

DELOVNEMU LJUDSTVU — ODDIH IN ZDRAVJE! Na terasi Sindikalnega doma v Gozdu-Martuljku, kamor prihajajo vse leto na brezplačen oddih najboljši in počitka najbolj potrebni delovni ljudje iz vse Jugoslavije

Foto: Vlastja

tovariš

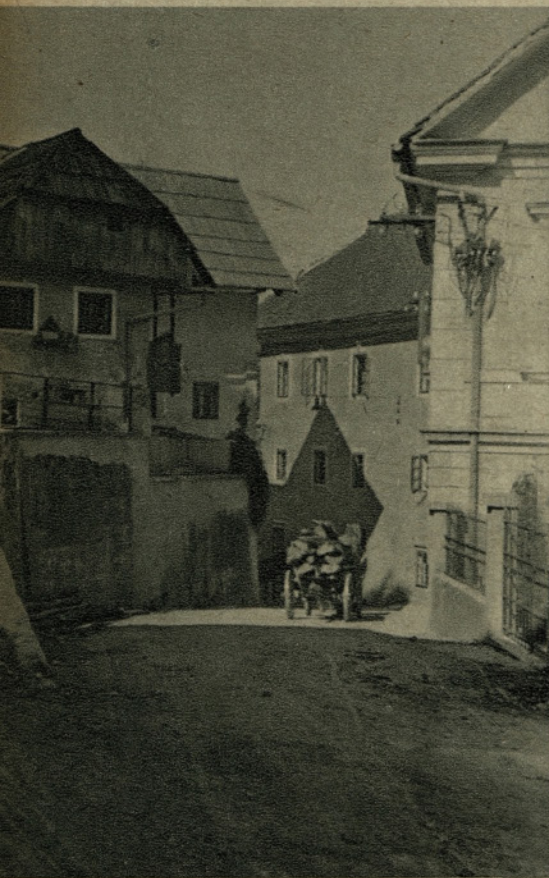
LETO III
ŠTEV 28
DIN 6

Starinski Trzin je znamenito industrijsko mesto z dvema najboljšima delovnima kolektivoma, ki imata prehodni zastavi v tekstilni in čevljarški stroki.

Na gornjih obeh slikah je pogled na industrijski del in na mesto, ostale slike pa kažejo naslednje motive: 1. Prizor s Klanca, kjer grade novo cesto. — 2. Značilna stara ozka ulica Za virjem. — 3. Odcep nove ceste, ki jo grade ob Bistrici. — 4. Prikluček nove ceste na staro onkraj Trzina. — 5. Prekmurski delavci na delu na novi cesti. — 6. Nova hiša v domačem slogu, vzad podrte hiše, ki so se umaknile novi cesti. — 7. Za reševanje stanovanjske stiske gradijo v Trzinu štiri bloke s 50 stanovanji.

Foto: Vlastja

1

4

2

3

5

6

7

1

2

3

4

„Novoteks“ V NOVEM MESTU

je prva tekstilna tovarna v Jugoslaviji, ki smo jo zgradili v naši petletki in je bila slovesno otvorjena v nedeljo 6. julija 1947.

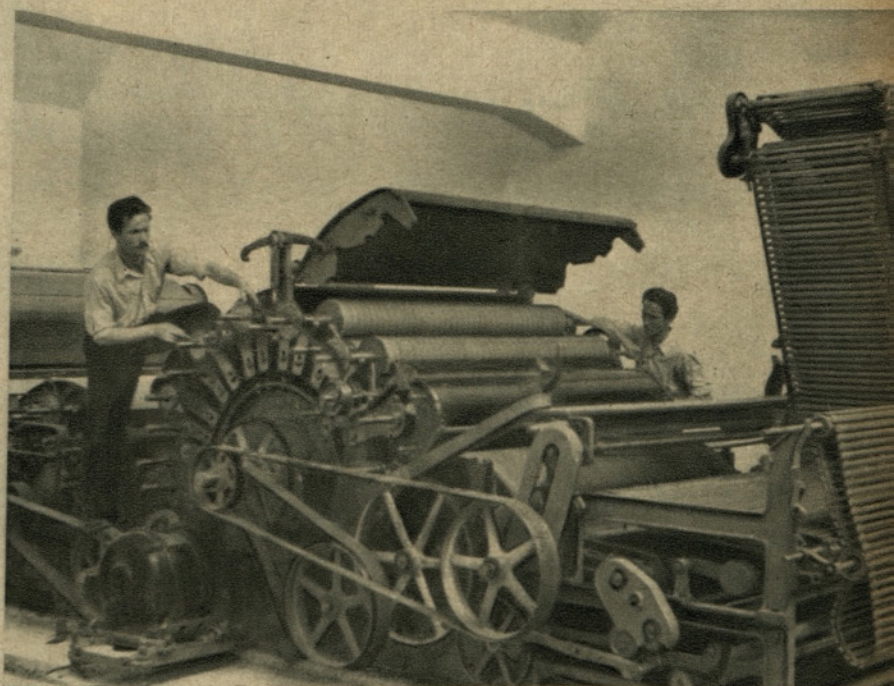
1. Tovarna »Novoteks« stoji na bregu slikovite Krke
2. Udarnica tkalka Marija Matko
3. Vajenci »Gradisa« so nastopili na mitingu
4. V delavnicah »Pionirja« so iz starih delov sestavili nov kamion
5. Pevski zbor »Novoteksa« se je uspešno predstavil na mitingu

6. Dvodelnemu umikalniku so manjkali razni deli. Udarnika Kastelic Janko in Lackovič Franc pa sta si znala pomagati. Sedaj bo stroj tekel brez dobav iz inozemstva
7. Model tovarne »Novoteks«, ki jo je zgradilo državno gradbeno podjetje »Gradisa«
8. Model oddelka za bolne na pljučih v novomeški bolnišnici, ki ga gradi Okrajno gradbeno podjetje »Pionir«

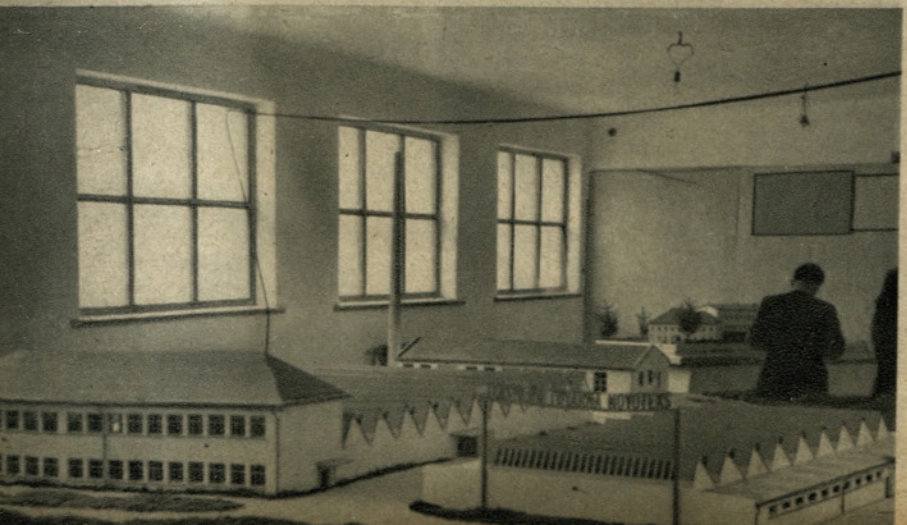
Foto: Vlastija

5

6

7

8

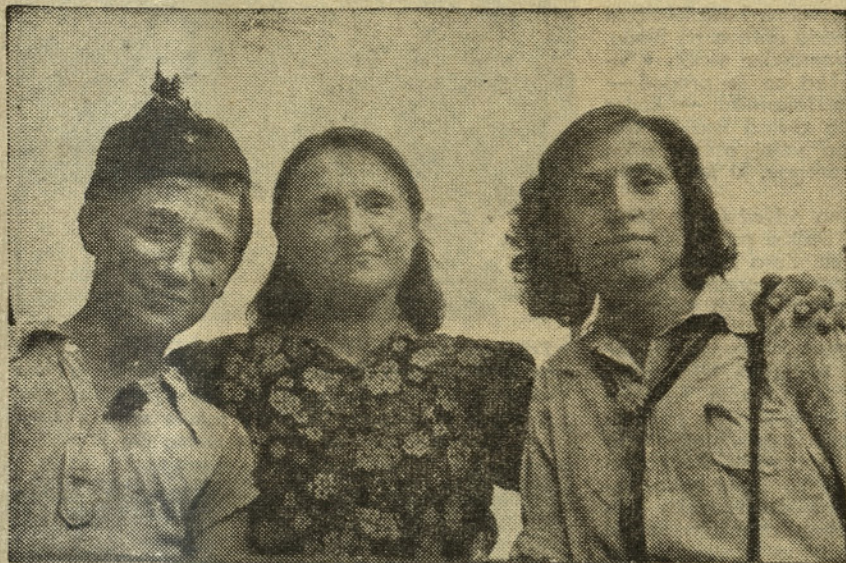
V Vojvodini, veliki žitnici Jugoslavije, je bila letošnja žetev zgodnja in obilna. Takoj po žetvi so žito že tudi omlatili, ker so bile mlatilnice pravočasno popravljene. Letošnji pridelok žita je prav dober. V splošnem je letošnja letina v Jugoslaviji izdatna in je naša prehrana zagotovljena. Naše slike kažejo prizore ob žetvi v Vojvodini, kjer so poleg drugih žetvenih strojev stopili v akcijo tudi veliki kombajni.

Foto: Borba

Žetev

NAŠA PROGA — NAŠ PONOS

Mladinske brigade odhajajo

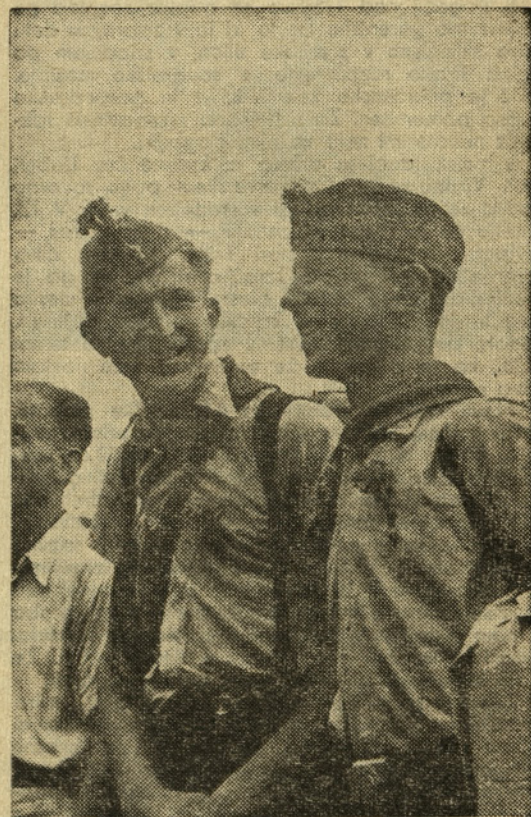
Medtem ko so brigade prve grupe druge zamene na Mladinski progi tako vneto na delu, da si je prva ljubljanska Tomšičeva brigada že tretjič priborila udarniški naslov, odhajajo vedno nove brigade druge grupe v drugi izmeni na Mladinsko progo in drugam na prostovoljno delo. Tako je pretekli teden (2. julija) odpotovalo iz Ljubljane na progo 6 ljubljanskih mladinskih brigad, ki jih sestavlja po večini šolska mladina, pridružili pa so se nekateri starejši prostovoljci. Istočasno so odpotovale iz Maribora: peta mladinska brigada urejevat gozdne poti v Črni, tretja in četrta brigada pa na Mladinsko progo. Pretekli torek je iz Ljubljane odpotovala brigada gospodarske fakultete in pevskega zbora ljubljanske univerze, ki bo pomagala primorskim delovnim brigadam urejevati Goriški lijak, s čimer bo pridobljeno čez 800 ha plodne zemlje.

Mati Josipina Ravnikarjeva je ponosna, ker je poslala na Progo sina Tojza in hčerko Jožico (levo zgoraj)

Mladina ljubljanskih brigad pred odhodom na kolodvor (desno zgoraj)

Dva, ki gresta posebno dobre volje na progo (spodaj na desni)

Najstarejši brigadir, ki se je mladeniško pogumno priključil mladini, je 64 letni Edo Bevc s svojim sinom Fedorjem (levo spodaj)

V torek 15. julija je stekel prvi vlak na progi Šamac—Doboj. Dograjenih je prvih 65 km mladinske proge Šamac—Sarajevo.

Vsakdo, ki pride prvič na Mladinsko progo, je že nešteto marsikaj slišal o njej. Pripovedovali so mu o delovnih uspehih, pripovedovali o načinu življenja, o delovnem poletu.

In vendar je vsakdo vedno znova presenečen, prevzet. Če je danes Proga v Jugoslaviji tista stvar, o kateri se največ govori in pripoveduje, če se vse misli in besede naših ljudi bolj ali manj vrte le okrog tistih 230 kilometrov, tedaj to ni nikak »psihoza«, kot bi radi razlagali neprijateljsko razpoloženi ljudje onkraj naših meja, tedaj pa to tudi ni nikak »misterije«, kot govori ta ali oni zanešenjak.

Ne — vse to veliko delo, uspehi, kakor si jih sami nismo upali pričakovati, predčasno prebitje Vranduka, dograditev velikega Dobojskega nasipa z nadčloveško požrtvovalnostjo, pravočasno pola-

ganje tirov na prvi tretjini proge do Doboja, prebitje tunela Osjeļ, prvi vlak do Doboja — in vse drugo: to niso čuda, ampak to je življenje, življenje novih ljudi v novi domovini.

Inozemci, ki danes prihajajo na Progo, se ne morejo načuditi vsemu temu. Inozemske brigade so prve dni svojega bivanja na Progi kot omamljene, se še ne znajo vključiti v ves ta delovni polet, se morda nekaj dni v tem novem, še neznanem življenju kar neudobno počutijo — potem pa tudi nje zajame val tega življenja — in spoznavati prično, kaj pomeni beseda: svobodna ljudska država.

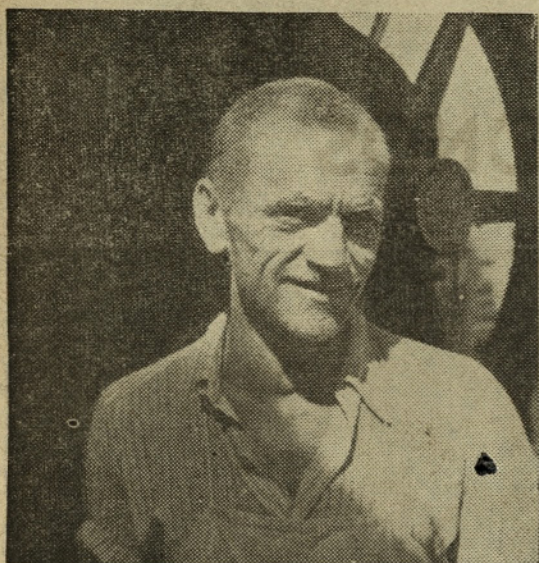
Kaj žene mladino na Progi, ti je moglo postati jasno pri delih na Dobojskem nasipu. Se dva dneva je bilo časa do roka, ki so si ga mladinci sami postavili, dela je bilo pa še vsaj za pet dni. Preseganje človeških moči je tu doseglo skrajni vrhunec, kot si ga sploh poprej nihče niti predstavljati ne bi mogel — niti tisti mladinec sam ne, ki je zdaj dajal vse sile od sebe, sile, ki so bile doslej nepoznane. Ves utrujen je že bil, upirati se je mo-

ral ob lopato ali kramp, veke so mu lezle skupaj — komandant brigade sam ga je skoro prosil, naj gre vendar vsaj za nekaj ur počivat. Pa mu je odgovoril: »Jok, nečul! Izgraditi prugu pre 29. novembra, stvar je časti svakog omladince!« — In to je bil preprost fantek nekje iz bosenskih hribov, ki je morda tu na sami progi prvič slišal, kaj je sploh nova Jugoslavija. To ni bil fant, ki bi iz njega govorila naučena gesla...

Morda nikjer tako zelo ne pride do zavesti, kaj pomeni delo za plan, delo za srečno življenje zdaj in v bodoče. Nikjer v taki meri ne moreš videti, kaj pomeni delovno tovarištvo, delovni ponos in veselje pri delu.

Ponos Ljubljane, trikrat udarna Tomšičeva brigada, bi bila po razporedu morala oditi 28. ali 29. junija s svojega sektorja. Pa so sklenili: ostanemo vsaj še do 16. julija. Tod smo pričeli polagati tračnice, tod smo gradili nasip, da vlak steče do Doboja 15. julija — in do tega dne hočemo ostati tu. Začeto delo hočemo končati. In so ga končali. To je mladina nove Jugoslavije.

V TRŽIČU – NA NOVI CESTI IN MED UDARNIKI

Trikratni udarnik Benčina v tržiški tkalnici in predilnici je zaposlen pri velikem stroju, ki mu pravijo »Munga«. Z močnim stiskanjem napravlja stroj tkanino gladko in svetlo. S spretnim upravljanjem tega stroja potegne tovariš Benčina ves obrat za seboj in pravi: »Saj ne delamo le zase, marveč za vse skupaj.« Skromen in miren opravlja svojo službo v največje zadovoljstvo vodstva. V prostem času pa še z drugim delom skrbi za svoj dom, ki si ga je ustvaril v dvajsetih letih

S pobočij nad Trzičem se odpira razgled na svojevrstno gorenjsko mesto, ki je v zgornjem delu tesno sklenjeno v starinske ulice, v spodnjem pa se na široko razpotegne v tovarniško naselje. Trzič je pokrajinsko zelo slikovit in gospodarsko močno pomemben. Za seboj ima zgodovinski razvoj z nekaterimi zelo važnimi dogodki.

V rimski dobi je držala iz Emona čez Ljubelj proti Virunumu na Gosposvetskem polju tovarna pot, ki se je ohranila tudi v srednjem veku. V 13. stoletju se je razvil v vznožju — »Na plaz« — prvotni ljubeljski trg, stari Trzič, nekako 6 km severno od sedanjega. Izročilo pravi, da ga je zasul plaz izpod Košute. Nesreča se je primerila med letom 1261, ko je koroški vojvoda Ulrik III. podaril ljubeljski trg stišskemu opatu, in med letom 1320, ko je v listinah že omenjena niže nastala nova naselbina.

Novi Trzič je dobil leta 1492. trške pravice, kakor pričuje listina v ljubljanskem Narodnem muzeju. Ko so leta 1575. dogradili in leta 1728. prenovili ljubeljsko cesto, je začel naglo rasti gospodarski pomen Trziča. V srednjem veku je bil Trzič med najpomembnejšimi gorenjskimi središči fužinarstva in železarstva. Vstrib s tem se je razvila barvarska obrt, izdelovanje nogavic, še zlasti pa usnjarska obrt. V 17. stoletju so daleč sloveli tržiški izdelki: rdeče in črne kondovansko usnje, groba tkanina »mezlane«, bakrena in železna posoda. Rokodelci so bili organizirani v šestih cehih. Že v 18. stoletju je bil Trzič pravi industrijski kraj.

Na staro in čvrsto tradicijo se torej opira današnja tržiška industrija, ki dela v svobodni državi s tolikšno vnemo, da sta si za letošnji Prvi maj priborila vsak svojo zastavo državnega prvenstva kar dva velika in za našo oskrbo izredno pomembna delovna kolektiva: predilnica s tkalnico in tovarna čevljev. Med šestimi najboljšimi kolektivni Slovenije v prvomajskem tekmovanju sta bili obdarovani obe podjetji; prva s sliko maršala Tita, druga z diplomom Glavnega odbora Enotnih sindikatov Slovenije. Poleg obeh vodilnih podjetij ima Trzič še industrijo lesene lepenke, kovinarstvo, lesno industrijo in zelo razvito čevljarstvo obrt.

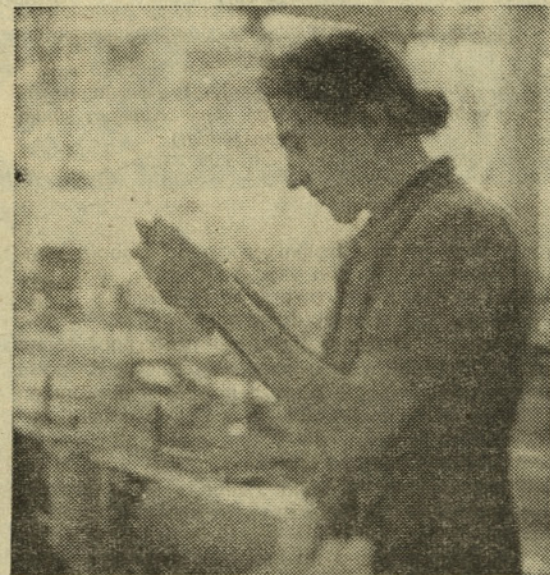
Sam pogled na Trzič ti pove, da mu brez industrije in obrti ne bi bilo življenja. Mesto leži v gorskem kotliču ob sovodju Bistrice in Mošenika, ki sta si tod med strmimi pobočji skupno utrla ozek izhod na Gorenjsko ravan. Poleg prometno važne lege pod ljubeljcem je močna vodna sila dala podlago za gospodarski razvoj Trziča. V tem je bila od nekdanj važna socialna vzmet: Trzič nima kmetijstva, stisnjen je pod jelove gozdove in zelene trate. Mesto, zgoščeno po kotliču in s svojo glavno naselbino stisnjeno na napeto vznožje Pirmance, se mora od davnine truditi z vsemi močmi, da se lahko oskrbuje od drugod. Jedro mestnega prebivalstva so delavci in obrtniki (85%). Danes, ko je Trzič v velikem razmahu in, prebivalstvo

stalno narašča, se razpleta kopica vprašanj in nalog, ki jih morajo Trzičani reševati naglo in odločno, da jim ne zrasto čez glavo. Prehrana, stanovanje, javna dela, turizem, — na vseh koncih in krajih je treba poprijeti preudarno in razgledano.

Veliko je gozdno bogastvo v zaledju Trziča. Hrib Kamnik s Pirmancami deli gozdni veleposestvi, ki sta bili prej v lasti magnatov Bornov — Dolino in Sv. Ano — v dva velika kompleksa, ki ju zdaj oskrbuje Glavna gozdna uprava na Bledu. Božanska samota in divja romantika vlada v visokih planinskih gozdovih. Tod so še predeli — na Konjski rebri, Hribah in Javorniku — koder še ni zapela sekira. Gorska divjad ima tu svoj paradiz. Se je tod tudi po vojni ostalo kakih 100 jelenov in nad 100 kozorogov, ki jim uprava posveča potrebno skrb.

Les iz gozdov nad Sv. Ano odvažajo po široki ljubeljski cesti. Za odvoz iz Doline pa je dosedanja cesta skozi Trzič preozka. Zato pravkar gradijo novo cesto, ki bo znatno spremenila lice Trziča na levem bregu Bistrice. Nova cesta se odcepi od ljubljanske ceste tik pred vstopom v Trzič in je izpeljana vstrib Bistrice, kilometer daleč do Slapa z vzponom 2%. Nakateri hiše so se morale umakniti. Magličeva je že padla, Trstenjakova še čaka na smrt. Seveda je bilo ob pričetku gradnje dovolj strahovanja in opravljanja: »Ob hišo boste, figo vam bodo pokazali!« Danes, ko je na lepšem kraju v surovem zgrajena nova, velika, povsem sodobna skupna stanovanjska hiša za obe družini, se zadovoljno smehljajo vsi, ki dobe v zameno za podrti, tesna in mračna poslopja nove hiše na prisojnih krajih. Še zlasti se postavita brata Srečnika, vredna svojega imena. Njuna čevljarska delavnica ob vodi je padla. Zdaj imata nad Trzičem, kjer raste nova stanovanjska kolonija, imenitno vilo, saj sta tudi sama prispevala že pripravljeno gradivo.

Nova cesta odpira zanimive poglede v starinske koticke, ki so doslej v tesnobi drug drugemu kradli luč in lepoto. V novi luči bo treba prenoviti to in ono tržiško hišo in hišico tako, kakor so nekateri Trzičani, ki kaj dajo na lepoto domačega sloga, že obnovili svoje lične domačije. Po takem bo nova cesta pomembna tudi v turističnem pogledu, še zlasti, ko bodo zgradili novi most čez Bistrico, da bo povezal novo cesto z mestno hišo in tržično, in ko bo Gassnerjev grad, ki tako mogočno gospoduje nad Trzičem, dokončno služil svojemu namenu kot osrednji tržiški turistični hotel s prirodnim parkom daleč naokoli. Velik fizikturni prostor v razmerju 95x75 m ob Bistrici so si Trzičani že uredili. S prostovoljnimi delom so v enem letu premetali 6000 m² zemlje. Zdaj bodo uredili še ustrezno veliko kopališče; bržčas ga bodo pridružili fizikturnemu igrišču. Za zimski čas pa imajo dve posrečeni smučarski skakalnici na 30 in 15 m na Jožefovem hribu, — kaj jih ne bi imeli! Saj je Trzič domovina smučarskih prvakov Lukancev in tod pozimi ne dobiš pionirja drugače ko na smučeh.

Angela Arneževa je prav tako trikratna udarnica v tržiški tkalnici in predilnici. Že na štirih strojih, kakršne upravlja Angela, je delo veliká reč. Angela Arneževa pa se dnevno trudi, da bi se čim bolj izpopolnila v svoji spretnosti in je za zgled vsem številnim tovarišicam

Trikratna udarnica Pepca Zupanova je v dneh osvobodilne izgubila moža. V skrbi za svoja dva otroka je zastavila vse moči pri delu v predilnici, kjer je zaposlena petnajsto leto. Izpopolnila se je v svoji spretnosti tako, da presega normo čez 30%

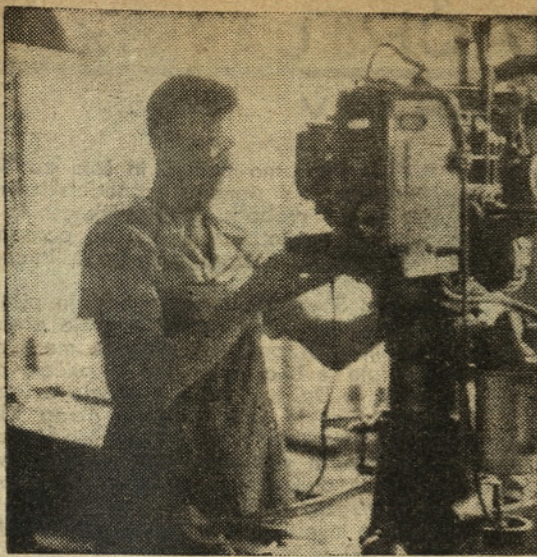
Skozi ozko, pravcato srednjeveško ulico, ki se imenuje Za virjem, nas vodi mestni gospodarski referent tov. Markelj mimo hišic in delavnic tržiških mojstrov, ki se dandanes zlasti uveljavljajo s svojimi čvrstimi smučarskimi in planinskimi gozdarji. V temotne delavnice in hladne izbe pogledujemo skozi nizka okna. Na tesnem so, močno na tesnem, toda veselo poje kladivo mojstru in pomočniku. Na koncu ozke, starinske ulice se iznenada široko zablješče nebo, hrib in dolina. Na Ravnici pod Jožefovo cerkvijo in pod ličnimi hišicami, ki so si jih nekateri Trzičani uredili za svoj oddih, grade tri stanovanjske bloke, vsakega z 12 stanovanji. Srečen, kdor bo tu prebival na soncu in svežem planinskem zraku, ob čudovitem razgledu na Košuto in Begunjščico pa na dolge zelene hrbte, ki se vlečejo proti Kranju in Ljubljani. Za četrti blok je zmanjkalo prostora, ker ga niso merili preskopo; zato bo stal četrti blok spodaj ob Bistrici. Mesto in industrija imata vsak po dva bloka na svoji skrbi. Složno sta si segli v roke in z uspešnim začelkom nakazali edino pravo pot vzajemnega dela v prid vsemu Trziču.

Kdor še ni stopil v dvorane tržiške tkalnice in predilnice, med enakomerni ropot strojev in nenehno snovanje tisočeri parov delavskih rok, si ne more ustvariti prave podobe, kako velika tekstilno industrijo imamo in kako prizadevno je vprežena v službo, da bi oskrbovala prebivalstvo z zadostnimi množinami vsakovrstnega tekstila.

V prečiščevalnici cefrajo trgalni stroji bale tesno stisnjene bombaže. Pnevmatične cevi požirajo bombažne krpe, da skoraj ne gre niti mrvica v izgubo. V predilniškem oddelku se bela pajčevina spreminja v niti, ki jih napletajo navijalni stroji. Goste mreže bombažnih niti se stekajo v snovalne stroje, ki predejo osnovo. Zmagoslavno ropočajo stroji in tkalnici, bliskovito švigajo čolnički sem in tja. Nenehno — podnevi in ponoči, ko se v 24 urah menjajo tri posade — teko iz tkalnih strojev beli potoki platna in kotenine. V velikih zabojih, ki potem napolnijo vagone, roma tržiška tkanina na tržišča, da bo oblekla delovno ljudstvo.

Slika v tovarni »Peko« je drugačna kakor v predilnici. Tu pritlične dvorane pod značilnimi poševnimi strehami in po dvorah dolge enakomerne vrste široko razpostavljenih strojev, vse nekako v belem, vse zajeto v enakomerno brnečo utripanje dela. Čevljarska industrija pa domuje v visoki štirinadstropnici. Vsaka dvorana v posameznem nadstropju je etapa h končni proizvodnji obutve. Medtem ko roke strežejo strojem ali imajo neposrednega opravka z izdelki, se skozi visoka okna smehlja v dvorano zelena in sončna priroda. Pa je kljub razlikom toliko enotnega in skupnega v vsej tržiški industriji, da povsod čutiš enakomerno harmonijo. Ne samo snaga in red, — duh in delovna zavest sta tisti dve pogonski vzmeti, ki dvigata tržiške delovne kolektive venomer k novim uspehom.

»Tekmovanje je naš sistem dela« je zapisano v sprejemnici tovarne »Peko«, kjer se iz steklene omare na steni v živem škrlatu svetlika silvena prehodna zastava najboljšega delovnega kolektiva

V tovarni »Peko« imajo stroj za šivanje čevljev »Good-year«, edinstven v Jugoslaviji. Drugod v Evropi imajo ta ameriški patent le še v Londonu in v ČSR. V tovarni »Peko« mu streže udarnik Tone Kralj. V treh mesecih je pri tem stroju pokazal izredno usposobljenost. Presegel je ne samo svoje prednike, marveč tudi samega sebe, ker mu gre delo pri tem stroju bolje od rok kakor pri drugem stroju, kateremu je prej stregel

Trikratni udarnik Pavle Rotar je zaposlen v tovarni »Peko« že od leta 1911., torej že čez 35 let. Doma je s Pristave. Pri prirezovanju usnja ni poglavito le štenilo odrezanih parov marveč tudi prihranek na usnjo. Tov. Rotar je bil proglašen za udarnika prvič in drugič lani, tretjič pa letos v maju. V juniju je presegel normo že čez 40%

v usrjeni predelovalni industriji Jugoslavije. Kontrola dnevnega plana nad stopniščem je originalna in učinkovita, kakor menda v nobenem drugem podjetju. V tovarni »Peko« so kakor v predilnici dvignili tekmovanje na visoko stopnjo, zato se v enem in drugem podjetju ponašajo z izrednim številom večkratnih udarnikov. Ti si kar ne dajo vzeiti prvenstva in vsakdanje borbe za prehodne zastavice so ostre od stroja do stroja, od delavnice do delavnice. Tekmovanje pa se ne razvija zaradi golega zaslužkarstva, marveč neprimerno bolj iz zavesti, da je treba s tekmovanjem in udarništvom potegniti obrat za seboj ter s skupnim napredkom koristiti vsemu delovnemu kolektivu in obenem širokemu krogu potrošnikov. Le tako je razumljivo, da ima tržiška tkalnica in predilnica med poldrugim tisočem delovnih moči 42 udarnikov, tovarna »Peko« pa med 335 delavci 15.

Obe tržiški podjetji se imenujeta »trdnjavi delovnega razreda«, kakor je zapisano v krasni, v rdeči safian vezani mapi, ki jo pokloni tovarna »Peko« maršalu Titu. V mapi so velike fotografije razdejanja, ki so ga zapustili Nemci in belogardisti, ko so pred begom oplenili tržiško industrijo, pokradli čez milijon dm² usnja, odvekli čez Ljubelj 45.000 parov čevljev, razbili mnogo opreme in pobrali tudi 40 čolnikov od šivalnih strojev, da bi za dolgo onemogočili obratovanje. Pa je tržiško delavstvo pokazalo pri obnovi pošteno vnemo in zdravi smisel za svojo industrijo. Ta vnema je bila podlaga poznejšemu delovnemu razmahu in vodi delavstvo danes tudi pri delu za prosveto. Tržiško delavstvo ima svojo godbo in orkester, pevsko društvo in druge prosvetne aktivne. Lepo se razvija fizkultura. Toda brez velike dvorane je bilo enovito kulturno delo otežkočeno.

Zato, nam pripoveduje tov. Vlado Korošec, vodja načrtov v tovarni »Peko«, smo sami uredili veliko dvorano. Z izkupičkom prostovoljnega nedeljskega šihata smo zbrali denar, pritegnili še s prostovoljnimi delom in tako izpolnili točko majskega tekmovanja. To je bilo prej gospodarsko poslopije. Vprav 29. aprila, ob svečani proglativni najboljših kolektivov, smo pa odprli dvorano z odrom, ki jo bomo do jeseni tako uredili in opremili, kakor treba za zimsko sezono.

In tam, kjer je bila proti koncu vojne belogardistična postojanka, ima zdaj delavstvo tovarne »Peko« svoj rdeči kotiček, kakor ga ima tudi predilnica. Zunaj, na nekdanjem tenišču so pravkar uredili prostore za balinanje in sončenje. Ves prejšnji gosposki vrt je namenjen oddihu in razvedrilu delavstva. Tovarna tudi v prostem času navezuje delavstvo, želi mu biti njegov drugi dom, kar je spričo tesnobe v Trziču še zlasti potrebno in koristno.

Trzič ima danes 4700 prebivalcev; z okolico, ki je nanj tesno navezana, celo 9000, — pripoveduje tov. Štefko Urbanc, ravnatelj tovarne »Peko« in predsednik MLO. — Trzičani so od nekdaj na glas pridnih ljudi; to je stara tradicija. Ob tem so si radi privoščili dobro življenje, manj pa so pazili na udobna stanovanja. Zdej, ko so tovarne polno zaposlene, ko stalno doteka novo delavstvo, in imamo na skrbi tudi 250 gradbenih delavcev, večji del iz Prekmurja, je naša poglavitna skrb: gradnja stanovanj in izboljšanje prehrane. Mesto ima 28 lastnih poslopij, s stavbami Narod-

Trikratna udarnica Anica Bohinčeva, stara šele 21 let, je prvakinja v šivalnici tovarne »Peko«. V vsem lanskem letu — je prekorčila normo za 34,8 %, letos pa jo je v prvem tromesečju presegla 50 %. Pokazala je kar izredno spretnost pri šivanju

ne imovine celo 80. Treba jih je naglo in sprotno obnavljati in obenem graditi nove bloke. Vso starinarino nalagamo v ta namen. Mestni gradbeni proračun izkazuje milijonske postavke. Delamo in bomo delali. In ko bo Trzič tako izgrajen in tako oskrbovan, kakor mora biti, bo plalo v njem veselje in zadovoljnije življenje.

Oče in sin složno na delu. Oče Janez Oman, danes star 47 let, je imel veliko družino, devet otrok. V vojni sta padla dva sina partizana, eno dekle je umrlo doma. 23 letni sin Janko se je izučil pri očetu in dela zdaj skupaj z njim v tovarni »Peko«. Kakor oče je tudi sin zgleden delavec. Oče se je zlasti izkazal v novembrskem, sin pa v majskem tekmovanju. Pred vojno je stanovala vsa družina v eni sobi, zdaj imajo vsaj nekoliko večje stanovanje v Domu na skali in so si lahko nabavili radio, kolesa in druge potrebščine

PETER VERSIGORA,
heroj SZ:

PARADA V LOJEVU

Ogledniki so privedli h Kovpaku ženina, nevesto, šoferje, kopico policajev, vrh tega še mestnega poveljnika in stražmojstra nemškega orožništva — zgolj v spodnjem oblačilu. V spremstvu oglednikov so korakali kakor kak operativni sprevid.

Izkazalo se je, da se je v mestu oženil neki policaj in je na svatovščini poveseljačila tudi nemška posadka. Partizanska oglednika Cimbal in Cerjemuškin sta z iznenadnim obiskom razbila svatovščino in prignala svate k Dnjepru, kjer sta taborila Kovpak in Saburov.

Prav tisti dan so partizanski oddelki zasedli mesto Lojev sovražniku za hrbtom. Naslednje jutro — 7. novembra 1942. leta — je bila na komandantovo povelje parada na glavnem trgu v Lojevu. K paradi se je zbralo vse prebivalstvo mesta.

Kaj bi pravil, — to je bila parada v polnem pomenu besede! Tu so nastopili vsi oddelki partizanske vojske: topničarji, metalci min, konjeniki in pehota — in vsi so se potrudili, da bi se kar najbolj imenitno pokazali; zato so konjeniki še bolj popustili kosaške čope, pehota je postrani nataknila čepice, vsi so pritegnili pasove in zavij-

Med letošnjimi Stalinskimi laureati je tudi heroj Sovjetske zvezde generalmajor Peter Versigora. Nagrado je prejel za svojo knjigo partizanskih spominov »Ljudje s čisto vestjo«, ki jo v Sovjetski zvezi željno prebira staro in mlado in ki je dala tudi snov za nov sovjetski film. Peter Versigora je bil v Domovinski vojni poleg dvakratnega heroja Sovjetske zvezde generala Kovpaka sila uspešen organizator in spreten vodja partizanskih oddelkov, ki so Nemcem za hrbtom zadajali velike

hali brke. Šaljivo, kaj ne: parada v nemškem zaledju! Partizani so se potrudili, ko so korakali v strumnih oddelkih in prepevali svoje priljubljene pesmi.

Tiste dni je partizanskemu vodstvu bilo potrebno, da bi Nemci precenjevali partizanske sile. Kovpak je zatorej naročil, naj oddelki korakajo po dvakrat ali trikrat mimo tribune. Kovpak in Saburov sta stala na zaplenjenem nemškem avtomobilu sprejemala parado.

Partizani so kajpada bistro razumeli, počemu je potreben tak manevar, in so pokazali toliko lasne pobude in domiselnosti, da se je parada razvijala delj kakor tri ure...

V tesnih uličnih prehodih in na obodu mesta so se partizani venomer »preurejali« in preoblačili. Nu, da, ena sama puška je šla mimo tribune po šestkrat ali sedemkrat.

— Kaj za vruga mi zapregaš vrancel! Z vranci sem že šel mimo tribune, — se je razburjal ta ali oni topniški komandir. — Zapreži rjavcel!

— Na mojo pilotko, pa mi daj svojo čepico! In tudi bluzi zamenjajval...

Pehote je šlo v paradi čudo veliko.

— Se sam nisem vedel, da imam tolikšno vojsko, — se je smehljajl in govoril Kovpak.

Isti čas je jezdaril mimo gledalcev in nemških vojunov okreten konjenik in gromko vpraševal drugega konjenika:

— Kje je poveljnik tretje divizije?

— Divizijski štab je tamle za vogalom, poveljnik pa je pri glavnem komandantu.

— Pa poveljnik prvega konjeniškega polka?

— Nekje tam spredaj.

Vsa partizanska konjenica je pa tiste dni štela eno samo četo Miše Djodorenka in se je ves čas »preurejala« in se venomer vračala na glavni trg.

Parada bi se bila še zelo zavlekla, toda poveljniki so pretehtali, kolikokrat je vojska defilirala, in rekli:

— Dovolj! Ljudstvo bo še navrglo in pridodalo in Nemci bodo zadovoljni...

Naslednje dni smo zvedeli, da je »čez Dnjeper« prodrila sovjetska armada, ki šteje 40.000 mož in ima v sestavi več pehotnih divizij, topništvo in konjenico...

Strahotna sila!

Nemške posadke je ob takih vesteh prevzel poplah in so v strahu zbežale, še preden smo se približali temu ali onemu mestecu.

Načrt se je posrečil.

Mislim, da danes že lahko razodenem skrivnost: Bilo nas je vsega poltretji tisoč mož, vstevši pratež in rezervni oddelek.

»Združene države Evrope« so načrti mnogih evropskih in izvenevropskih politikov. V zadnjem času so kampanjo za »Združene države Evrope« znova poživil. To naj bi bila organizacijska oblika, ki bi povezala zapadne evropske države v močno enoto. Reakcionarji in imperialisti si jo zamisljajo kot močan jez proti sovjetskemu vplivu in zlasti kot edino možnost, da podaljšajo »življenje« kapitalističnemu sistemu, ki se v teh deželah močna krha. Amerikanci pa jo hočejo popolnoma podrediti svojemu izvozu in uvozu, da bi zadušili nastajajočo krizo v Združenih državah samih. — Tako trhló osnovo naj bi imele »Združene države Evrope«?

Dne 19. novembra 1946. leta je Churchill izjavil v Curihu:

»V ustvaritvi Združenih držav Evrope je najprej potrebno izdelati praktični načrt. To bo uresničil svet Evropevcov. Francija in Nemčija morata prevzeti iniciativo, da izvedeta to važno nalogo...«

S temi besedami je nekdanji sovražnik Nemčije številka 1, kakor so ga imenovali angleški časniki, pokazal, da hoče znova obnoviti nemški vojni potencial kot rezervo proti Sovjetski zvezi. »Združene države Evrope« naj bi torej znova vzpostavile premoč nemškega naroda, zlasti pa naj bi izvajale s pomočjo nemške industrije pritisk na sosedne slovanske narode, ki so obrnili hrbet kapitalističnim zvodnikom in pričeli graditi lastno industrijo.

Churchillove besede so izzvale novo upanje reakcionarnih elementov, ki opažajo, da se stari svet majo pod njihovimi nogami. Nekaj mesecev za njim je izjavil Marshall:

»Mene se polašča drugačno navdihnjenje. Zakaj se ne bi Velika Britanija postavila na čelo tega gibanja?«

Zopet je minilo nekoliko mesecev. Seda je

Neki belgijski finančni krogi modrujejo o možnosti ustanovitve: »Gospodarska drama jutrišnjega dne bo vsekakor gospodarska kriza Amerike in »invazija« Rusije v Evropo! Bolje je, če se pridružijo tistim, ki jim omogočajo nadaljnje izčrpavanje bogatih kolonij itd....«

Nizozemski prekupčevalci si želijo, da bi bila Nemčija razkosana in brez Prusije (torej brez žita), da bi svoje žito in kolonialne pridelke (kavo, tobak, poper) znova bolje prodali premožnemu industrijskemu delu Nemčije itd....

Misel »Združenih držav Evrope« naslaja Vatikan, ki vidi v komunizmu nevarnost za svoje kraljestvo.

O »Združenih državah Evrope« sanjajo liberalni krogi v Veliki Britaniji, kakor Taylor, ki piše, da odklanja individualizem Amerike in komunizem Rusije kot sistema XIX. stoletja in misli, da bo stara Evropa ustvarila nov svetovni nazor, nazor človeka XX. stoletja itd....

»Združene države Evrope« so prijetna misel tistih francoskih reakcionarnih sil, ki se boje moči Komunistične partije in ki vidijo, da je njihov »Monnetov načrt« obnove propadel in morajo zaradi inflacije franka tiskati nove bankovce...

»Združene države Evrope« so torej sen najbolj reakcionarnih in dekadentnih elementov v tistih evropskih državah, kjer bi vladajoči reakcionarni elementi prodali svobodo in gospodarsko neodvisnost svojih narodov za nekaj dolarjev in tako podaljšali svoj obstanek v škodo vsega naroda.

Takšna zamisel »Združenih držav Evrope« in z njo vsi poizkusi (kot gospodarska pomoč Amerike v obliki, ki jemlje posameznim narodom svobodo) so obsojeni na pogin, ker je velik del evropskih držav krenil po povsem drugi poti. To je pot svobode in neodvisnosti vsakega naroda in države, to je pot vzajemne pomoči, to je na-

jetskih ljudi in istočasno pomoč in šola za tiste narode in države, ki si danes z gospodarskimi načrti kujejo stalno svobodo in neodvisnost in ki so obenem zagotovile, da jih ne bo potegnili v svoj vrtinec strošna doba krize v kapitalističnem delu sveta.

Obiskovalci Sovjetske zveze pravijo in pišejo: — Sovjetski ljudje takole opisujejo svojo preteklost: V prvih dveh petletkah smo še marsičesa pogrešali. Nato je bilo vsega, kot bi pričelo padati z neba! — Da, tudi številke pričajo o istem.

Proizvodnja se je letno dvignila okrog 13%. Od leta 1913. do leta 1940. je bilo litin štirikrat več, železa tri in polkrat več, petroleja tri in polkrat več, bombaža, 17 milijonov ton več žita... V tem času so investirali v narodno gospodarstvo 250 milijard 300 milijonov rubljev.

Vrednost proizvodnje v letu 1950. je določena za 250 milijard rubljev. V letu 1940. pa je znašala okrog 138 milijard. Vrednost proizvodnje se je torej povečala za 48%.

Petletka predvideva v proizvodnji za leto 1950:

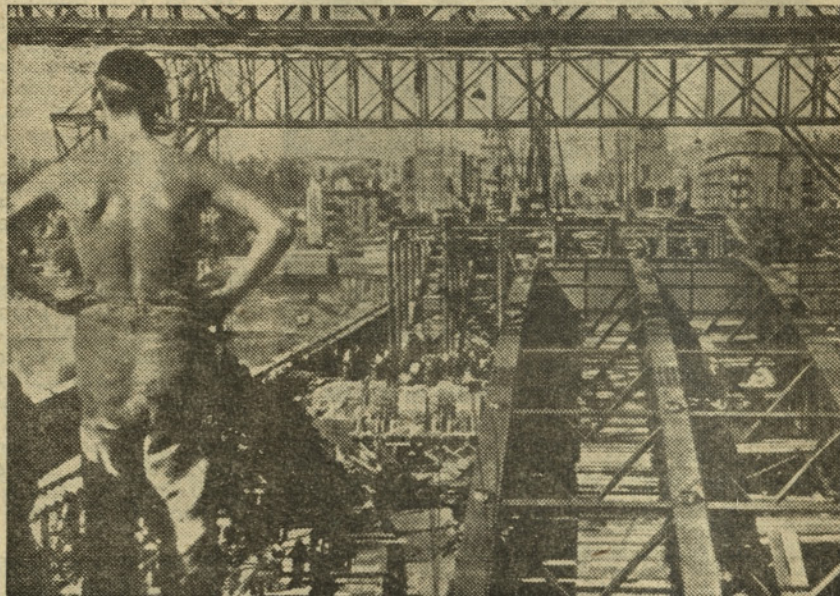
litin	19 milijonov 500.000 ton,
jekla	24 milijonov 400.000 ton,
železa	17 milijonov 800.000 ton,
premoča	250 milijonov ton.
petroleja	35 milijonov ton,
naravnih plinov	8 milijard 400 milijonov m ³
električne energije	82 milijard kW.

in zgradili bodo:

2.200 lokomotiv za široki tir,
146.000 tovornih vagonov,
2.600 potniških vagonov,
428.000 kamionov,
65.600 avtomobilov,
6.400 avtobusov itd.

Vse češkoslovaško ljudstvo praznuje vsako leto z velikimi proslavami in veseljami obletnico praške vstaje

Obnovljeni veliki most Poniatowskega v Varšavi, značilen dokaz poljske obnove

angleški minister Bevin potoval v Pariz, da bi ustvaril konkretne možnosti, ki bi povezale kapitalistične države Evrope. Rezultat pogovorov je bil sestanek ministrov Velike Britanije, Francije in Sovjetske zveze o organiziranju komisije, ki naj bi izdelala načrt za gospodarsko obnovo Evrope s pomočjo ameriškega posojila. Na tej seji je predstavnik Sovjetske zveze Molotov zagovarjal samostojnost in gospodarsko neodvisnost evropskih dežel. Jasno je, da svobodoljubni narodi ne morejo sprejeti pomoči, ki bi jih pognala v novo nevarnost, da svojo priborjeno politično in gospodarsko svobodo izgube. Tu so se križali gospodarski interesi kapitalističnega sveta, ki je pred veliko krizo, in interesi načrtne izgradnje lastne industrije tistih držav, ki se hočejo z gospodarsko osamosvojitvijo rešiti težkih posledic bodoče krize, ki grozi kapitalističnemu svetu.

»Združene države Evrope« pa niso samo delo Churchilla in Angležev. Angleži sami zapadajo v vedno večjo odvisnost od ameriškega dolarja. »Združene države Evrope« in britansko-francoski načrt, ki sta ga francoska in angleška vlada predlagali Evropi, je delo Združenih držav Amerike.

Ameriška revija »Colliers« je pisala 22. decembra 1945. leta: »Prdsednik Truman je pred kratkim razmišljal o ustanovitvi Združenih držav Evrope...«

črno gospodarstvo, ki je možno šele po velikih revolucionarnih preokretih v gospodarstvu vsake dežele posebej, ki se pa v kapitalističnih državah še niso izvršili.

Naj »Združene države Evrope« propagira Churchill ali Truman ali Marshall ali kdor koli, vsi ti so različne figure iste drame, ki poizkušajo rešiti kapitalistični svet pred veliko katastrofo — krizo.

Petletka v Sovjetski zvezi (1946—1950)

Vsa dejavnost sovjetskih državljanov je usmerjena v bodočnost. Njih ne uspavajo veličastni uspehi na gospodarskem področju pred sedanjo vojno niti veličastna zmaga nad nemškim nacizmom. Sovjetska zveza ne gradi svoje vere v lepo prihodnost s političnimi in gospodarskimi špekulacijami. Sovjetska zveza s konkretnim, vsakdanjim delom gradi zagotovilo za lepe dni v prihodnosti. In milijone ljudi veže v istem naporu petletka.

Sovjetske državljanke uči izkušnja, da so jih petletke obvarovale pred nacističnimi zavojevalci. Petletke so spremenile agrarno Rusijo v industrijsko Sovjetsko zvezo, ki je bila edina kos nemškemu vojnemu potencialu. Petletke so v Sovjetski zvezi še nadaljnje zagotovilo bodočih zmag, gotovosti pred nasiljem odkoder koli, ponos sov-

Kmetijska industrija bo presešla v letu 1951. za 127 % kmetijsko proizvodnjo leta 1941.

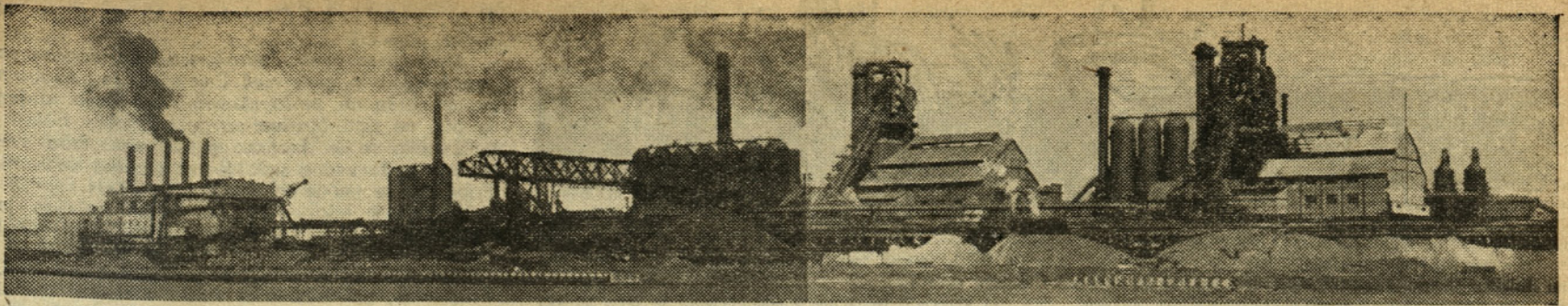
V letu 1951. bo zaposlenih v narodnem gospodarstvu 33 in pol milijona delavcev.

S tem bo petletka dvignila gmotno in kulturno stopnjo sovjetskega človeka in bo obvarovala sovjetsko ljudstvo pred gospodarskimi krizami zapada.

Triletni načrt poljske republike — ključ novega življenja

Sedanja kampanja za sprejem britansko-francoskega načrta o obnovi Evrope poskuša potegniti v svoj krog tudi poljsko republiko. Agencija Reuter celo grozi Poljski, Češkoslovaški in Madžarski, ki po njenih besedah iz tradicije vzdržujejo precej močne gospodarske stike z zapadnimi silami, ter pravi, da bodo te države obubožale, če se bodo tem zvezam odrekale itd. Kakšen je torej gospodarski položaj nove Poljske?

Prav v Poljski dokazujejo statistike, da je pred vojno gospodarsko propadala, ko je vzdrževala »stike« z zapadnimi silami. Od leta 1913. do 1938. je število prebivalcev naraslo za šest milijonov, proizvodnja pa je padala. Nacisti so poljsko industrijo še bolj uničili. Tako je bila nova Poljska prisiljena, da pristopi h koreniti rešitvi socialnega

Kakor nešteto drugih velikih sovjetskih podjetij, so Nemci med vojno razrušili tudi mogočne fužine »Azovstal« v Mariupolu. Po vojni je Sovjetska zveza posvetila obnovi tega podjetja vso pozornost in že je podjetje — kakor kaže naša slika — docela obnovljeno

in gospodarskega položaja. Izbrala je pot načrtnega gospodarstva. Izdelali so triletni načrt.

V letu 1938. so proizvajali 38 milijonov ton premoga, ob pričetku triletnega plana leta 1946. pa 47 milijonov ton in bodo po končanem triletnem načrtu proizvajali 80 milijonov ton.

V letu 1938. so proizvajali 3800 milijard električne energije, v letu 1946. so dosegli 5300 milijard kilovatov in v letu 1949. bodo dosegli 7600 milijard kilovatov.

V letu 1938. so izdelali 28 lokomotiv, v letu 1946. 150 lokomotiv in v letu 1949. jih bodo 300. Če vzamemo proizvodnjo živil (v Poljski kmetijska proizvodnja še ni industrializirana kakor v SZ) v letu 1938. za 100 %, je padla v letu 1946. na 39 % in bo v letu 1949. zopet dosegla 100 %.

Proizvodnja lanu se bo podvojila v primeri z letom 1938.

Zaključki: Življenjska raven se bo dvignila v primeri z letom 1938. po končanem triletnem načrtu za 125 %. Proizvodnja bo, zlasti premog in električna energija, prekoračila v letu 1949. za 250 % proizvodnjo v letu 1938.

Triletni gospodarski načrt bo vsekakor zagotovil neodvisnost nove Poljske, kajti če Poljska ne bi zgradila svoje industrije, bi bila zopet kot agrarna država lahek plen nemške industrije.

Češkoslovaška republika bo prihodnje leto končala s svojim dveletnim gospodarskim načrtom

Kdor koli pozna notranji politični ustroj po-vojne Češkoslovaške, mora priznati, da igra borba za izvršitev dveletnega načrta pomembno vlogo pri utrjevanju enotnosti vseh naprednih strank CSR. 8. julija 1946. je predsednik vlade in sekretar Komunistične partije CSR Klement Gottwald izjavil, da pripravlja vlada dveletni gospodarski načrt, ki bo obnovil in razširil gospodarstvo CSR.

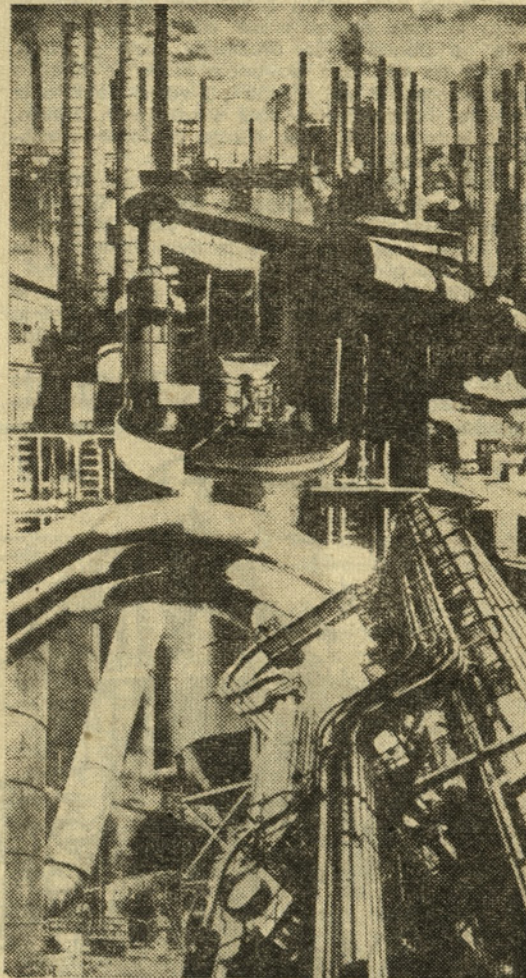
Dveletni načrt bo za 10 % povečal proizvodnjo, če jo primerjamo z letom 1937. Številke kažejo:

v letu 1937. so proizvajali 16 milijonov 718.000 ton premoga, po vojni leta 1945. 11 milijonov 414.000 ton, a po dveletnem načrtu bodo proizvajali 17 milijonov 746.000 ton,

v letu 1937. so izkopal 17 milijonov 995.000 ton lignita, v letu 1945. je proizvodnja padla na 15 milijonov 68.000 ton, a bo narasla v letu 1948. na 23 milijonov 900.000 ton lignita,

v letu 1937. so proizvajali 4 milijarde in 103 milijone kW električne energije, v letu 1945. že 4 milijarde in 440 milijonov kW, a v letu 1948. bodo proizvajali 7 milijard in 400 milijonov kW električne energije,

v letu 1937. je znašala proizvodnja jekla 2 milijona 318.000 ton, leta 1945. je padla na 834.000

Romunska industrija

ton in bo do leta 1948. znova narasla na 2 milijona 400.000 ton.

Kmetijska proizvodnja bo po dveletnem načrtu dosegla predvojno raven.

Najbolj značilno za češkoslovaški dveletni načrt je, da sloni razvoj na že obstoječih domačih gospodarskih možnostih in se opira na surovine iz Sovjetske zveze, iz Poljske, iz Jugoslavije in iz drugih balkanskih in sosednjih držav.

Petletni plan FLR Jugoslavije

S petletnim planom se Jugoslavija pridružuje tistim državam, ki so krenile po poti odločne borbe za utrditev nacionalne svobode in gospodarske neodvisnosti. Tudi v novi Jugoslaviji socialna sprememba omogoča uravnati vse gospodarstvo po enotnem planu, čeprav je Jugoslavija industrijsko zaostala dežela.

Najznačilnejše lastnosti našega plana so, da petletni plan gradi na lastnih gospodarskih virih brez zanašanja na tujo pomoč, opira pa se na delovni zanos širokih delovnih množic, ki sedanji položaj razumejo in doprinašajo svoj delež v izgradnji.

Vrednost industrijske proizvodnje se bo po končanem petletnem planu petkratno povečala v primeri z letom 1939.

Leta 1951. bo proizvodnja električnega toka štirinaskrat tolikšna kakor je bila leta 1939.

Vrednost kmetijske proizvodnje se bo po izvršenem planu dvignila za 151 %.

To so glavne črte našega plana.

Za vse zgoraj omenjene gospodarske načrte pa je značilno, da se med seboj podpirajo. Jugoslavija ima trgovinske zveze s Sovjetsko zvezo, s Poljsko, s Češkoslovaško in tudi z drugimi sosednimi državami, kar še zveča gospodarsko moč in učinek dela tistih skupnih sil demokratičnih držav, ki ne vedo samo, da grozi kapitalističnemu svetu strašna kriza, ampak so storili in še delajo vse, da njihovi narodi ne zaidejo v pogubni vrtilinec bede in lakote.

In druge evropske države, ki niso klonile...

Tudi madžarska, bolgarska, romunska, albanska in finska vlada so negativno odgovorile angleški in francoski vladi, ki sta jih povabila k sodelovanju na drugi pariški konferenci. S tem so dobili močan udarec tisti, ki so svoje narode za korist imperialistov že prodali ameriški dolarju. S tem je tudi zaenkrat propadel načrt »Združenih držav Evrope«, ker se ni niti s pritiskom posrečilo odtrgati vzhodne države Evrope od začrtane poti.

Ali bodo temu poizkusu sledili novi poizkusi, ki hočejo na nek način združiti »vse veje evropske družine«, kakor to želi Churchill? Vsekakor! Zato vidijo vzhodne evropske države edino rešitev za svoj obstoj in samostojnost v tesnem sodelovanju s Sovjetsko zvezo, ki je visoko dvignila zastavo borbe za neodvisnost in z zgledom pokazala nove mednarodne politične in gospodarske odnose, ki spoštujejo neodvisnost in enakopravnost vsakega naroda, in v izpolnitvi svojih gospodarskih planov.

Avto so mi ukradli

Svedski napisal Erik Zetterström

Pustil sem avto pred vrati in šel kositi. Po kosilu sem pogledal skozi okno. Avto na ulici pod mano je bil izginil. Niti skromen olinat madež ni ostal za spomin. Zelo sem se razburil, kajti dotlej mi niso bili še nikdar ukradli avta. Imel sem občutek, kakor da bi me bil zapustil zvest prijatelj. Vse je bilo prazno. Po telefonu sem poklical policijo in dejal: »Moj avto so mi ukradli.«

»Pridite sami sem!«

Na policijski stražnici je sedel redar in pisal z enim prstom na pisalni stroj. Razmišljal sem, zakaj se ne uče naši redarji pisati na stroj z več prsti. Saj utegne dospeti tat tja do Mariefreda, preden skonča redar svoje poročilo. Povedal sem vse o avtu in o sebi. O samem sebi sem toliko povedal, da se nikakor nisem mogel otresti občutka, da sem jaz tisti, ki naj ga zaščitijo in ne tat avta. Obljubili so mi, da izlede moj avto.

»Menite, da ga boste že imeli do tor-ka?« sem vprašal. »Ta dan bi namreč rad odpotoval.« Policija je obljubila, da se potruji, nikakor pa ne more zagotoviti, da bo avto v torek že na mestu. Številko mojega avta so javili vsem redarjem v mestu. Avta niso dobili. Zopet sem poklical po telefonu policijo in dejal:

»Gre za avto, ki mi je bil ukraden.«

»Pridite sami sem!«

»Edino to bi rad vedel, če že imate moj avto.«

»Pridite sami sem!«

Zopet sem obiskal stražnico. Povedal sem še več o avtu in o samem sebi in obljubili so mi, da se lotijo zadeve s povečanim naporom. To pot je pisal redar z dvema prstoma na pisalni stroj, kar je pač dokazovalo, da so se vršila sedaj poizvedovanja z vso mrzličnostjo in na najbolj moderen način.

Minevali so dnevi, o avtu ni bilo ne duha ne sluha. Poklical sem zavarovalnico in jo vprašal za stališče, na katero se postavlja v takih primerih. Odgovorili

so mi, da mi dajo novega, če ne dobe v štirinajstih dneh mojega avta.

Toda to se ni še pripetilo nobenemu zavarovancu. »Ne,« so me opogumljali, »navadno se pojavi avto že v teku enega tedna. Leži v kakem jarku. Mi ga popravimo in zakrpamo, kolikor se pač da. Glavna stvar je, da človek ne izgubi humorja. Seveda ne postane avto nikdar več tak, kakršen je bil prej, to je gotovo.«

Povprašal sem, če vedo, kje je tak jarek. Ali je tak jarek tu v bližini, ali daleč tam gori v Norrlandu. »To je različno,« so dejali, »nekoč smo dobili avto v nekem jarku na Finskem, drugič je ležal avto v nekem norveškem jarku. V enem primeru smo našli vozilo v neki leseni lopi v gefleškem okraju. Nekdo ga je dal predelati v žago. Lastnik avta je prevzel žago in je obogatel. Polagoma je izplačal svoj avto, česar bi sicer nikdar ne utegnil storiti.«

»Ali se šalite z menoj?«

»Da, vsak lastnik avta mora biti deležen v našem položaju vsake možne izpodbude.«

Včasih sem še poklical policijo, tolažil jo in hrabil. Predlagal sem ji, naj pošlje nekaj mož na Finsko, nekaj na Norveško in posebno v gefleški okraj poizvedovat glede avtomobila. Osemnajsti dan je že napočil, a avta še niso izsledili.

Pozvonil je telefon in ženski glas mi pravi:

»Ali ste vi tisti gospod, ki ima avto?«

»Ne, jaz nimam avta. Toda nekoč sem ga imel.«

»Vedite, jaz sem vdova Johannsonova. Mlekarno imam v Tavestgati. Radovedna sem, koliko časa bo še stal vaš avto pred mojo prodajalno. Zatemajuje mi okna, da veste! Že osem dni stoji pred prodajalno.«

Šel sem sam v Tavestgato po svoj avto. Sedaj sem ga zaklenil doma. Če mi bo avto še kdaj ukraden, naznanim tatvino vsem mlekarnam v Stockholmu. Bil sem tudi na stražnici, povedal sem, da je moj avto že doma. Kaj naj človek tudi drugega stori! Moje poročilo je pisal redar samo z enim prstom na pisalni stroj, znamenje in dokaz, da je prišlo delo na policiji zopet v normalen tir.

»Gredol Svabi gredole«

V hiši je vse onemelo. Že čez nekaj časa pa so vsi nenavadno oživel. Partizani so vstajali, popravljali bluze, nervozno zapenjali pasove, hlastno grabili puške, segali po nabojih. Obveščevalec Mitja je še vedno stal pri vratih in gledal komandanta.

»V desetih minutah bodo tu,« je pristavil.

Komandant je nemo pokimal. V desetih minutah. Ni slabo. V desetih minutah se lahko pripraviš na borbo. Huje je, če te napadejo iz zasede. Zdaj pa imajo deset minut časa in hrib se zočenja nik nad hišo. Premotril je sedmorico borcev. Samo sedem jih je in Mitja je še čisto brez sapa. No, v hribu si bo oddahnil. Prav za prav ne! Mitja mora naprej! Obvestiti mora štab brigade. Tam bodo že določili, kako naj vodijo borbo. Za zdaj je treba Nemce zadržati čim dlje, zadržati jih za vsako ceno.

Kratko in resno je poveljeval. Mitja je smuknil iz hiše. Šest borcev se je pomikalo proti gozdnatemu pobočju nad samotno kmetijo.

»Joža, bojim se!« je zajokala Francka in lovila postavnega partizana za roko.

»Ne boj se. Morda ne bo hudega. Ostani tu, varuj dom,« ji je naročal.

Ostala je in gledala za svojim fantom. Z roko je mečkala predpasnik, bala se je in hudo ji je bilo.

Nemcev ni bilo v desetih minutah. Francka je oprezovala, pa ni ničesar videla. Morda se je Mitja le zmotil... Plaho upanje ji je vstajalo v duši. Pretekla je že ura, Nemcev pa le še ni bilo. Zdaj je bila že kar mirna. Upala je, da so se partizani umaknili. Joža je torej na varnem in ji ni treba skrbeti zanj. Ko bo vse mirno in varno, morda že drevi, se spet vrnejo.

Tudi stari je nemirno stopal okrog hiše. Prav na rob ravnine je šel in oprezoval. Ni zaupal nšini. Preveč je že izkusil na svoji samotni kmetiji. Poskrnili so se, zeleni zlodejil. Hodil je po dvorišču in že kar topo ugibal, kaj mu bodo zdaj storili. Ali mu bodo zažgali bajto? Saj so mu že parkrat grozili. Prekletil! Ni jim dovolj, da so mu ubili oba sinova in da je mati pozimi umrla od žalosti. Da, od žalosti. Prejokala je vse noči, dokler je ni bolezen vrgla na posteljo. Nazadnje se je umirila, zrla topo predse in spomladi jo je vzelo.

»Francal«

Stari Hostar jo kliče, kakor bi se bal za hčer, za edinega otroka, ki mu je še ostal. Ko se mu oglasi, je pomirjen. Dekle ne slutí, koliko stari trpi zaradi nje. Boji se, da ga bo nekega dne zapustila in šla s partizani. Z Jožom... Fant mu je všeč. Da bi le srečno prebil te čase, pa bi ga rad vzela za zeta in jima vnuke pestoval. Pa vendar včasih občuti nekaj mržnji podobnega. Ponoči vstaja in gleda v kamro, če dekle spi v svoji postelji. Kaj, ko bi je nekega jutra več ne bilo? Pok, pok, pok... pok, pok...

Zamišljenega so strelji močno prestrašili. Torej se je le začel slutiti je... Sama groza leži v zraku!

Od vseh strani se čujejo strelji. Vmes reglja strojnica. S hriba odmevajo strelji iz pušk. Odmev se gluho lovi po grapi in se razgublja nekam proti ravnini. Za hrbtom, visoko gori odmeva streljanje. Stari Hostar in hči se stiskata v vročem poletju v hiši ob mrzli peči, kakor da bi se morala zavaruovati pred strelji. Nobeden ne reče besede. Dekle drhti. Stari krčevito stiska ustnice in si skube neobrito brado. Obema je vse jasno. Nemci so obkolili partizane. Zdaj bo borba na življenje in smrt. Njih pa je samo šest in med njimi je Jožal.

Popoldne mineva v mukah. V hlevu moka krava, stari ji vrže povesev klaje. Ognjišče je mrzlo. Franca ne misli na kuho, čeprav že ves dan nista jedla. Strelji jo plašijo. Samo kadar se začuje pokanje s hriba nad hišo, ji srce oživil. Še so gori, še se branijo! Oh, ko bi mogla k njim! Toda oče ne pusti in zdajle bi tudi Jožu ni bilo prav.

Proti večeru se je oddelek Svabov približal hiši. S seboj so gonili konje in mule, natovorjene z municijo. Brez mnogih besed so zasedli hišo. Hostarju in hčeri se je zdelo, kakor da ju niti ne vidi. Ošabni oficir se še zmenil ni zanju.

Hostar se je umaknil k podu. Sedel je pod košato hruško, ki je rasla pred podom, in zamišljeno gledal v kozolec, kjer se je sušila pšenica. Dosti sta pridelala letos, lahko bi živel, če bi ju pustili v miru. Kaj bo? Ali bodo odšli, kakor so prišli in so se morda ustavili le čez noč? Ali

pa bodo storili tako kakor povsod: požgali jima bodo dom?

H kozolcu je prišel vojak. Izpulil je dva snopa in ju vrgel pred svojega konja. Gospodarja je zapeklo. Žito meče konjul pšenico, dar božji! Pšenico, ki tako nerada uspeva na tej zemlji, da je le redko kdaj dobra žetev! Vsi ljudje jo spuščujejo in vsak prašek moke vržejo v ogenj, da bi je ne pohodil! Še družinska miza je sveta, ker leži na njej dan za dnem kruh. To nemško govedo tega ne ve! Morda pa ve, a dela to iz hudobije. Nikdar se ni potil s setvijo in žetvijo, vedno je jedel kruh, ki so mu ga pridelali in umesili drugi. Grdoba švabska!

Stari se še ni utegnil pomiriti, ko so prišli še drugi in začeli vleči snope iz kozolca. Odnášali so jih svojim konjem in mulam. Kaj? Hostar je vstal in šel k njim. Grozeče je dvignil pest in jim branil pšenico.

»Pustite to, če ste ljudje! Tam na skednju je mrvca, vzemite jo, dajte jo svojim mrham! Naj jo požro, čeprav sem jo težko kosil in spravjal. Toda pšenice se mi ne dotikajte!«

Na pragu se je pojavil oficir in se malomarno bližal kozolcu. »Was ist los?« je vprašal brez zanimanja in si prižgal cigareto.

»Mislim, da nam stari osel brani jemati žito,« je odgovoril neki vojak. »Naši konji so izmučeni in lačni. Zakaj jim ne bi smeli dati žita? Saj smemo?«

»Neumno vprašanje!« Oficir je zamahnil z roko po zraku.

Trije Nemci so planili v kozolec in začeli metati snope kar na tla. Pokazali bodo staremu. Ha, naj se jezí!

V starem Hostarju je zagorelo. Ni pogledal oficirja. Planil je v vojake, jim trgati snope iz rok.

»He, stari, ali si ponorel?« je vprašal oficir zoprnó, kar sladkobno. »Mar meniš, da naši konji ne bi smeli jesti tvoje snetje pšenice? No, naučili te bomo, da smo tu mi gospodarji in kako se moraš obnašati proti svojim gospodarjem, ti stari banditski pomočnik! Kam naj le vtaknemo to staro svinjo?« Oziral se je okrog sebe in ugledal svinjak. Na obraz mu je legel satanski posmeh. Pokazal je vojakom svinjak. »Tule notri ga vtaknite!« je ukazal. »Nekdo naj ga straži, da ne bo skušal pobegniti. Ti, Fric, ga boš vzel pod svoje varstvo. Ostal bo notri, dokler bomo rabili pšenico za naše konje. Storjeno. Marš!«

Z divjim smehom in tuljenjem so odveli starca in ga zaprli v prazni svinjak. Klicali so drug drugega, gledali starca skozi lino in ropotali po koritu. Smejali so se, da bi kmalu popokali od smeha. Ko so se naveličali uganjati norčije s starcem, so se spet spravili v kozolec. Smejali so se Franci, ki je komaj zadrževala jok, in ko se ni mogla več obvladati, se je zaklenila v kamro in tam obupavala.

Oče v svinjaku... Če bi ti to vedel, Jožal! Nehote je prisluhnila v hrib. Ali so se umaknili, ali so vsi padli? Streljanje je ponehalo. De-

čaka je bilo hudol Oče! Jožal! Ali ni, ali res ni nikjer pomoči?

Medtem so Nemci obrnili vso hišo. Pobrali so vse, kar je bilo komu všeč. Smejali so se podobam na steni, še na steklo slikana sveta Barbara jim je bila na poti. Strašno so gospodarili v hiši.

Znočilo se je. Francka je šla ven. Pred svinjakom je še vedno stal Nemec s puško na rami. Približala se mu je in poklicala: »Oče!«

»Tako j v hišo, dekle, in zakleni se!« se je odzval oče. »Vidiš, kaj znajo te svinje! Pazi nasel Zakleni se!«

Se tisti hip je nekdo segel z roko po njej. Zavpila je, ga odrinila in stekla v kamro. Leseni zapah je porinila v zid in se naslonila na vrata, kakor bi jih poskušal kdo vlomiti in bi mu s svojim telesom branila pot v kamro. Tresla se je in solze so jo oblivale. Prekleti, tisočkrat prekleti!

Počasi se je v hiši umirilo. Francka se je oblečena naslonila na posteljo. Ni mislila na spanje, samo malo počivati je hotela in razmisliti, kaj bi mogla storiti. Ali bi se mogla pretihotapiti skozi Nemce in poiskati Jožeta in njegove? Neumna misel. Kje naj jih najde, čeprav bi prišla od tukaj? In kaj bi Svabi storili z očetom, če bi opazili, da je ni več tu? Najbrž bi ga ubili in ona bi imela na vesti očetovo smrt. Ne, ničesar ne more storiti. Biti mora mirna, čuvati mora dom, kakor ji je Joža naročal. Nekoč se bo vendar vrnil in potem bo vse dobro. Poplačal bo Svabom njihovo nadutost, poplačal jim nesramno ravnanje z njenim očetom. Morda jim prav ta mah plačuje njihove zločine! Morda je prav ta mah v borbi z njimi.

Počasi je polzel čas. Kakor lena voda, ki se ustavlja, ki se premika komaj opazno, pri tem pa vleče s seboj vse polno nesnage. Francka ni vedela, koliko je ura. Tako dolgo že misli in

čaka. Česa čaka? Jutra? Ali ni noč še najboljša? Ne pokajo strelji. Njej ni treba med nesramno vojaštvu. Očeta pustijo v miru in ga vsaj ne zasmejujejo. Podnevi se bo vse to znova začelo. Morda bo še huje kakor danes. Pol okna v kozolcu so izpraznili, hišo so obrali do golega. Žitno klasje leži po tleh, malomarno gazijo po njem, da se jim pšenična slama ovija škornjev. In očeta so tako strašno ponižali, ker jim je branil. — Pa vendar, ko bi vsaj bilo jutro! Morda bodo takrat šli od tod. Kamor koli! Naj gredo naprej, naj gredo tja, kjer je Jožal! Naj gredo Svabi pred njegovo puško, če že ona ne more iti, da bi mu pomagala. Naj gredol...

Oh, ta dolga, dolga noč! Trudne oči se nočejo zapreti. Ko bi že vsaj petelin prvič zapel, da bi vedela, da ni več daleč do jutra!

Na peščeni poti škriplje kamen pod koraki. Straža ustavlja nekoga. Glasovi odmevajo po hiši. Topotanje škornjev drami nočno tišino.

»He, du Bandit! Du Halunke, du Schurke, du Sauhund!«

Francka vznemirjena posluša. Ne razume vsega, ve le, da imajo v pesteh partizana. Koga? Morda celo znanca! Morda koga od teh, ki so bili še zjutraj v hiši! Pogledati moral!

Previdno odpre vrata in pogleda v odprto hišo. Sredi hiše stoji Jožal.

»Jožal!«

Oficir se je že obrnil k vratom. »No, ribica je budna,« je rekel s sladkobnim glasom. »Le semkaj, le semkaj, sladka punčka! Zdi se mi, da je to tvoj dober znanec. Morda celo bratec, kaj? Ali ljubček, ne?« Sunil je v vrata in Francka se je znašla zraven Joža. Skrivaj ga je pogledala,

Joža ji ni vrnil pogleda. Stal je med rablji mrk in vzravan. Zdaj je šele opazila, da je ranjen. Rokav srcaje je bil raztrgan in ves krvav, roka mu je mlhavo visela ob telesu. Zganila se je. Nagon ji je velel, naj mu pomaga. Prinesti mora vode, rano mu mora izmiliti in obvezati. Nespametna misel! Saj ji ne bodo pustili!

Hiša se je bolj in bolj polnila z vojaki. Prišli so gledat partizana. Radovednost je prignala tudi tistega Frica, ki je stražil Hostarja.

Ko so si ujetnika ogledali in ga osuvali in obricali, so se nekateri že vračali nazaj na skedenj v dišečo seno. Hiša se je praznila in tudi Fric se je vrnil na svoje mesto. Stopil je k svinjaku in se leseno naslonil na puško. Dosti je šale. Lahko bi še kdo drugi stražil starega. Mar bo on vso noč stal pri svinjaku? Ali pa naj bi starca ubili, da bi mu ne bilo treba več stražiti.

Takrat se je dvignil plamen iz kozolca. Mahoma je objel vse žito. Plamen je razsvetlil noč s tako silo kakor bi padel z neba silen meteor. »Gorile« so zatulili Nemci in planili iz hiše. Oficir je prebledel, potegnil pištolo in z drugimi vred zdirjal na plano.

Ko se je vrnil, ni bilo Jožeta in Francke nikjer več. V zmedu je Francka potegnila fanta za roko in izginila sta skozi prednja vrata, od tam pa po strmim bregu v neizmerne gozdove.

V pošastni luči gorečega žita je počil en sam strel. Nemci so zgrabili starega Hostarja, ki je ušel iz svinjaka in zažgal kozolec, da bi ne mogli

več krmiti svojih konj z žitom iz njegovih njiv. Brez besede je oficir dvignil pištolo in krogla je starcu prebila glavo. Zvrnil se je vznak na trato. Ležal je tam in po licu mu je polzel curek krvi iz drobne rane na sencih. Ležal je tam, ožarjen od pošastne luči gorečega žita, ki ga je osvetljevala vse do jutra, ko so se zrušili zadnji ožgani stožniki.

Naslednjo noč ni bilo Nemcev več v hiši. Ze zgodaj zjutraj so zbežali nazaj v dolino. S seboj so vlekli svoje ranjence. Naduti oficir je stiskal pesti. Sladkobni smeh mu je izginil z lica. Brigade so izpolnile svojo dolžnost in Nemci so bili poraženi. Ze spet! Prekletol!

Ko se je značilo, je ležal stari Hostar v hiši na klopi ob peči. Ob glavi mu je gorela oljenica in s trepetajočim plamenčkom osvetljevala rano in tanki curek strjene krvi. Okrog njega so stali partizani, molče in slovesno. Med njimi sta bila Joža in Francka. Nihče ni tožil. Smrt je bila vsakdanji gost, navadili so se je. Toda smrt tega starca je bila tako veličastna, da so pred njo umolknele vse tožbe. Iz največje sramote, v katero so ga pahnili Nemci, je vstal kot junak. Nikdar v življenju se ni boril. Junak je postal šele, ko je branil sadove svoje zemlje, svojega truda in znoja. Junak! Joža in Francka sta mu dolgovala življenje! Zdaj leži mrtev pred njimi pa nihče ne joka za njim. Nihče. Tudi Francka ne! Nihče, ker borbe še ni konec!

Za vsem ponižanjem in vso grozo je prišla svoboda. Iz gozdov sta se vrnila Joža in Francka in

si znova uredila oskrnjeni dom. Postavila sta nov kozolec namesto prejšnjega. Naj stoji na istem mestu, da bo večno živ spomin na gospodarja, ki je zažgal žito in zato dal življenje.

Francka in Joža se ne mučita tako zelo, kakor se je mučil oče. Joža poganja konja in kosil žito s kosilnim strojem. Zlato klasje se upogiba in lega na zemljo v lepih redih. Žanijce ga pobirajo in vežejo v snope. Delo je kmalu opravljeno. Kljub temu še izteče nekaj znoja, saj brez znoja slovenska zemlja ne more roditi.

Kadar zlagajo žito v kozolec, je Francki hudo. Tiha je in hodi okrog kozolca z vlažnimi očmi. V njej je žalost za očetom živa, obenem jo pa navdaja ponos in hvaležnost, ker ji je oče rešil življenje in mu dolguje vso srečo mladega zakona. Vsa svoja čustva bo prenesla na otroke, da v Hostarjevem rodu ne bo nikoli umrl spomin na deda in da mu bodo še potomci hvaležni. Ob takih dneh jo Joža prime za roko in jo tolaži: »Ne jokaj!«

»Ko pa mi je tako hudo!«

Joža gleda ženo in gleda kozolec. Gleda njive in domačijo, ki jo tako ljubi. In pravi:

»Oče je mrtev zato, da midva živiva. Morava živeti. Toliko je še dela, da je res vredno živeti! Draga moja, saj smo mi vsi hoteli umreti zato, da bi drugi živeli. Tudi jaz sem hotel pasti v borbi, da bi srečno živela ti in vse ljudstvo.«

»In jaz sem prav isto hotela,« pravi Francka. Nasmehnjeta se drug drugemu in sta srečna.

SOVJETSKA DEŽELA, LJUDJE IN UMETNOST

POMENEK Z BOŽIDARJEM JAKCEM

Ne vem, če je imel Jakac sam tudi ta občutek, toda meni se je zdelo, da daje vsemu najinemu razgovoru obeležje njegov portret maršala Tita iz Jajca — s Titovim podpisom —, ki je tu stal sredi obilice drugih bogatih, velikih slik, a je vendar v svoji skromni partizanski preprostosti iz njih izstopal. In ko je pravil, kako so lani prav za to mizo sedeli in govorili Erenburg, Tihonov, Soboljev in drugi — tedaj je tudi to vplivalo na »štimungo« najinega pomenka.

Koliko mi je vedel povedati — nemogoče je vso vsebino njegovega pripovedovanja zajeti v pisane besede. In tudi ko bi se mi to posrečilo, bi vendar še ne bila tu popolna slika vtisov jugoslovanske delegacije umetnikov v Sovjetski zvezi — saj mi je več ko enkrat zatrjeval, da mi v »kratkem« peturnem razgovoru pač ne more prikazati vsega velikanskega bogastva, ki ga je s te poti prinesel nazaj — čeprav je pot trajala le pičlih 23 dni.

»Navsezadnje sem človek, ki je videl že marsikatero deželo — saj veš, koliko sem se svoje dni potikal po svetu — in mi novost neznane dežele ne more tako hitro seči do dna duše: a doživeti Sovjetske zveze je bilo nekaj velikega, globokega. Ko bi le vedel, kje naj pričnem s pripovedovanjem...«

Morebiti je bilo eno najpomembnejših doživetij že samo srečanje z rusko zemljo. Starodavna želja se nam je vsem izpolnila: videti in doživeti ta stari slovanski svet pri koreninah našega rodu, spoznati ga v njegovem novem življenju. Srečati te ljudi... Prvič smo stopili na sovjetska tla pri Kijevu, ko smo tako rekoč z neba pali, ker se je letalo moralo spustiti že tu na zemljo — zaradi snežnega meteža nismo mogli priti tisti dan, 4. junija, do Moskve. Pa smo že tu spoznali tisto »slo-

vansko gostoljubje«, ki nikakor ni prazna fraza. Gosta, posebno pa še Jugoslovana, sprejmó sovjetski ljudje s tako toplino, delili bi z njim vse, kar imajo.

Zanimiv je bil prvi vtis ukrajinske pokrajine: spominjala me je na naše Prekmurje. Značilne lesene hiše s čudovitimi folklornimi ornamentami v rezljanih opažih, breze, ravnina... Vse kajpak v mnogo širših dimenzijah. Docela drugačnih dimenzij se moraš tam sploh privaditi, če se nočeš izgubiti. Tudi v mestih, ne samo v brezbrežnih ravninah. Zato se tudi v Moskvi največja poslopja, velika kot jih pri nas morebiti sploh ne moremo najti, ne zde nič posebnega in niti ne tako velika.

V Kijevu je posebno lep razgled z vrha. Pobočje, zadaj mesto, spodaj se vije Dnjepr, onkraj pa ravnina v nedogled. Kot bi stal na beograjskem Kalemegdanu. Samo povečano, seveda.

Tu smo se tudi prvič srečali s spomeniki sistematičnega nemškega barbarstva. Center, najlepši del Kijeva, je porušen do tal. Slavna »Pečorska Lavra« — porušena. Ze pri teh prvih sledovih nemškega divjanja sem dobil vtis, ki se mi je pozneje v Moskvi in zlasti v Leningradu še utrdil: tu so Nemci še bolj kot drugod poleg svojega že itak strahotnega divjanja s posebno sadističnim sistematičnim uničevali kulturne spomenike. V Moskvi — Tretjakovska galerija. V Leningradu — Ermitaž, Puškinovo, Peterhof. Vse to je poškodovano. Ko smo se peljali od Leningrada proti Peterhofu, smo videli nekje cerkev, ki se je zdela neporušena. Pa si kar oddahneš: vsaj ena stvar je ostala cela (prav to do se tekle nemške linije in je vse požgano in razbito). Pa se pripelješ mimo in vidiš z »nemške« strani velikansko luknjo v zidovju, cerkev uničeno. Zlasti tam okoli Leningrada še povsod vidiš

sledove fronte: ožgana drevesa, rebra podrtih in požganih hiš — to so spomeniki, ki so si jih postavili Nemci. Vse to se pa tako uporno obnavlja, da te prevzame. Ne samo gospodarsko važni objekti. Peterhof, ki je bil ves požgan, bodo do naslednjega kipa natančno obnovili po fotografijah in starih načrtih. Čudoviti vodometi, ki se z versail-skimi prav lahko kosajo, že spet delujejo. Ermitaž, ena največjih umetniških galerij na svetu, ima že spet popolnoma urejenih in obiskovalcem na razpolago okrog 500 dvoran. Ze letos pa bodo menda delovale vse, ki jih je 1000 do 1200.

Vidiš, brate, tako je, če imaš opravka z »umetničkarjem«. Rad bi morebiti, da bi ti kaj več pripovedoval o življenju in delu sovjetske zemlje, pa sva že pri galerijah. A ravno v tem je tudi odraz duševnosti sovjetskega človeka. Mislim prav to vztrajno, trdovratno obnavljanje kulturnih spomenikov in ustanov. Sicer pa je sploh obnovitveni napor sovjetskih ljudi nekaj tako čudovitega, veličastnega, da tega ni mogoče povedati. V vseh teh ljudeh od prvega do zadnjega je taka trdna zaveza, za kaj delajo, tako volja in vztrajnost pri delu. Prijatelj, to niso stvari, ki jih samo v časopisu bereš ali v filmskem žurnalu vidiš. To je resnica, to je življenje. Kak zapadnjak tega sploh razumeji ne bi mogel. Mi smo razumeli...

Ko smo v Leningradu videli dramo »Dobri tovariši«, ki se godi v dneh leningrajske blokade, smo doživeli posebno občutje: videti iste ljudi, ki so doživeli te dneve, kako zdaj to na odru igrajo, kako v dvorani to gledajo — to je doživetje zasa. Prav pri tej predstavi nam je rekel nek Leningradec: »Dobro smo poznali vašo partizansko borbo, in vi ste nam z njo pomagali, dajali oporo, da smo lažje prenesli vse, kar so ti dnevi od nas zahtevali...« Na daljevo tisočih in tisočih kilometrov smo si drug drugemu pomagali. To je veliko občutje. Vidiš, tale zeleni trakec — stalno ga imam tu v tem žepu. To je trak ordena leningrajske obrambe, ki mi ga je v spomin na ta razgovor poklonil, jaz pa njemu trak svojega »bratstva in edinstva«. To je lep spomin.

Med dvoran na dan pričetka razstave. Od leve na desno: predsednik Slovenskega komiteja v Sovjetski zvezi generalmajor A. Gundorov, veleposlanik FLR Jugoslavije v Moskvi V. Popović, jugoslovanski umetnik Petar Lubarda, rektor Akademije upodablajočih umetnikov v Ljubljani Božidar Jakac in vodja delegacije jugoslovanskih umetnikov Jovan Popović

Pred Augustinčičevim kipom maršala Tita. — Na desni znamenita kiparka, narodna umetnica ZSSR Vera Muhina

Veš, Leningrad... Mnogo mest sem videl, a Leningrad je zame najlepše od vseh. To je čudež mesto samo po sebi mnogo pripomoglo k lepoti njeni. Pa vse ozračje tega mesta — visoka kulturalnost, toplina, prisrčnost, širokost, širokogrudnost. Neva... Nevski prospekti so pesem zase. Tu so čudoviti kraji. Zgodovinski spomini — hišica Petra Velikega, Petropavlovska trdnjava, Smoljni... V Leningradu sem se večkrat spomnil starega prijatelja Puškina in sem si moral priznati, da je tudi mesto samo po sebi mnogo pripomoglo k lepoti njegovih verzov. Mislim sem nanj v Puškinovem (nekdanjem Carskem selu), kjer in o katerem je toliko lepega napisal. Blizu tod je bila fronta, poznajo se še njeni sledovi, sredi tega dvakratno zgodovinskega okolja pa je v teh čudovitih vrtovih danes vse polno mladine, ki se tod veseli, razvedri, pleše, poje, diha v novem življenju novega sveta.

Leningrad je mesto, ki te že ob prvem srečanju objame kot prijatelj, ki ga že davno poznaš, pa ga dolgo nisi videl.

Jakac, ki je ves čas pripovedoval živahno, a precej umirjeno, se je pri tem pripovedovanju o »prijatelju Leningradu« razvnel. Kar gorelo je iz njega in iz njegovih besed. Zdaj pa se je umiril. Glas se mu je zresnil, govoril je tiho, skoraj šepetaje, spet z ljubeznijo, toda z drugačno: z ljubeznijo, ki je prežeta s spoštovanjem in z vero. Le poslušati to pripovedovanje o Moskvi, o Rdečem trgu, o Leninu in o novem človeštvu — to je bilo zame doživetje. Koliko globlje je to seglo v srce njim, ki so sami vse videli in na kraju samem občutili.

»Da, to je Leningrad. A Moskva — o njej je težko pripovedovati.

Zelo veliko doživetje je vsekakor, vsaj enkrat v življenju biti na Rdečem trgu. Jaz sem ga videl podnevi, zjutraj, zvečer, ponoči, v »belih nočeh«. Tu stojiš pod Kremljem, tam je »Vasilij Blaženik«, zgodovinski prividi kar navaljujejo nate. A vrh vse te zgodovine se s kremeljskih stolpov bleste rdeče zvezde iz zlata in uralskih rubinov. Najplemenitejši kamen tega skoro pravilničnega gorovja je tu — v mogočno počastitev in glasno potrditev novega časa.

Pa Leninov mavzolej. Že zunanji videz te preseneča. Fotografije, ki jih poznamo pri nas, ga malokdaj prav pokažejo. To je monumentalna, mogočna, a v svoji arhitektoniki skromna zgradba. Taka, kakršen je bil Lenin. Tu stoji pod silnim kremeljskim obzidjem in se harmonično vanj vključuje.

Največje doživetje je srečanje s Leninovim truplom. V oranžno rumeni svetlobi leži, stekla, ki ga pokriva, sploh ne opaziš, in kar si že slišal ali bral, da se zdi, kot bi videl spečega človeka, to drži. Vidiš to glavo z njenimi mislimi, te roke — roke edinstvenega človeka. Za trenutek postojiš in gledaš reko ljudi, ki se tiho, od jutra do večera neprestano pomika tod mimo. V zelenkastem polmrazu vidiš obraze, vse vanj uprte, vse prevzete, spoštljive — ljudje vseh narodov, vseh poklicev, vseh starosti so tu, in v vseh je ena sama misel na človeka, ki je izvršil nepojmljivo veliko dejanje. Tu, ob tem trupu začutiš, kdaj in kje se je začelo rojstvo novega človeka, novega človeštva. In ko stojiš potem pred ogromno gmoto Kremlja, takrat spoznaš do dna, da se danes tu vse niti zbirajo, takrat čutiš, da je Moskva pravo srce novega sveta.

Kaj pa pomeni ta novi svet, to lahko spoznaš na ulici, v gostilni, kjerkoli. Tu sede skupaj Gruzinec in Rus, najbolj kulturni Leningradec s skrajnim Sibircem z Daljnega vzhoda. In vsi so sosedje. Med njimi ni pregraje. Ti ljudje čutijo v srcu vso širino svoje zemlje, vso moč novega človeka. Med človekom in človekom ni meja. Vsi živijo v velikem, gnjlivem sožitju. V vseh je skupna tista ogromna volja do dela, tista požrtvovalnost, tista zavest: jaz, ti, mi vsi gradimo bodočnost.

To je veličina, to je, če hočeš, misterij. Rojstvo novega človeka, novega svetla Kakor vse rojstvo, je tudi to združeno z bolečinami, ki so včasih hude — Domovinska vojna — a preko bolečin in preko nevednosti čutiš, ko primerjaš ta svet z zapadom, da je to nekaj tako drugačnega, tako velikega, da se gradi tako ogromno delo, da stoji pred tabo nekaj tako grandiozno novega, za kar je vredno delati, trpeti in tudi žrtvovati se, kadar je treba.

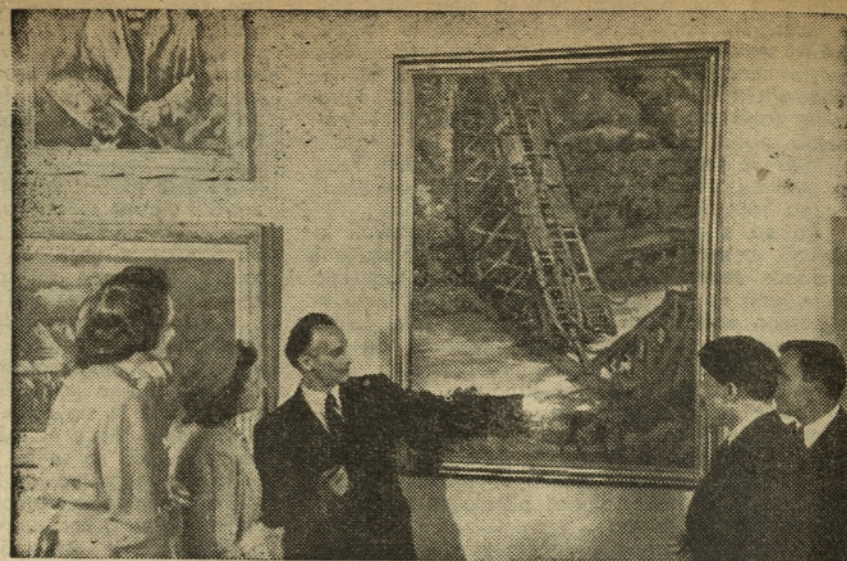
In ti ljudje vsi v srcih čutijo to širino, čutijo ponos, voljo in ljubezen.

Obmolnil je, sam prevzet od lastnega pripovedovanja, in šel je čez čas nadaljeval. Pa se je lotil druge stvari.

»E, vidiš, pa sem ti le povedal tudi nekaj o sovjetski zemlji in o sovjetskih ljudeh. Tako sem jih jaz doživel. Pa te gotovo tudi zanimajo umetnostna doživetja.

Veš, nekaj velikega je bil že sam Ermitaž s čudovito zbirko vseh velikih svetovnih mojstrov. Največja dragocenost je tam gotovo bogata zbirka Rembrandtovih del, mene osebno kot grafika pa je še bolj kot ostale tovariše zanimala popolna

Slikar Marijan Detoni razlaga gledalcem na razstavi svojo sliko: »Partizani forsirajo reko Neretvo«

kolekcija originalnih odtisov njegovih jedkanic. Tu čutiš mojstrovo roko, ko vidiš te liste. Bogata je zbirka francoskih mojstrov od starejših do Cézanna in Van Gogha — Van Gogha je pri Sovjetih zelo cenjen! — in naši študentje, ki študirajo v Leningradu, imajo tam prav tako možnost izpopolnitve svojega poznavanja svetovnega slikarstva, kot v Parizu — če ne morda celo še večjo.

Imel sem tudi priliko spoznati umetnost vzhodnih narodov Sovjetske zveze, narodov, za katere niti vedel nisem, da sploh nekeje žive.

Zelo sveža in živahna je gruzinska umetnost. V njihovi ilustrativni umetnosti je opazen svojstven epični, heroični karakter na osnovi tradicionalne vzhodnjaške umetnosti. Pa tudi samo poznanje z Gruzinci je bilo zanimivo in prijetno. Oni so poleg treh velikih slovanskih in treh baltskih narodov na najvišji kulturni stopnji med narodi Sovjetske zveze, zelo aktivni, topli, živahni in prisrčni ljudje. V Tbilisiju je tudi druga največja umetnostna visoka šola Sovjetske zveze, edina, ki poleg leningrajske nosi ime »akademija« — ostale imajo naziv »instituti«. Sicer pa ima vsaka republika svojo nacionalno akademijo oziroma institut, kar je razlika le v besedi.

A vse to ni najvažnejše. Najvažnejše je srečanje s slovansko, rusko umetnostjo. Saj smo jo poznali iz reprodukcij, vendar reprodukcija ne more in ne more dati vtisa, ki ga dobiš od umetnine same. Nasprotno, včasih ti reprodukcija sliko tako spači, da dobiš bistveno nasprotni vtis. V Tretjakovski galeriji, ki je, v nasprotju z Ermitažem, muzej samo ruske umetnosti, sem nešteto zasledil svoj lastni obraz, in enako se je godilo ostalim tovarišem naše delegacije. Paralele med našo in rusko umetnostjo so očitne in globoko zakoreninjene v osnovno slovanskih elementih. V novi sovjetski arhitekturi sem nešteto zasledil dela, o katerih bi skoraj lahko mislil, da so Plečnikova. Vse te paralele niso vidne samo v sovjetski, ampak tudi v stari ruski umetnosti. To, kar je za naš današnji čas bistveno, je v jedru ruske umetnosti že od nekdanj zapisano. To prvi hip morda preseneča, a če primerjaš s tem napredno vlogo ruske literature, ti postane bolj razumljivo. Vsi ruski umetniki so od nekdanj v bistvu bili napredni. Vsi so hoteli in hočejo pripovedovati o človeku, o njegovih dejanjih, o njegovem trpljenju nekdanj, o njegovem veselju do življenja in dela danes. Ta pripovedni in dramatski element v osnovah značaja ruske umetnosti je našel kajpak najlaže in tudi najmočnejše svoj izraz v dramatikah in v literaturi, zato so Rusi dosegli najvišji vrh svoje umetniške tvornosti ravno v literaturi in v gledališki umetnosti — pri tem ne gre pozabiti zlasti ruskega baleta — zato so vsa dramska gledališča v Sovjetski zvezi brezizjemno tako enakomerno na visoki stopnji, da ne moreš reči, katero je boljše. Naj bo gledališče veliko ali majhno, vsa so — z evropskim merilom — visoko nadpoprečna.

Ista stremiljenja so tudi v upodabljalni umetnosti. Umetnost je stalno v borbi za novo oblikovanje življenja, stalno se trudi, da bi do največje možne mere pritegnila v umetnost življenje, da bi čim bolj prikazala novi, porajajoči se svet in — brez strahu pred našimi »zapadnjaki« povedano — da človeka s tem vzgaja.

Jasno je, da se zaradi tega pogosto vsiljivo pojavi problem tematike in kvalitete. Prav ob tem, v razgovorih s sovjetskimi tovariši in ob ogledu njihovih del, pa sem prav do tega problema dobil jasnejši odnos, jasnejši pogled tudi na napačne odnose do tega problema, ki so pri nas in tudi v Sovjetski zvezi — zlasti pri površnih ljudeh — precej pogosti. Razumljivo je, da ta veliki problem še ne more biti do kraja razčiščen. Vendar mi je prav

v tem oziru pot mnogo nudila. Akademik profesor Sidorov, ki je posebej nam napravil predavanje o sovjetskem gledanju na našo umetnost na tej razstavi, je v zvezi s tem vprašanjem rekel: »Stoletja se je umetnost, ki je v osnovi vedno bila napredna, borila proti obstoječemu redu; danes pa je sama v vrstah svobodnega ljudstva, ki je vzelo vajeti svojega življenja v svoje roke; to se pravi: obrniti fronto za 180°, usmeriti borbo v diametralno nasprotno smer — a taktika je še vedno stara. Ne vem, kako je on to dobesedno rekel, a v tem smislu je povedal. To je vzrok osnovne problematike, ki se seveda šele razčiščuje. S tem je Sidorov zadel v črno.

V zvezi s tem, da je prav naša razstava pomenila za sovjetske umetnike in za sovjetsko publiko do neke mere most med njihovo in zapadno umetnostjo, je ravno zanimivo, kar je Sidorov rekel v zvezi z vprašanjem zapadnega vpliva na slovansko umetnost vobče. Tukajle imam nekaj beležk o njegovem predavanju, a v glavnem ti pripovedujem po spominu.

Ne samo Nemci, tudi drugi narodi so slovansko umetnost bagatelizirali. Očitati so nam podrejenost in vplive inozemskih šol. A to ne drži. München, Dunaj — to niso bile samo tuje šole. Ruski umetniki so se v Münchenu šolali pri Jugoslovancu, Slovencu Ažbetu. Na Dunaju so bili Čehi in Poljaki. In tudi tisti, ki so se učili pri tujcih, so se vedno vračali domov, k svojemu narodu, in se osvobodili vplivov. Impresionizem ni prišel samo preko Pariza, ampak je bil v zraku. Slovanski umetniki so sicer slikali z impresionističnimi prijemmi, a so bolj kot Francozi prikazovali življenje samo. Nasprotno pa — primer z vaše razstave: Bukovac, ki se je učil ljubiti lepo žensko telo pri francoskem okusu, ni prišel preko od Francozov prevzete naturalistične manire v »Gunduličevem snu«. Babič in Konjevič spominjata na Van Gogha — ki je imel v sebi silno iskrenost in je bil prav malo »francoskita« — a vendar nista kopiji.

Naglasil je svoje visoko mnenje o jugoslovanskem kiparstvu, ki ga je stavil nad sovjetsko skulpturo in mu dal popoln primat nad umetnostnimi panogami v Jugoslaviji — posebno v Meštroviču.

In zaključil je svoje predavanje s ponosnim stavkom: »Biti moramo ponosni na samostojno rast slovanske umetnosti!«

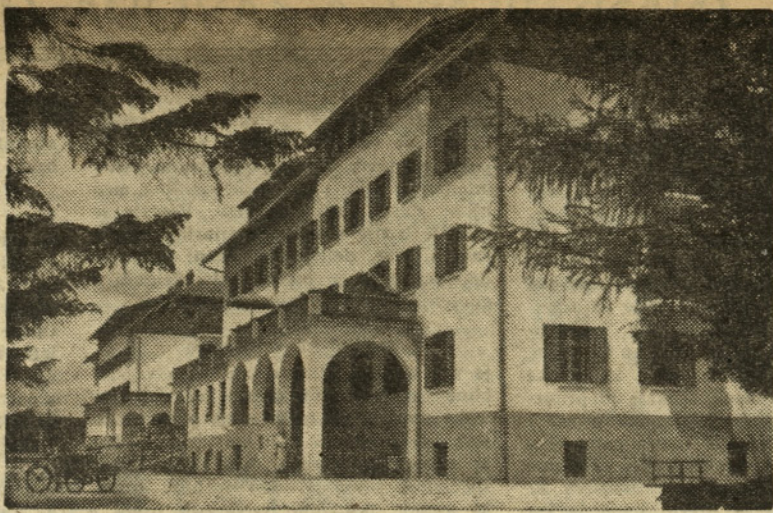
Se nekaj bi ti h koncu povedal o leningrajski Akademiji upodabljalnih umetnosti, ki me je — razumljivo — prav posebno zanimala. Stara je okrog 200 let, ima sijajno palačo ob Nevi, odlično galerijo odličnih skulptur vseh dob, galerijo arhitektonskih osnutkov in največjo umetnostno knjižnico v Sovjetski zvezi — preko 100.000 zvezkov. Ogleдали smo si razstavo diplomatskih del kake desetine mladih umetnikov — vsak po eno veliko in več manjših slik na dano temo — o Domovinski vojni, o današnjem življenju, pa tudi pejsaži in drugo. Videl sem, da so ti mladi ljudje bili v najboljših rokah in res kažejo najboljše izgleda. Ta razstava daje vero v vso resnost in bogatijo bodočega razvoja sovjetske umetnosti. Pri teh mladih je že v veliki meri popolnoma združen element »kako« z elementom »kaj«. Resnično doživetje in zanos sta spojena z obvladanjem slikarske forme. Dela teh mladih umetnikov so vzrasla iz resničnega občutja časa, ki jim je prešlo v meso in kri.

Da, na vsak način so ruski umetniki vredni sinovi svojega ljudstva in ljudstvo jih zato spoštuje in jim daje najvišje mesto. Sidorov je rekel: »Kdo je milijonar v Sovjetski zvezi? Samo kolhoznik in umetnik!«

Tako je pripovedoval Božidar Jakac o sovjetski deželi, sovjetskih ljudeh in sovjetski umetnosti.

Herbert Grün

Zasluzili so si oddih v okrevališčih

Cesta, ki se vzpenja iz Trziča čez prisojna pobočja Dobrče proti Begunjam, je pravcata galerija, od koder se ob jasnem dnevu zadovoljno nautičješ pokrajinskih lepot Prešernove domovine. Ob cesti se vrstijo zajetni gorenjski domovi, v globelih sanjarijo vasice, ob vznožju Dobrče in Karavank se širijo prostrana polja, travniki, sadovnjaki. Zelena Jelovica in Blejska pokrajina, v ozadju večni stražar te čudovite deželice, Triglav.

Gledaš in si vedno znova potrjuješ: zares, to je naša zakladnica zdravja in prirodnih lepote. In to zakladnico je treba na stečaj odpreti delovnim ljudem, potrebnim okrevališča po trdem delu, po prestani bolezni ali splošni oslabeledosti. Pa saj ta zadeva ni šele v načrtih in povojih, saj že imamo na Gorenjskem kakor drugod po lepih krajih Slovenije in ostale države okrevališča in sindikalne domove, skozi katere gre leto in dan živi tok oskrbovancev iz vse Jugoslavije.

V Sindikalnem domu Toneta Čufarja pri Begunjah

Na robu poljan za Zapužami, četr štiri ure krasnega sprehoda od Begunj, tik pod gozdnatim pobočjem Dobrče stoji Drmski grad, preurejen v Sindikalni dom, imenovan po jeseniškem kovinarju in pisatelju-samouku, ki je bogve kje in kdaj padel kot žrtev nacističnih rabljev. Prijazni starinski gradič se razgleduje daleč po gorenjski pokrajini in je ves dan poln sonca in blažene tišine. Ima svojo ekonomijo, ki obsega okrog 5 ha polja, travnikov in gozdov. Dom je od lani dalje vse leto odprt in ima prostora za 30 oskrbovancev. To so rekonvalescenti, ki so prestali težjo bolezen ali so drugače po zdravnikovem navodilu potrebni oddiha na gorenjskem zraku in ob dobri oskrbi. Na okrevanje jih pošilja Glavni sindikalni odbor, vsakega za dobo 14 dni, po potrebi za 3 tedne.

Kakor v vseh sindikalnih domovih, je tudi tu zbrana družba iz vseh stanov in iz raznih krajev. Tu so uradniki, uslužbeni, delavci. Pravkar je minilo kosilo in že so se razgubili v svoja zavetja. Eni se sončijo na terasi ali na vrtu pred gradičem, drugi so poiskali senčnega hladu ob ribniku, tretji se je zahotelo kratkega izleta v gozd med borovnice ali po stezi med žitnimi polji v sosedno vas.

Čarmanov Janko in Tončka, ki ju je mati-vdova vzela s seboj v okrevališče, da otroka ne bi ostala v Ljubljani brez oskrbe, pa imata po ves dan polno opravkov: pri belih kokoških, ki se pasó vse naokrog po trátah, pri treh rejnih bohinskih kravah, ki tako izdatno zalagajo Sindikalni dom z mlekom, pa pri rejnih pujsih, ki bodo na zimo dali lepe vedrice masti in koš mesovja za približek oskrbovancev.

Srečen lov

Ana Oročkova je zaslužna umetnica Ruske socialistične republike. V vojnem času je tudi ona sodelovala pri gledališki skupini na fronti in pripoveduje o zanimivem naključju, ki se je primerilo dvema sovjetskima igralcema, čijih imeni sta dobro znani tudi pri nas.

V vojnih letih je bila na fronti podružnica Vah-tangovljevega državnega gledališča, čigar kolektiv je bil stalno na pohodu z oddelki Rdeče armade. Tiste dni, ko so sovjetski vojaki že preganjali fašiste na nemškem ozemlju, se je igralcema Močalovu in Moskvinu tole primerilo:

Naši oddelki so bili v borbi za neko nemško mesto. Zunaj mesta je gosto gozdovje, v gozdovju pa, kakor veste, živi divjačina. Tovariša Močalov

Tudi Marija Ponebškova še za slovo ogleduje vse, kar spada k Domu. Dnevi oddiha se ji iztekajo. Nikoli v življenju ni sanjala, da jo bodo nekoč poslali v Drmski grad za 14 dni na brezplačno letovišče. Osivela je kot gospodinjska pomočnica. Resda, pri dobrih ljudeh je v Ljubljani in zvesta in marljiva je v službi. Ampak, da bi gospodinjske pomočnice šle za 14 dni na Gorenjsko letovat, čeprav so si to zaslužile po človeški in božji pravici, in da bi vrhu tega še tako skrbeli zanje kakor skrbé za oskrbovance v Drmskem gradu oskrbnik Andrej Stegnar in kuharice in strežno osebje, ne, takih sanj ni mogel izpolniti nihče drugi kakor nova Jugoslavija.

Ivan Radešček, uslužbenec Gradisa iz Ljubljane, ki se tudi že poslavlja, kar zamahne z roko in se nasmehne, ko ga vprašamo, kako je preživel oddih v Sindikalnem domu. Saj ni treba besed. Zdjaj je ves zdrav in zagorel in oskrba je takšna, da je odveč trošiti besede pohvale.

Upravitelj je v svoji sobici pravkar odpravil osivelega tovarniškega vratarja iz Kranja. Vročil mu je listine s potrdilom o prenehanju okrevanju in ga pospremil do voza. Zadovoljen odrine brkati in čakati vratar in v slovo mahlja z voza, ki se izgublja med žitnimi polji proti kolodvoru na Lescah, do koder je 3 km. Če kdo želi, ga popeljejo v Radovljico, do koder je 4 km. Od tam tudi prihaja zdravnik dr. Tone Slivnik, pod čigar nadzorstvom so oskrbovanci.

Upravitelj nam razkaže Dom, prostrane spalnice, polne svežega gozdnega zraka. V pritličju nanovo urejajo veliko obokano jedilnico. Tudi okrog gradiča je treba še to in ono postoriti, urediti ribnik, nasaditi ameriške postrvi, izpopolniti ekonomijo. Dom ima lasten vodovod. Po letošnjih adaptacijah bo v Domu Toneta Čufarja prostora za 36 oskrbovancev.

»Pa nas še kaj obiščite, samo prej sporočite!« nam reče ob stisku roke tovariš upravitelj.

»O, radi!« zatrdimo z nasmehom in že nadaljujemo pot proti Zgornji Savski dolini.

V Sindikalnem domu Franceta Rozmana-Staneta v Gozdu-Martuljku

Povsem drugače sliko nudi veliki Sindikalni dom v Gozdu-Martuljku, imenovan po narodnem heroju komandantu Stanetu. Tam pod Dobrčo široka mila pokrajina, tu ozka dolina Save pod divje vzpeto, veličastno Martuljkovo skupino. Tam prikupen gradič z manjšim, skoraj bi lahko rekli familijarnim obratom, tu velik, povsem sodobno urejen hotel z dolgimi hodniki, prostranimi jedilnicami in z veliko dependanco.

in Moskvin sta oba strastna lovca in ker sta imela tisti dan dovolj prostega časa na razpolago, sta se namerila na fazane.

Gresta po gozdu in daleč naokrog ni žive duše. Zdjajci pa je pes previdno obstal pred grmom. Lovcema so kar vzdrhtele roke. Tiho sta se približala grmu, na moč previdno sta ravnala, da ne bi splašila divjadi.

Približala sta se — in kar zinjla od začudenja. Za grmom so spali trije orjaški »fazani« ... v nemških uniformah. Vsak izmed treh »ptičkov« je držal v rokah čvrsto objeto puško.

Brž sta se igralca zbrala k vojnemu posvetu. Kaj zdaj? Sovražnik ju presega po številu in orožju. Razen tega ni izključeno, da nedaleč odto počivajo za grmi še drugi »fazani«. Da, da, treba je zaprositi pomoči. In tako sta tudi storila. Močalov je stekel k najbližji četli, Moskvin pa je ostal na mestu in stražil grm.

Sindikalni dom v Gozdu-Martuljku, ki ga vodi tovariš Ciril Pezdir s šestimi pomočniki, zdravstveno pa nadzoruje dr. Volbank iz Kranjske gore, je namenjen oddihu članov, ki jih pošiljajo sindikati z napotnico Centralnega odbora sindikatov iz Beograda. V domu prebiva 170 okrevancev, pozimi 80. Dom, s katerim so se med vojno umazano okoriščali nacisti, je bil lani 15. septembra izročen svojemu novemu, plemenitemu namenu. Prejšnje čase je tod vladal trušč letoviščarjev, ki so prihajali semkaj bolj zaradi zabave kakor zaradi zdravja. Danes je vse naokrog tišina. Iz vseh delov Jugoslavije so zbrani okrevanci in v Domu vlada prisrčna harmonija. Ni ga okrevanca, ki ne bi bil ostrmel, ko se je prvič znašel pred mogočno zgradbo in osrčju te veličastne planinske pokrajine. Zmučeni prihajajo, saj so sami odbranci, ki jih je izčrpalo delo. Mnogi med njimi so udarniki ali novatorji. Vseh starostnih dob so, od šestnaestletnika, ki se je izkazal na mladinski progi, do sivo-lasega 74letnega poljskega delaveca. Učitelji, rudarji, traktoristi, juristi in tovarišice vsakovrstnih poklicev. Izprememba zraka je močna in na vsakega okrevanca vidno vpliva, a ugodne posledice se pokažejo v polni meri seveda šele potem, ko se oskrbovavec vrne k svojemu delu. Nu, kdo bi mislil sredi najlepših užitkov oddiha na slovo!

Vseposvod jih najdeš: v čitalnici, ob knjigah, pri šahu na terasi ali za vodo, pri balinanju, ob ruskem kegljišču, pri odbojki ali biljardu. Zdjaj so jim uredili še gugalnico in ročke za telovadbo. Blizu Doma je kopalni bazen. Previdno se sončijo, potem pa poiščejo zavetja v senčnih prostorih. Vsak teden se odpravijo na večji družabni izlet, bodi že v Planico ali na Bled. Drugi pa obiskujejo nje. Tako so nedavno prispeli iz Inteksa gostje z godbo in pevskim zborom in pripravili v Domu zares lep, prijeten večer.

Radovedno obstopijo oskrbovanci dobrodošlega gosta in že je zbrana precejšnja družba. Tu je 16letni tesarski vajenec Stane Rakovec iz Škofje Loke. Z njim sta 17letni strugar Vlada Panič iz Beograda in 18letni trgovski vajenec Janez Ovniček iz Novega mesta. »Bil sem na progi in pravijo, da sem se izkazal,« pripoveduje Janez. »Udarnik?« — »Dosti ni manjkalo. Bil sem s prvo zameno in bom šel še za dva meseca z zadnjo zameno.«

Stevče Iljevski je 26letni uradnik pri tobačni direkciji v Skoplju. Navdušen šahist, vedno s knjigo problemov v roki. »Imel sem malarijo. Zdjaj je že neprimerno bolje.« Gorenjska ga je očarala, čeprav ima tudi Makedonija mnogo podobnih planinskih krajev in se Šar-planina vzpenja še višje kakor Špik ...

Samozavestno pristopi Karlo Jurkovič. Poklica mu po vnanjosti ne bi uganil. Uradnik? Ne, kočač v Titovem rudniku v Banovcih. Udarnik? Ne, dober delavec. Kako so mu všeč ti kraji? E, on jih je že pred 13 leti natančneje spoznal, ko je služil tod vojsko. In kako je v Banovcih, kako obratuje progaj? Vse v najlepšem redu. Mnogo zanimivega vé jedrnato povedati čvrsti tovariš iz Bosne.

Jelena Krstičeva je postala udarnica v bolnišnici v Knez-sely pri Nišu. Med letom je prizadeno stregla drugim, zdaj je ona postrežena kakor si je zaslužila. O, tudi 43letni Pera Mesecki, ki ponosno nosi titovko in si možato viha brke, je leto in dan v službi za človeški blagor. Seveda, na svoj način. Mož je kletar v velikanski državni kleti v Vrčcu, kjer so ob lanski trgatvi vketili 5780 vagonov zlate kaplje.

Iz bazena se umika v hlad Biljana Gostdičeva, uradnica pri upravi monopolov v Mostarju. »Poglejte,« pravi, »prvič sem danes na soncu, pa kako me je prijelo. Vsa pordela sem. Kako bo šele ponoči!« E, bo že kako. V Gozdu-Martuljku že poskrbe, da minejo vse bolečine. V Gozdu-Martuljku je lepo kakor malokje na svetu.

Pomoč je prispela.

»Roke kvišku!« je vzkriknil Nemcem eden izmed borcev, prispelih na pomoč.

Nemci so se brž zbudili in že planili z orožjem pokonci. Začelo se je prasketanje, v katerem je bil eden izmed hitlerjevcev ubit.

Sredi borbe sta se prebudila še dva sosedna grma. Tudi tam so bila gnezda, v katerih so se udobno vgnedzili »ptički« v nemških uniformah. Trem se je posrečilo zbežati, trije pa so začeli plahutati z belimi robcin in z visoko dvignjenimi rokami.

Fazanov tisti dan ni bilo za kosilo. Toda lovca sta bila v polni meri zadovoljna s svojim lovskim plenom in sta z neznanskim tekom pospravljala preproste goveje zrezke. Za mizo sta pripovedovala na las natanko o srečnem lovu in sta se, kolikor le mogoče, držala resnice. Kaj ne bi, ko so za mizo sedeli tudi borci, ki so se bili udeležili lova na »fazane«.

(Nadaljevanje in konec.)

Institut za agrarno ekonomiko

proučuje vse-ekonomske momente v kmetijstvu, zlasti pa vprašanje delovnih norm in to ne samo za ljudi, marveč tudi za živino in za stroje. Danes niti ne vemo, koliko dela vložimo v posamezno kulturo in koliko bi ga bilo prav za prav treba pri boljši izrabi vseh možnosti. Množina dela nikoli ne bo povsod enaka. Nesporno pa je, da je na manjših parcelah potrebna razmeroma večja kakor na velikih parcelah.

V Združenih državah so leta 1830 rabili za pridelek enega stota pšenice 16 ur. Potem, ko so okoli leta 1890 vpeljali sejalni stroj, boljše vprežne pluge, mlatiline itd. se je znižal ta čas na 2 uri 3 minut. Ko pa so leta 1930 vpeljali kombajn, se je znižal čas na 56 minut! Mi teh časov nismo beležili, vemo pa, da smo bili tik pred drugo svetovno vojno približno na isti stopnji, kakor so bili Američani leta 1830. To dejstvo moramo podrobno raziskati in ugotoviti način, kako zmanjšati potrebo po delovni sili. Pri tem ne gre samo za mehanizacijo. Donos je možno dvigniti tudi z drugimi načini izkoriščanja površine. Govejo živino drže marsikje do 12 mesecev v hlevu, to se pravi, vse leto in ji 10 mesecev krmijo samo seno. Trava pa raste 6 do 7 mesecev. Obnoviti moramo tzv. muskularno mehanizacijo, to se pravi, pričeti moramo puščati živino na pašo čim daljše obdobje. Ta sistem je bil pri nas udomačen pred zemljiško odvezo. Po letu 1848 so pričeli kmetje pod vplivom splošne kapitalistične miselnosti ograjevati gmajne in nihče več ni pustil na svoj pašnik tujo živino. Tako je pašništvo prav zaradi socialnih momentov propadlo. Pašni obrati, ki so najbolj donosni način živinoreje, omejitve ne prenešajo in je zato nujno, da zdaj prekinemo z dosedanjim načinom obratovanja.

Naši veterinarji so ugotovili, da je v zatohlih hlevih mnogo živine bolne, ker ji primanjkuje svežega zraka. Cestokrat je tako na tesnem, da se ne more niti gibati in tako propada. Najbolj naraven način vzreje goveje živine je tisti, iz katerega je izšla, to je življenje v prirodnih razmerah. Z zopetno uvedbo pašništva ne bomo samo prihranili milijonov, marveč bomo istočasno dvignili zdravstveno stanje naše živine.

Institut proučuje tudi vprašanje vzornih obratov (obratoslavlje). Brezhibna ureditev obratov je v kmetijstvu prav tako važna kakor v industriji. Treba je izdelati načrt za vsako posestvo posebej. Težave ustvarja dejstvo, da ni nobenih receptov, ker so razmere zelo različne.

Institut zbira vsakovrstne podatke, ki se tičejo vzornih obratov: koliko materiala porabijo vzorni obrati in koliko navadna gospodarstva, koliko prodajo pridelkov, kakšni so produktivni stroški itd. V teku je izvedba velikega načrta. Izbrali bodo nekaj sto povprečnih reprezentativnih obratov po vsej Sloveniji, kjer bodo vodili točne zapiske z vsemi podatki, ki jih bo možno zbrati, zlasti z ozirom na porabo delovne sile. Moramo se truditi, da bomo površino, ki nam je dana od narode, najbolj izrabili in to s čim manjšim delovnim naporom. Z vpeljavo novih produktivskih načinov moramo osvoboditi od poljskega dela na tisoče ljudi, ki bodo šli v tovarne in tam proizvajali stroje, ki bodo pomagali osvoboditi nove tisoče. Istočasno pa moramo dvigniti produkcijo. To so ogromne naloge, katerih natančna proučitev zahteva časa in dela.

Institut za agrarno tehniko

obsega meliorizacijo, planiranje, tehnizacijo ter elektrifikacijo kmetijstva. Baš na tem področju so velike težave, ker na sličnih vprašanjih pred vojno sploh niso delali in orje institut ledino. Njegovo delo je šele v začetnem stanju. Zlasti na tem področju nam primanjkuje strokovnjakov

Institut za rastlinsko zaščito

Sirša javnost pozna njegovo delo iz navodil in opozoril o zatiranju rastlinskih škodljivcev, ki jih priobčnjuje dnevnik. Institut vsestransko pomaga operativnim organom pri zatiranju škodljivcev, zlasti kolaradskega hrošča, ki ograža krompir, in kaparja San Jose, ki napada sadna drevesa. Študira zatirna sredstva in termine, ko je pokončavanje najuspešnejše. Kapar ima voščen ščit, pod katerim je odporen proti vsakemu škropivu. Spomladi pa se jajca zvale in ličinke prične lesti po skorji. Takrat je primeren čas za škropljenje. Popoln uspeh v borbi proti škodljivcem zavira pomanjkanje škropilnih naprav in sredstev, ki smo jih uvažali pred vojno iz inozemstva. Za zatiranje imamo že precej šolanega kadra in tako nam je letos škropljenje proti kaparju dobro uspelo. Šeasoma bo to delo prešlo v normalno kulturno mere, kakor je to pri drugih sadnih škodljivcih.

Kolaradski hrošč je doma v Ameriki. Zadnjih 50 let se vedno bolj širi iz zapadnih evropskih dežel proti vzhodnim. Zlasti je razširil svoje območje med vojno. Češkoslovaška in Avstrija še nista okuženi, Nemčija pa močno. Pri nas se je pojavil pri Brezicah, kamor ga je zanesel v okuženim semenom okupator. Ljudska oblastva so sklenila, da ga je treba popolnoma iztrebiti z naših njiv in to bodisi z lokaliziranjem (zaprt izvoz), bodisi z nabiranjem hroščev in ličink ali s kemičnim zatiranjem, pri čemer se uniči ves okuženi nasad. Sredstva za uničevanje se črpajo iz posebnega fonda zvezne vlade. Fitopatologi razpolagajo že z učinkovitimi sredstvi za zatiranje.

Navadnj škodljivci so majski hrošč, jabolčni zavijač in drugi. Majski hrošč napravi po travnikih na stotine milijonov škode, ker žre koreninice. Kemičnih sredstev za uničevanje zaenkrat ni na razpolago. Zelo mnogo pomaga nabiranje. V načrtu je, da bi vse hrošče, ki jih bomo drugo leto s pomočjo množičnih organizacij nabrali, industrijsko predelali, se pravi, posušili in zmleli ter dobili iz njih krmsko moko. Pri dobri organizaciji bomo lahko nabrali mnogo vagonov hroščev, če pomislimo, da se je lansko leto našlo do 150 ogrecov na m² zemlje. Tudi jabolčni zavijač in cvetožer sta zelo škodljiva. Letno uničita več tisoč vagonov sadja, kar moramo na vsak način preprečiti. Zato se institut bavi s podrobnim proučevanjem teh škodljivcev in obrambnih sredstev.

Poleg živalskih škodljivcev uničujejo pridelek tudi razne rastlinske bolezni. Med njimi je najvažnejša viroza na krompirju. To je bolezen, ki njen povročitelj še ni odkrit, ker je ultramikrob. Nadalje so na krompirju še razne bakterioze, ki tudi povzročajo zelo veliko škodo. Boj proti njim se ne vrši samo s kemičnimi sredstvi, marveč tudi z vzgojo (selekcijo) odpornih sort. Z zmanjšanjem teh bolezni bomo pridelali skoraj podvojili. Povprečen pridelek krompirja je v Sloveniji 6200 kg na hektar, dočim je v ostalih evropskih deželah 12.000 do 15.000 in celo 20.000 do 25.000 kg. Dvig krompirjevega pridelka je za nas planska naloga, saj mora Slovenija kriti s semenskim krompirjem lastne potrebe in potrebe drugih republik.

Institut za rastlinsko proizvodnjo

mora rešiti vrsto važnih nalog. Lani je pričel zavod poizkuse z različnimi krompirjevimi sortami. Na degeneracijo sort vpliva nebroj činiteljev. Zato je treba s poizkusi dognati kvaliteto posameznih sort, ki so primerne za našo zemljo in podnebne prilike. Poizkuse vrši zavod na glavnih postajah v Domžalah in v Mariboru. Letos dela institut poizkuse s 30 vrstami krompirja in sicer z domačimi in uvoženimi. Na 30 manjših postajah, ki so na državnih posestvih, pa se delajo poizkusi s 4 že najbolj vpeljanimi sortami. V Domžalah je tudi poizkusno polje za žito. Na 100 ha površine raste nad 450

vrst pšenice. Vsi poizkusi zavzemajo v Sloveniji nad 8000 poizkusnih parcelic. Prav tako se vrše poizkusi s sladkorno peso, saj mora Slovenija po planu začeti intenzivno gojiti industrijske rastline, med njimi zlasti sladkorno peso. Postaja se nadalje bavijo s selekcijo žitaric, krmnih rastlin, trav, detelje itd. Zlasti važna je detelja, ki jo je možno zelo dvigniti z gnojenjem in pravnim plodoredom.

Institut za sadjarstvo

je v Mariboru. Studira predvsem vegetabilne pogoje sadnih dreves ter vrši biološka opazovanja in križanja posameznih sort. Istočasno vrši tudi hibridizacijo, kar je naloga večletnega dela. Ena izmed specialnih nalog je odbir orehov. Koščaki nimajo prometne vrednosti, orehi s premeško lupino pa tudi niso dobri, ker jih pokončajo ptiče na drevesu. Zato je naloga instituta, da nam ustvari dober oreh, ki pa se bo dal tudi generativno razmnožiti, to je s cepljenjem, ne pa samo s sajenjem.

Priroden slovenski sad je jabolko. Tu bomo morali priti na intenzivno kulturo, ki nam bo omogočila pridelovati dobra jabolka, katera bomo lahko prodajali v inozemstvu.

Institut za vinarstvo

je prav tako v Mariboru. V glavnem se bavi z mikrobiologijo, agrotehniko, agromizacijo in selekcijo z ozirom na vinarstvo. Posebno skrb posveča fitopatologiji trsa. Vinogradi so stari, trsnega materiala ni. Naprava 1 ha novega vinograda pomeni veliko investicijo zaradi rigolanja.

Vinogradi so pri nas v takih krajih, koder ni dovolj hlevskega gnoja, ki ga je zato treba nadomestiti. Najbolje se da s tzv. zelenim gnojenjem. Med trte nasadimo metuljčnice, ki dobro asimilirajo dušik (n. pr. grah), jih podkopljemo in napravimo na ta način zeleno gnojilo, ki se odlično obnese. Ta način gnojenja v naših krajih še ni vpeljan.

Vinogradi na hribu imajo več svetlobe, zato je v grozdju več sladkorja in je vino močnejše. Vse te pojave mora institut opazovati, nadzirati in podrobno proučevati.

Skoraj vsi strokovnjaki so bili do nedavnega na stališču, da je treba šmarnico brezpogojno iztrebiti kot zelo škodljivo. Moderna kmetijska znanost pa proučuje načine, kako bi se dala šmarnica koristno uporabiti, zlasti za izdelavo brezalkoholnega grozdnega soka, ker je zelo odporna in rodovitna.

Institut za vrtnarstvo

je v Celju. V glavnem proučuje agrotehniko in selekcijo zelenjavnih rastlin. Operativni načrt Kmetijskega znanstvenega zavoda predvideva za Slovenijo 30 glavnih vrst zelenjave.

Odsek za zdravilne rastline se šele formira. Pri nas imamo 25 do 30 zdravilnih rastlin, zlasti na Krasu, ki so zelo dragocene v farmacevtskem pogledu. Mnoge so plevel, kakor n. pr. jenski podlessek. Iz njega izdelujejo drogo, ki pospešuje rast rastlin in sicer s tem sredstvom pripravimo semena. Z uspehom jo uporabljamo tudi pri cepljenju in križanju. Splošno znano zdravilo so rženi rožički. Na 3 državnih posestvih so umetno inficirali nekatere njive, na katerih bodo jeseni pobrali ržene rožičke. Naše zdravilne rastline morajo postati sredstvo za izdelavo različnih zdravil, ki smo jih pred vojno morali uvažati za drag denar iz inozemstva.

Institut za živinorejo

je popolnoma nova ustanova. Studij činiteljev, ki vplivajo na prosopek ali zastajanje živine, je obsežen in dolgotrajen. Izredno važno je proučevanje prehrane glede na krmsko bazo, zlasti v zvezi z industrijskimi odpadki. Naša živinoreja kakovostno v mnogih predelih ni zadovoljiva. Ze itak neugodne predvojne razmere so zelo poslabšala sušna leta, vojna in kužne bolezni. Stanje sicer ni

težko, je pa resno. Za vzgojitev boljših in odpornejših pasem gradi zavod eksperimentalne hleve, kjer bodo odgajali odbrane živali (n. pr. na Kočevskem).

Institut za mlekarstvo

je v Kranju. Mlekarstvo ima v nasprotju z živinorejo na Slovenskem lepo tradicijo. Zato so bili strokovnjaki z instituta najeti za vzgojo kadrov za vso državo. Obenem institut znanstveno zasleduje celotni tehnični proces pridobivanja mleka. Zlasti se bavi z bakteriologijo mleka in s pasterizacijo, proučuje predelavo mleka in mlečnih izdelkov, izdelavo kultur itd. Nadalje študira ustroj strojev, ki so potrebni za predelavo in ki smo jih doslej uvažali iz inozemstva, brez katerih pa ni sodobnega mlekarstva.

Več kmetijskih strokovnjakov

Kakor v vseh ustanovah, je tudi v Kmetijskem znanstvenem zavodu in v poizkusnih postajah zelo tekoče vprašanje kadrov. Slovenci imamo sicer dokaj kmetijskih strokovnjakov, toda ti so po večini zaposleni pri operativnem delu, kjer morajo reševati nujna dnevna vprašanja. Le majhen del se jih lahko posveča znanstvenemu raziskovanju. Tako so v Kmetijskem znanstvenem zavodu poleg agronomov kemiki, biologi in gospodarstveniki, ki vsi sodelujejo pri reševanju bitnih vprašanj našega kmetijstva. Pred nekaj dnevi je sprejela vlada LRS uredbi, s katero se ustanavlja agronomska fakulteta v Ljubljani kot del slovenskega vseučilišča. S tem pričramo polniti veliko vrzel, ki jo občutimo po kmetijskih strokovnjakih v štirih, petih letih bodo že pričeli prihajati med ljudstvo mladi agronomi, ki bodo doštudirali doma in ki bodo zato bolj navezani na domačo zemljo ter bodo laže in globlje zajeli vso problematiko.

Poleg najvišjega kmetijskega znanstvenega zavoda vzgajajo kmetijske strokovnjake tudi srednje kmetijske šole, tako vrtnarska, sadjarsko-vinarska in kmetijska. Absolventi teh šol in enoletnih tečajev so se zelo izkazali na mestih, kamor so postavljeni in nudijo veliko pomoč tako kmetovalcem s svojimi nasveti kakor agronomom zaradi strokovne usposobljenosti.

Na poizkusnih poljih

Kmetijski znanstveni zavod vrši svoje poizkuse na vseh državnih posestvih in sicer na Grmu, v Mahovniku (pri Kočevju), St. Juriju pri Celju, St. Janžu na Dravskem polju, v Belincih, Poljčah pri Bledu in Crnelem pri Domžalah. Največja poizkusna polja so v bližini Ljubljane in sicer na državnem posestvu Crnelo pri Domžalah. Celo napredni okoliški kmetje že zdaj povprašujejo po semenu krasne beltinske pšenice, ki ima nad meter in pol visoka stebela z dolgimi, polnimi klasi. Prav tako je veliko zanimanje za krompir, ki bo tudi zelo dobro obrodil. Vse te uspehe je dosegla uprava posestva samo z umetnimi gnojili, ker živalskega gnoja ni bilo na razpolago. Vsa poljska dela se vrše izključno s stroji. Tako ne prihranijo samo na semenu — pšenice so porabili le 125 kg na ha —, marveč tudi na delovni sili in kljub temu bodo pridelali več, kakor bi z nemehaniziranim obdelovanjem. Izjema so poizkusne parcele, kjer so na vsak dm² posadili z roko po eno zrno, da bodo jeseni lahko točno izmerili pridelek. Pri takih poizkusih je treba odstraniti vpliv zemlje. Zato se napravi 5 poizkusnih parcel, ki so med seboj oddaljene pa 10 in več metrov. Zrna so na vseh 5 parcelah iste vrste. S tem je omogočena primerjava pridelka ne oziraje se na različno zemljo oziroma obratno glede na določena tla.

Po letošnji izredno ostri in dolgi zimi, ki ji je sledila pomladi močna odjuga, se je izkazalo, da so se najbolj obnesle domače vrste, dočim so importirane podlegle. Uprava vodi po navodilih in pod stalnim nadzorstvom Kmetijskega znanstvenega zavoda točne zapiske o dnevih

setve, o vremenskih prilikah, ki so takrat vladale, in o vseh nadaljnjih važnih okoliščinah, tako o nastopu mraza, do kam je zemlja zamrznila, kdaj je nastopilo sončno vreme itd. S tem se zbirajo dragoceni podatki za ugotavljanje, kateri čas je najbolj primeren za setev. Če kmet ta čas zamudi, je v nevarnosti ves pridelek. Tako je pšenica, ki so jo na Črnellem posejali za poizkus mesec dni kasneje kakor ostalo, vsa pozebla.

Nekdaj je bila ta zemlja graščinska. Grad je bil med vojno porušen, zdaj pa je popolnoma obnovljen. V njem so dobili poleg nameščencev državnega posestva stanovanje tudi nameščenci bližnje tovarne. Le 10 minut od tega gradu je stal Češenik. Tudi ta je porušen. Toda v najkrajšem času bodo postavili tam

KULTURA

MULTATULI: MAKS HAVELAAR

ali Nizozemska trgovska družba prodaja na dražbi kavo

Slovenska javnost ne more mimo druge izdaje Multatulijevega romana »Maks Havelaar ali Nizozemska trgovska družba prodaja na dražbi kavo«, ne da bi se še enkrat seznanila z njim. Maks Havelaar je prvič izšel v zbirki knjig Modre plice, letos pa ga je izdala Cankarjeva družba v Ljubljani v prevodu Mirka Koširja.

Multatuli je psevdonim Nizozemca Edvarda Douwesa Dekkerja, ki se je rodil 20. marca 1820 v Amsterdamu. Z osemnajstim leti je potoval v nizozemsko Vzhodno Indijo, kjer je opravljal različne uradniške službe. Leta 1852. se je znova za krajši čas vrnil v Evropo, a 4. januarja 1856 so ga imenovali za asistenta-rezidenta v Lebaku na Javi. Iz teh krajev nam v knjigi podrobneje riše razmere, kjer domači poglavarji in slaba nizozemska uprava neusmiljeno izžemajo in zatirajo domače prebivalstvo. Že leta 1856. je dobil Dekker odlok o odpustu, ker se je boril proti krivicam tamkajšnjega domačega poglavarja. Vrnil se je s svojo ženo Tino in s sinom v Evropo, kjer ga je trdo življenje prisililo, da je postal pisatelj.

Napisal je »Havelaarja«, ki je izšel 1860. leta. Ko je velika povodenj opustošila Javo, je Multatuli napisal droben spis »Pokaži mi mesto, kjer sem sejal«. Leta 1862. pa je pričel pisati »Ideje«, ki jih je dokončal leta 1877. Poleg drugih krajših reči je napisal dramo »Knežja šola« in »Zgodbe o malem Valterju«. Vsebina njegovih del je pestra kakor njegovo življenje. Satira na razne prekupčevalce in goljufe je prav tako ostra, kakor je velika njegova ljubezen do malih ljudi.

Multatuli je umrl 19. februarja 1887. leta v največji bedi. Takšno je bilo življenje in delo velikega moža, ki se do smrti ni sprijaznil s pohlepniimi krivosesi kolonialnih ljudstev in ki je hotel pomagati trpečemu ljudstvu. Pomagal mu je z vsemi svojimi močmi, a je s tem uničil samega sebe. Vendar to je zmožel samo tako velik mož, kakršen je bil Maks Havelaar — Multatuli.

Nekaj citatov iz tega dela nam razkrije veličino njegovega značaja, njegove borbe, pokaže na razmere v Nizozemski in v njenih kolonijah ob njegovem času.

Asistent-rezident Havelaar tako-le riše položaj v Sebaku na Javi:

»Kajti v tej deželi imamo njiv za mnogo, čeprav je malo prebivalcev. In ni dež listo, česar nam nedostaja; kajti vrhovi gora sesajo nebesne oblake na zemljo. In niso povsod skale, ki odrejajo prostor koreninam; kajti na mnogih mestih so tla mehka in plodna in terjajo žitno zrno, ki vam ga hočejo vrniti v pripognjenem steblu. In ni vojne v deželi, ki bi teptala padli (riži), ko je še zelen, ni bolezni, ki bi delala patjol (motiko) brezploden. In tudi niso sončni žarki toplejši, kot je treba, da bi dozorelo žito, ki ga morete jesti vi in vaši otroci, in tudi ni banjerov (hudournikov), zaradi katerih bi morali govoriti: pokaži mi mesto, kjer sem sejal.«

In vendar v isti deželi:

moderne laboratorije in skladišča za žito ter krompir. Zaenkrat pa so glavni laboratoriji kmetijskega znanstvenega zavoda v centralni stavbi v Ljubljani, v Hacquetovi ulici. Tam je tudi lep vrt, ki bo služil tudi v študijske namene nove agromske fakultete.

Vsakega obiskovalca navda z zadovoljstvom navdušenje, s katerim opravljajo sodelavci Kmetijskega znanstvenega zavoda svoje odgovorno, a lepo delo. Z vidnimi uspehi, ki rastejo iz dneva v dan, uresničujejo besede ministra za kmetijstvo in gozdarstvo tov. Jožeta Levstika: »Znatj moramo našemu kmečkemu človeku pokazati, kaj pomeni naše plansko gospodarstvo, združeno v celoti na eni strani, občeljudski interesi in iniciativni oblasti in poedinca na drugi strani!«

Vlado Bonač.

»Kajti v Tjikandi in Bolangu in v Kravangu in v okolici Batavije živi mnogo ljudi, ki so se rodili v naši deželi in ki so našo deželo zapustili.«

Zakaj iščejo delo daleč od mesta, kjer so pokopali svoje starše? Zakaj so zapustili desso (vas), kjer so jih obrezali? Zakaj iščejo hlad drevesa, ki tam raste, rajši kot senco našega grmovja.

In celo tam na severozapadu preko morja, celo tam jih je mnogo, ki bi morali biti naši otroci, ki pa so zapustili Lebak, da se morajo potikati po tujih deželah s krisom (bodalo) in klevangom (sabljica) in puško. In tam bedno propadajo, kajti sila vlade je, ki zatira in pobija upornike.«

A uradniki poročajo svoji vladi: »Bral sem neko tako poročilo, ki se je začelo z besedami: »V preteklem letu je mir ostal miren...«

Nizozemski prekupčevalec s kavo Droogstoppel pa modruje:

»Kajti Wavelaar (pastor v Amsterdamu) je sam dejal, da bog vlada vse tako, da pravičnost vodi do bogastva. Glejte, je dejal, ali ni mnogo bogastvo na Nizozemskem? To je zaradi vere. Ali niso v Franciji neprestano umori in ubojji? To je zato, ker so tam katoliki. Ali niso Javanci revni? To so pogani. Čim dalje bodo občevali Nizozemci z Javanci tem več bogastva se bo stekalo tu in tem več revščine tam.«

Strme strmim, kako čudovito pozna Wavelaar trgovino. Kajti to je res, da jaz, ki sem trden v veri, vidim, kako napredujejo moji posli iz leta v leto in Büsselinck & Warteman; ki se ne brigata ne za boga ne za njegove zapovedi, bosta ostala mazača vse svoje žive dni. Tudi Rosemajerji, ki kupčujejo s sladkorjem in imajo katoliško služkinjo, so se morali zadnjč zadovoljiti spet s 27 odstotki iz konkurzne mase nekoga Juda, ki je šel po gobe. Čim bolj premišljuje, tem globlje spoznavam nespoznanne poti Gospodove. Pred kratkim se je pokazalo, da smo zaslužili spet dobrih trideset milijonov pri prodaji produktov, ki so nam jih dobavili pogani, in pri tem nisem niti tega vračunal, kar sem jaz še vrh tega zaslužil in drugi, ki žive od teh trgovskih poslov. Ali ni to, kakor da bi Gospod dejal: »Glej trideset milijonov kot plačilo za vašo vero!« Ali ni to prst božji, ki veleva delati hudobnemu, da bi ohranil pravičnika? Ali ni to migljaj, naj nadaljujemo dobro pot in damo od tam preko morja odnašati mnogo in da vztrajamo tu v pravi veri? Ali ni zapoved, molji in delaj zato, da bi mi molili, delati pa bi ukazovali ljudstvu, ki ne pozna očenaša?«

Tako so mislili in delali prekupčevalci, izžemalci javanskih ljudstev. Multatuli pa je Nizozemski napovedal jasno, kaj jo čaka v kolonijah. Najprej je spraševal:

»Ali se ne bo napeto pero končno usločilo na nasprotno stran? Ali se bo tako dolgo zatirano nezadovoljstvo — zatirano, da ga lahko še nadalje zaničujemo — spreverglo končno v razjarjen srč, v obup, v bes? Ali ne leži na koncu poti jacqerija (kmečka vojna)?«

In potem svetuje Javancem, ki jih je ljubil:

»Rešitev in pomoč, po pravičnem poti, če je mogoče. — po zakoniti poti nasilja, če mora tako biti.«

In danes skoraj po sto letih smo priče, kako se in indonezijsko ljudstvo uprlo vsem zatiralcem Nizozemcem so priskočili na pomoč Angleži in oboji sipajo topovski ogenj na indonezijske vasi, in ubijajo mirno prebivalstvo, ki se bori proti izkoriščanju

F I L M

DOKUMENTARNI FILM
»VSE ZA OTROKA.«

»Teden matere in otroka« nam je znova priklical v spomin važnost skrbi za zdravi naraščaj in skrbi za matere, ki so poleg svojih družinskih dolžnosti vključene v proizvodnjo. Skrb za bodoče in mlade matere, skrb za novorojenčke in predšolske otroke je tudi sestavni del plana, ker z njo dosegamo srenejše in udobnejše življenje mater in otrok, ker z njo osvobodimo matere neštetihi majhnih skrbi in jim tako damo možnost, da se tudi one uspešno uvrstijo v armado dela, in ker s smotno in načrtno vzgojo otrok in s skrbjo za njihov zdravi telesni razvoj ustvarjamo temelje za bodoče kadre, ustvarjamo nove, zdrave, vesele in

bi se ne počutil dobro, mamica pa bi ves čas bila v skrbeh zanj. Ne bi mogla mirno in zbrano delati.

Pa brez skrbi! Tonček, Metka, Jurček, Janez — vsi so dobro spravljani. V Domu igre in dela so jih mamice zjutraj oddale, preden so šle na delo — ko bo dela konec, bodo pa ponje prišle. Dom je blizu tovarne — celo v opoldanskem odmoru lahko mamica za trenutek pohiti sem, da sinčka pozdravi

In ko zvečer sede v kolarico na mamičinem kolesu, da se skupaj odpeljeta domov, vso pot čehlja in pripoveduje, kaj so vse zanimivega počeli v domu. Učili smo se pesmi, tovarišica vzgojiteljica nam ja kazala slike, poskušali smo celo fizikalne vaje — malo bolj majavo je vse še šlo, več... Pa rože smo nabirali. Škoda, da nisi videla, kaj vse smo sezidali iz kock...

To je podoba otroškega skrbstva, za katerim stremimo in ki smo ga na marsikaterih mestih že dosegli, ki pa je v celoti vendarle šele program, za katerim stremimo. Marsikje se mora socialno skrbstvo še boriti z velikimi problemi, ki jih ni tako lahko čez noč premagati.

V filmu ljubljanske proizvodnje »Triglave«, ki je sicer (zgolj filmsko gledano) dokaj dobro uspel, pa vendar pogrešamo dokumentarne točnosti. Problematika ni nikjer nakazana, v vsem filmu vidimo samo svetle prizore. To je brez dvoma nedostatek, ki bi ga bilo treba pri prihodnjih delih odpraviti že večkrat smo

močne ljudi, ki bodo v prihodnjih desetletjih uspešno delali in srečno živeli v novi, ponosni in mogočni domovini.

»Teden matere in otroka« se je »Triglavi« oddolžil z izdajo filma »Vse za otroka«. Tehnično in umetniško je lepo uspel in kot tak zasluži vso pozornost.

Slike se vrste: Mlada žena je pred porodom. V Domu nosečih mater najde mirno zavetje, skrb, ki ji je v teh tednih potrebna — in pouk, da bo znala dobro oskrbovati svoje dete.

V ženski bolnišnici so zdravniki in bolniško osebje noč in dan budni. V prvih dneh po porodu so dojenčki in matere potrebni največje pažnje. Bolnišnica skrbi zanje po vseh pravih sodobne zdravniške vede.

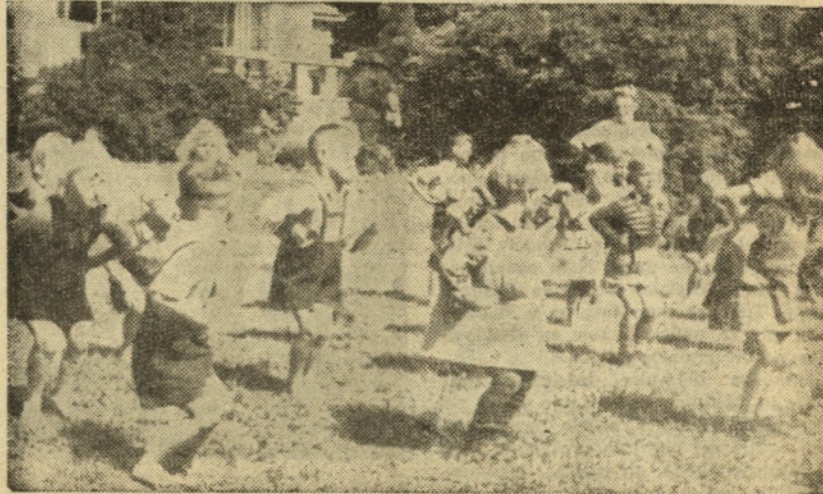
Leta teko. Kmalu bo treba iti v šolo. A kaj naj zdaj otrok počne ves dan? Mamica je v službi. Kdo bo nanj popazil? Ko bi otrok bil ves dan sam doma,

imeli občutek, da »Triglavi« zanaja v vse preveč idealistično in enostransko prikazovanje — tukaj pa je to še posebno očitno.

Scenarij in režija sta delo Jožeta Galleta (I. del — Dom nosečih mater in ženska bolnišnica v Ljubljani) in Zvonimirja Sintiča (II. del — Dom igre in dela v Celju). S filmsko tehničnega stališča je zanimiv zlasti drugi del, ker se je v naši mladi filmski produkciji tu prvič postavil pred režiserja težavni problem filmanje otrok, ki je v splošnem dokaj dobro rešen, in ni opaziti običajne napake — poziranja.

Operater filma je Marinček, montaža je delo Milke Badjurove, opremil ga je Milko Gornik. Posebno pozornost zasluži scenska glasba dr. Danila Švare, ki se je znal v popolni meri vključiti v otroški svet in vse slike smiselno podčrtati.

HG

Te dni tečejo v ljubljanskem kinu Unionu prve predstave sovjetskega filma »SEDMERO HRABRIH«, posvečenega X. kongresu Komsomola. Film prikazuje življenje sedmorice komsomolcev, ki prezimujejo na skrajnem severu sovjetske dežele, da bi polarno pokrajino raziskali za ležišča rud. S prikazovanjem skrajne tovariške požrtvovalnosti in brezpogojne predanosti izvrševanju nalog dobiva ta film predvsem velik vzgojni pomen, zlasti za mladino. Izredne pa so tudi njegove umetniške kvalitete, tako da vsakomur nudi največ, kar od filma sploh lahko pričakujemo. Upravičeno ga prištevajo med najboljše sovjetske filme, kar smo jih videli v zadnjih mesecih. — V kratkem bo film začel svojo pot po kinematografih ostalih krajev Slovenije. — Prinašamo dva posnetka prizorov iz filma. Levo: Ilija in Osa na svoji ekspediciji v veselju, da sta našla ležišča svinčene rude. Desno: Ladja z zameno prihaja!

JUGOSLOVANSKI KRATKOMETRAŽNI FILMI

Vsa štiri jugoslovanska filmska podjetja (zvezna »Zvezda«, srbska »Avala«, hrvatski »Jadran« in slovenski »Triglav«) pripravljajo vrsto novih dokumentarnih in kulturnih filmov. Na Mladinski progji so v teku snemanja za kulturni film »Z brigadirji«, ki prikazuje življenje delovne brigade v teku enega dneva. Scenarij mu

je napisal France Kosmač. — »Triglav« snema dva dokumentarna filma: o slovenski Primorski in o partizanskih bojnišnicah. — »Zvezda« in »Avala« skupno izdelujeta dokumentarni film o vsežveznem fizikturnem zletu v Beogradu, ki bo predvidoma na platnih že ob koncu tega meseca. (Fizikturni zlet je snemal tudi operater »Mosfilma« za sovjetske filmske žurnale.) — »Jadran« končuje dva filma:

kulturni film »Vlak 51« o načrtnem železniškem prevozu, ki ga bomo v prvih kinematografih videli v avgustu, in dokumentarni film »Resnica o Pulju«, ki prikazuje zločine fašistov, nepravilno ravnanje angloameriške mejne uprave in herojsko zadržanje puljskega prebivalstva v borbi proti zločinski CP. Film so operaterji snemali na licu mesta v stalni nevarnosti pred fašističnimi napadi. — »Avala« končuje zanimiv dokumentarni film »24 ur glavnega mesta FLRJ«. »Zvezda« je pravkar končala dela na večjem kulturnem filmu »Idrija« o našem velikem živosrebrnem rudniku. Izdelan je v treh inačicah: s srbskohrvatskim, s slovenskim in z makedonskim besedilom. Pričelo se je snemanje dveh drugih kulturnih filmov: »Titova deca« v režiji Nikola Rajiča in »Družina na vasi« v režiji Miodraga Popovića.

Istočasno snemajo vsa štiri podjetja stalno tudi tekoče zanimivosti za mesečne filmske novice, obzornike itd.

gledališču uporabljajo tudi kaširanje s klejem in žagovino.

Kaširna tehnika je pri nas nov sceniski element. Pred vojno je ljubljansko Narodno gledališče ni uporabljalo.

Iz kaširnice preneso kulise v slikarno. Po tleh so bile razprostrte kulise za drugo sliko »Mater Jugovičev«, na katere so slikarji slikali toge bizantinske svetnike po skici na risalnem papirju, ki jo je naslikal scenograf.

»Ljudje navadno mislijo, da slikamo kulise v pokončnem položaju, toda slikamo vedno le na tleh, je dejal akad. slikar Marijan Pliberšek, ki vodi delo v slikarni. »Ker slikamo s posebno klejevo tempera barvo, bi barve tekle, če bi slikali v pokončnem položaju. Oljne barve sploh ne uporabljamo. Včasih tudi kaj lakiramo, da je stvar videti kot keramika, n. pr. prav ta vodnjak za »Mater Jugovičev«. Pokazal je na vodnjak v kotu. »Zdaj, ko se pri sceni toliko kašira, pri nas že skoraj ne moremo več govoriti o slikarstvu. Vse je prav za prav le še pleskanje, pri čemer pazimo, da zbiramo barve tone. Le izjemoma pride še prava slikarska tehnika do veljave, kakor n. pr. pri tehle svetnikih!«

V ženski krojačnici imajo dekleta zmerom čez glavo dela in nimajo časa za razgovore. Poleg kostumov za predstavo »Mater Jugovičev« so izdelale tudi kostume za varaždinsko gledališče, ki namerava uprizoriti »Romea in Julijo«. Na obešalniku visita izdelana kostuma nesrečnih ljubimcev. Največ dela jim je povzročila opera »Ivan Susanin«, za katero so morale izdelati 40 novih ženskih kostumov. Povprečno napravijo več kot en kostum dnevno.

V sosednem prostoru je moška krojačnica, ki jo vodi mojster Novak Jože. Na slog v oblekah morajo zelo paziti, ker zahtevata na primer rokoko in renesansa čisto različen način prirojevanja. Zelo dobro morajo poznati tudi učinek luči na barve. Pri tem delajo v krojačnici skoro sami samouki brez posebnih strokovnih šol. Tudi njim je dala uprizoritev »Ivana Susanina« največ dela. Za njo so sešili 80 novih kostumov in predelali mnogo starih.

Tik krojačnic je skladišče oblek, imenovano fundus, v katerem je nad 6000 kostumov. Zdaj posojajo kostume tudi že ljudskim odrom izven Ljubljane.

V pritličju je skladišče, v katerem so nakopičene gore kulis. Če prej je bilo pretesno, zdaj ko so v modi plastične kulise, pa kmalu ne bodo vedeli, kam z njimi.

V ključavničarski delavnici dela mojster Sever Alojzij. Najraje dela oklepe, ščite, meče in drugo orožje, s katerim se morijo junaki na odru.

Čevljar Bernard, ki že tudi 22 let dela za gledališče, je vedno poln humorja in prava živa zakladnica anekdot in zgodbic o igralcih in igralkah, starih in mladih.

»Kaj naj rečem o svojem delu?« je dejal, »povem le, da rajši pomerjam čevlje igralkam kakor pa igralcem,« se

SPREHOD SKOZI GLEDALIŠKE DELAVNICE

V dvorišni stavbi na Bleiweisovi cesti 13 so gledališke delavnice, kjer ustvarjajo pridne roke delavcev po zamisli inscenatorjev čudovite svetove, v katere nas za nekaj ur prestavijo predstave v Operi in Drami. Vendar se pri predstavi le malokdo zaveda, koliko truda je bilo treba, preden je prišla stvar na oder, ne samo režiserjevega in igralcev, ampak tudi brezimnega, pa nič manj požrtvovalnega delovnega kolektiva, ki je izdelal scene, kostume in maske.

V vseh 11 oddelkih gledaliških delavnic vlada med sezono mrzlična delavnost. Tukaj ne veljajo izgovori, do premiere mora biti vse gotovo.

Največja gneča je zmeraj v ekonomovi pisarni. Ljudje si kar kljuko podajajo. Nekdo bi rad omaro za akte, drugi blago za kostume, tretji usnje za čevlje, četrti ne ve iz česa naj naredi ograjo v sceni, peti se pride kregat, šesti pritoževat. Vmes neprestano zvonijo telefoni. Ekonomove odločitve so bliskovite.

»Največje težave imamo z nabavo materiala,« je dejal. »Najbolje bi bilo, da bi nam tovarne izdelovale blago po naši lastni zamisli, takšno, kakršnega potrebujemo, zlasti kar zadeva vzorce. Kakovost namreč ni tako važna. Lahko bi nam jih izdelovale iz ostankov svilnate in bombažne preje. Naša osnutkarica bi sama izdelala vzorce za tiskanje tkanin. Tako so nam tovarne v Mariboru n. pr. že natiskale rute za »Miklovo Zalo« po originalnem vzorcu.«

Gledališke delavnice izdelujejo tudi kulise in kostume za zunanje odre po zelo nizkih cenah. V načrtu pa so posebni centri pri okrajnih prosvetnih svetih, katerim bodo gledališke delavnice dobavljale kulise, kostume in druge gle-

dališke potrebščine. Ti centri pa bodo posojali te stvari naprej ljudskim odrom. To bo zelo izboljšalo kakovost predstav na deželi, kjer zdaj scena in kostumi še marsikje zelo šepajo.

Pot skozi delavnice je zelo zanimiva. Najprej sem se oglasil pri osnutkarici Miri Jančevi, ki riše osnutke za kostume. Dobro mora poznati stare noše vseh dob, kar zahteva današnji realistični slog igre. Včasih se lahko tudi prepusti svoji fantaziji, toda le pri igrab, ki niso toliko vezane na čas in prostor. Strokovno znanje si je pridobila na strokovnem učiteljskem v Brnu.

Izposojene obleke se vračajo v garderobo

V mizarni, kjer se rodi vsaka scena, povzročajo žage in kladiva tak hrušč, da je le težko razumeti besedo. Diši po suhem lesu in tla so polna oblanja in žagovine. Vseh sedem ljudi, kolikor jih dela v mizarni, je imelo polne roke dela s kulisami za Poličevo opero »Mati Jugovičev«. »Zdaj delamo v mizarni čisto drugače kakor nekdanj,« je dejal vodja mizarne tov. Repič Jože in živčno zapiral in odpiral svoj mizarški meter, ker se mu je mudilo kakor vedno. »Nekdaj smo izdelovali za scene lesene okvire, na katere smo pripenjali platno. Danes pa prevladuje plastična scena, zato moramo delati komplicirane lesne konstrukcije, stopnišča, stebrišča, oboke itd., za katere gre mnogo lesa.« Največ lesa je šlo za »Miklovo Zalo«, celo 6.3 kubika. »Pikova dama« ga je zahtevala 5.5 kubika. »Kot vidite, so ženske tudi v tem pogledu precej zapravljive!«

Sosedni prostor ima obliko velikanškega ateljeja. To je kaširnica in slikarna. Iz mizarne pridejo kulise v kaširnico. Kaširanje pomeni prav za prav modeliranje v različnih plastičnih masah na več načinov. Kaširni mojster Gregorka Ivan se je učil pri Pengovu. Eden izmed njih najprej zmodelira predmet, n. pr. oprsje, najprej iz gline, ga namaže z oljem, nato pa lepi nanj s klejem koščke papirja. Tako nalepi štiri plasti papirja. Ko se ta nekoliko osuši, ga razreže in posamezne kose previdno odluči, nato spet zlepi in prebarva. Pri tem pazi, da ostane papir elastičen in da ne izgubi vse vlage. Drug način kaširanja je v tem, da leseno ogrodje konture zveže z lepenko, površ pa razpne papir ali platno in kašira po njem lepljivo papirno maso, n. pr. površino zidu, skale itd. V mariborskem

je namuznal. »Te so dosti manj sitne, čeprav bi seveda hotele biti vse lepe pod noge. Naši igralci pa so povečini nizke rasti, hoteli bi pa biti visoki. Z njimi je res križ. Toda saj razumem, da jim mora biti v kakem položaju precej neprijetno. Sam je majhen, partnerko ima pa visoko, kako naj se potem poljubujeta pred polnim gledališčem. S tovarišem jim pomagava kakor moreva in znava. Podlagava jim material na vseh koncih in krajih, znotraj in zunaj čevlja.

»Največ čevljev izdelava vedno za Ope-ro in to seveda za baletke, ki jih največ porabijo. Letos so jih raztrgale že okrog 150 parov!«

Antične in srednjeveške čevlje dela po načrtih gledališke osnutkarice, s katero ima pogosto razgovore, pri čemer oba tiščita glave v debelo knjigo starih kostimov.

Gledališko strast ima v krvi lasuljar Narodnega gledališča mojster Cecič, ki

ima svoj atelje v drugem nadstropju Dramе. S svojima dvema pomočnicama opravlja delo frizerja, lasničarja in maskerja. Pred vojno je dobival lasulje iz Češkega in iz Avstrije, danes pa jih mora izdelovati sam. Kašurna tehnika se uveljavlja tudi v njegovem delu. Z vato in papirjem, ki ju nanaša s pomočjo posebnega lepila, katerega je sam sestavil, kašira in oblikuje obraze. Izmed mask, ki jih je napravil v zadnjem času, je najbolj ponosen na masko evnuha v »Miklovi Zali«, kateremu je kaširal vso glavo, plešo, lice in nos.

Pri maskiranju je večina igralcev, pa tudi starejših igralk, zelo potrpežljiva. Bolj zahtevne so mlade. Vse hočejo biti posebno lepo maskirane, ker mislijo, da zavisi igralska sreča največ od tega. Kolikšne zmete!

To je pregled pestrega življenja za kulisami, ki skupno z igralci, režiserji in vodstvom ustvarja napeto in ljubko ozračje odrskega življenja. fj

jo je pričela izpraševati o Ljubljani, o delu mladine na učiteljski — in Vladka je vedela toliko povedati. Menda se ni bila še nikoli v življenju tako razklepetala kot ta večer. Pripovedovala je o svojem mladinskem aktivu, o učenju — in prvič je imela občutek, da o aktivu lahko reče »mi«, občutek, da spada sem.

Tako je stala vsak dan ob nasipu. Zapisovala je kubike. Kubikov je bilo vedno več, nasip je rasel, rasli so objekti. Brigada je bila v vedrem razpoloženju — pričakovali so, da bodo v tekočem desetdnevem tekmovanju dobili prehodno zastavico in naslov udarne brigade. Vsi so bili veseli — težko je Vladka našla med brigadirji, ki so mimo nje vozili samokolnice, obraz, ki bi ne bil nasmejan. Le Jože — on se je skoraj vedno grdo držal, posebno, kadar je bil pri samokolnicah. Vendar zdaj že tri dni ni bilo več tako hudo. Včasih se je celo že nasmejal, a molčal je še vedno.

Deset dni po Vladkinem prihodu se je brigada premaknila za sto petdeset kilometrov. Vožnja je bila prijetna, in ko so brigadirji na kamionu ob Francetovi harmoniki peli, je tudi Jože pel z njimi. To je bilo Vladki všeč.

Novi kraj je bil povsem drugačen kot stari. Tu je dolina Bosne že široka, pogled ima prosto pot, hribov ni nižji, reka je široka in struga se v udobnih lokih vije proti izlivu. Slovencem se je zdela pokrajina še bolj domača — spominjala jih je Posavja.

Tu se je Jože mnogo bolje počutil. Že od doma vajenega širokega razgleda, je ozka zaprta dolina na prejšnjem kraju utesnjevala, počutil se je bil zaprtega — zdaj pa mu je bilo treba samo stopiti na najbližji breg in je imel pred sabo odprt pogled na dva kilometra in še več. Ta dan je prvič skušal začeti širši razgovor s tovariši, menil se je pri kosilu in pri večerji o istih stvareh, o katerih so oni govorili. O delu, o kubikih, o domačih krajih in o Bosni, o življenju v brigadi in o življenju doma — pa vsa njegova vprašanja niso mnogo zalegla. Brigadirji so se bili navadili v njem videti tujca in so mu odgovarjali na kratko, pa se spet obrnili k svojim razgovorom.

Zvečer Jože dolgo ni zaspal. Razmišljal je o vsem tem, spomnil se je celo, da je vikanje, ki se ga še vse doslej ni bil otresel, nekaj čudnega. In prvič je v tem razmišljanju celo prišel do zavesti, da le ni prav, če zdaj manj dela. Če so brez mene dosegli boljši uspeh, pa bodo z mano dosegli še večje! In korist od

tega bom čez pet let imel tudi jaz sam. Oni so tako veseli vsakega kubika...

V tem je zaspal. Temu večeru so sledili štirje dnevi, prav taki kot vsi drugi na Progi, a za Jožeta nenavadni, veliki.

Koj naslednje jutro — v soboto — je bil Jože spet mrk in molčeč, a po štirnajstih dneh je prvič spet sam od sebe stopil k samokolnici. Brigadirji so to opazili. Med delom je srečal Jankeca, in ta se mu je široko, prijazno nasmel. To mu je dobro delo. Jankec je bil namreč imeniten dečko. Najmlajši v brigadi, v prvem letu uka kot kovinarski vajenec, star šele dobrih petnajst let. Preden je brigada odšla od doma, so ga hoteli izločiti, češ da je premlad in prešibak. Pa jih je vendar preprosil. Postavili so ga za brigadnega kurirja, vsak dan je prehodil dvanajst kilometrov, včasih celo po dvakrat; pri svojem kurirskem poslu je bil točen in še sam komandant se mu je včasih čudil, kako je bil vedno dobre volje. Ko je prišel s kurirske poti domov, je skoraj vedno hitel na gradilišče. Če je bilo vroče in je bil ves premočen od potu, je slekel srajco: »Melka, daj no, ulij mi čeber vode čez hrbet!« — in že se je lotil lopate ali tudi krampa, celo samokolnice so ga dobro poznale. Kadar je vozil, se je vedno jezil na lopatarje: »Kaj mi, vraga, tako malo nalagaš, daj še pet lopat — saj vozim jaz, ne ti!« Oni so se mu smejali in navrgli še lopato, dve. »Dosti imaš.« Zvečer je vedno prepeval, včasih je preprosil Franceta, da mu je posodil harmoniko, se z njo spravil kam za barako, in poizkušal igrati. Komandant je rekel, da bo od vseh najprej njega predlagal za udarnika.

Jankeca so vsi imeli radi. In Jankec se je Jožetu prijazno nasmel. —

V nedeljo popoldne je prišel obiskat Jožeta njegov ljubljanski tovariš Igor, ki je delal na štabu sekcije. Koj ko je prišel, je opazil, da z Jožetom nekaj ni v redu. Shušal je; v svojih dolgih mestnih hlačah je bil tako čudna pojava sredi vseh brigadirjev. In ko je s svojo značilno kretljivo položil dlan ob lice in rekel svoj »Veš kaj...«, so njegove oči tako izgubljeno gledale izpod njegovih svetlih las, da ga je Igor vprašal: »Kaj si bil bolan, Jože?«

Igor se je sezul: »Vendar, vsaj v nedeljo sem med brigadirji. Tu je lepše kot pri nas v pisarnah! Jože pa je ogorčeno gledal bose noge: »Saj si vendar član štaba sekcije, ne moreš bos hoditi!« Igor ga je samo začudeno pogledal. Prišel ga je izpraševati, kako je v brigadi, za tega ali onega brigadirja, ki mu je bil že na pogled všeč, je vprašal, odkod je doma, kaj je, kako dela — pa mu je Jože le malo vedel povedati o njih. Napeljeval je razgovor na Ljubljano, Igorju pa se ni dalo, da bi se v Bosni menil o vsakdanjem delu.

Mimo njiju je prišla Vladka in Jožetu pokimala. On je v odzdrav komaj nekaj neprijaznega zamrmral. Igor ga je po strani pogledal: »Čeden dekle!« — »Neka ljubljanska učiteljsčnica. Mehkužno bitje.« Ko je Igor odvrnil: »Meni se ne zdi,« ga je pa Jože začudeno pogledal. —

V ponedeljek so delali popoldne. Jože je delal, delal bolj kot kdaj prej. Prekosil je celo svoje prve tri dni, ko je bil najboljši v brigadi. Ni razmišljal, zakaj in kako, niti ni mislil na svojo utrujenost, ki je že precej narasla — samo vozil je in vozil. Ob vsaki samokolnici, ki jo je izpraznil, se je počutil bolje. Takole bi delal vso noč in še jutri ves dan,« je pomislil — pa ni bilo časa, da bi se z mislimi dolgo mudil.

(Konec prihodnjic)

Bogdan Grom: Taborišča ob Mladinski progi

Tone Gorjanc:

Jože na progi

(Nadaljevanje)

Vladka je bila ena tistih deklet, ki so vso vojno in vse, kar je vojna prinesla s seboj, prespale. Tista štiri leta — od svojega trinajstega do sedemnajstega je preživotala v Ljubljani; pod skrbnim očkovim varstvom se je umikala vsej »politiki« — tako je imenoval očka brez razlike vse, kar je bilo v zvezi z Italijani, Nemci, domobranci, pa tudi vse, kar je bilo v zvezi z Osvobodilno fronto. Le mamica je od 1944 dalje včasih za kako uro, dve kam izginila, na skrivaj, ne da bi očka ali Vladka smela za to vedeti, zbirala nekakšne koristne stvari in jih oddajala naprej, in včasih tudi prebirala prepovedane papirje. Mamica pa je bila pač doma nekje okrog Maribora in je že od mladega dobro poznala Nemce in nemčurje... Vladka je sicer nekaj opažala, a se je rajši držala očkovega načina življenja. Družina je bila pač ena tistih redkih, ki so jo okupatorji pustili na miru, pa je imela še to srečo — morda to tudi ni bila samo sreča, ampak očkova mojstrska previdnost pravega sredinca — da niti niso bili prisiljeni zaplavati v vode pravega sodelovanja s tujci in izdajalci.

Ko je bilo vojne konec, so bili veseli, da ni več policijske ure, da pojdejo ob nedeljah lahko na izlet na Gorenjsko, da je življenje bolj udobno in mirno, — a kaj več niso občutili. Vladka je postala član Ljudske mladine, dobila je člansko izkaznico, redno hodila na sestanke in tam vsaki stvari pritrčila. Včasih je kaj narisala za razredni stenčias — dosti dlje pa njeno delo v organizaciji ni seglo. V družbi tovarišic je bila tiha, redkokdaj je sama nabela razgovor. Čim jo je kdo ogovoril, ki ga ni zelo dobro poznala, je že bila v zadregi. Fanta ni imela, čeprav je bila stara že devetnajst let in je bila, dasi šibka in slabotna, na oko vendar čedna in prikupna.

Ko so se vse njene sošolke iz četrtega letnika učiteljskega prijavele za delo na Mladinski progi, tudi ona ni izostala. Vedela je sicer, da očku ne bo prav —

zadnje čase je često godrnjal in stresal doma svoje nezadovoljstvo, a vedela je tudi, da ji vseeno ne bodo dosti branili, ker bi bilo očku in mamici prav tako neprijetno, da bi Vladka bila izjema, kot njej sami.

Preden je šla, ji je očka dal cel koš dobrih naukov, med drugim tudi: »Glej, da ne boš prav preveč delala!« Mamica pa ji je naročila, naj pazi na zdravje in naj mnogo piše.

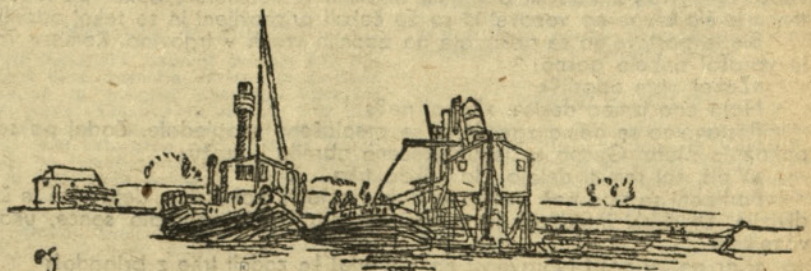
Glavni štab je učiteljsčnice porazdelil po vseh slovenskih brigadah — tu eno, tam dve. Vladka je prišla sama v tisto brigado, v kateri je bil Jože Trnovec.

Javila se je na štabu brigade. Majhna sobica v dolgi leseni baraki, dva zaboja, preko njiju nekaj desak za mizo, dva druga nižja zaboja namesto stolov, ob steni iz surovih desk zbita polica, na njej kup aktov, Titova in Stalinova slika, v prazni konzervni škatlji šopek cvetočih lipovih vej. Vse, kar je videla, ji je bilo novo, čudno: malce tesno ji je bilo pri srcu — pa vendar na nek način prijetno.

Komandant si jo je ogledal in jo precej hitro presodil: »Ravno prav — tretji četli je potrebna statističarka.« Vladka ga je hotela zavrniti: »Ne, prosim, jaz bi rada delala ravno tako kot vsi...« Pa ji ni dal: »Če boš imela kaj časa, lahko vzameš lopato v roke; drugače pa delaj, kar ti bo naročil komandir.«

Tako je postala četna statističarka tretje čete. Sprva ji je bilo nerodno, ko je stala na robu nasipa in samo zapisovala prevožene samokolnice. Sicer ji je bil očka naročil: »Glej, da ne boš prav preveč delala!« — a vendar ji je bilo neprijetno. Pa je koj prvi dan videla, da je nihče ne gleda postrani. In ko je zvečer predala četno statistično poročilo štabu brigade, je videla, da je ta dan njena tretja četa najboljša. Tega je bila vesela, kot da je že zdavnaj član tretje in kot da bi bila tudi sama vozila in kopala.

Ko je zvečer legla, jo je trdo ležišče sicer žulilo — a počutila se je nenavadno dobro. Ančka, ki je ležala zraven nje,

Bogdan Grom: Bager na Savi pri Samcu

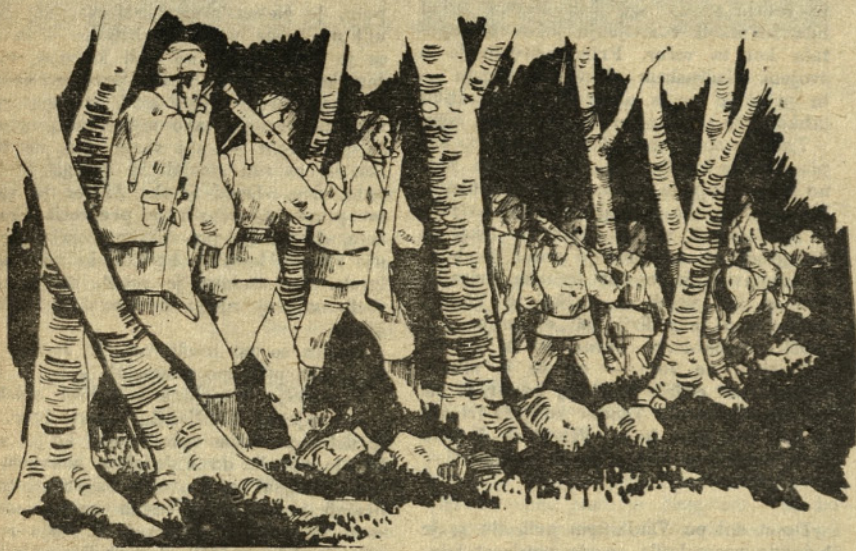
Zadreža TOMŠIČEVE BRIGADE

France Kosmač: (Avgust 1944)

Po februarški ofenzivi 1944 je bila Tomšičeva brigada skoraj do zadnjega borca izvrsten komandni kader. Seveda je celotna borba narekovala vodstvu, da je postavljalo Tomšičevce za oficirje v druge brigade. Tako se je zgodilo, da je bilo čez pičlega pol leta v brigadi mnogo, mnogo manj pravih Tomšičevcev. Toda duh Tomšiča in ostalih Tomšičevcev je v brigadi ostal. Tradicionalni sloves brigade so čuvali stari borci in njihovo junaštvo je budilo v novincih borbenega duha s tako močjo, da ni bilo akcije, v kateri se na Tomšičev divizijski štab ne bi mogel zanesti.

To pot je morala brigada na prehranjevalno akcijo. Bolnišnice in delavnice na skritih mestih Pohorja, štab divizije in brigada niso imele hrane več ko za nekaj dni. Medtem je postal komandant brigade Miha, komisar devetnajstletni Tone, namestnik komandanta pa Kramarič iz bataljona.

Nalivi poznega poletja so razmočili pota in zlizali dno hudournikov, ki so hrumeč drli po svojih strugah in trgali, odirali strme poti v dolino. Popoldanska nevihta se je bila polegla, cunjasti oblaki so viseli nizko nad zemljo, da bi segla veika nevidna roka po njih — in spet bi se vtilo in zalilo vse čez in čez... Toda le na rahlo je pršil dež, siten in hladen, da je zoprno zebljo in je kožo spreletavala kurja polt.

Na Bukovi gori se je brigada pripravljala na odhod v Vitanje. Zadnji požeruhi so stali ob kotlih, hlasno oblizovaje zvite aluminijaste žlice in umazane prste. Borci so ropotali z mitraljezi, zadevajoč se z njimi ob zid, stisnjeni drug k drugemu, loveč konec strehe nad seboj... Komandirji so tekali sem in tja in klicali svoje mitraljezce, jih vpraševali, kje so pomočniki in če imajo strelivo.

Kmalu se je brigada zvrstila po bataljoni in čelo se je spustilo navzdol skozi gozdčič. V mokro šumečo tišino je zdaj pa zdaj zaklel mitraljezec, ki se je spotaknil ob oster kamen. Mimo kolona je zapeketal po kameniti poti komandant Miha na konju, ki je z zadnjim koncem potišnil v travo ob globoki poti borca, da so se mu hladne kaplje dežja vlegle mrzlo naravnost za vrat. Kolona se je v enakomernem koraku pomikala proti dolini. Večkrat jo je spreletel šepet — tišina — in ko je tema zakrila vsak razgled — še zoprno vprašanje: je veza?, nakar je večkrat prišel odgovor: veze ni! Nato čakanje, v prvem trenutku dobrodošlo, nato pa čedalje bolj zoprno in dolgo.

Kolona se je razvila po dolini. Ob ozkem potoku je vodila pot. Tema, tema. Bela cesta je bila komaj zaznavna očem.

V Vitanju je bilo okrog osemdeset Nemcev v postojanki. En bataljon brigade je zasedel položaje ob cesti proti Celju, drugi ob cesti proti Konjicam za primer, da bi hotela priti pomoč, tretji pa je z eno četo obkolil postojanko in dal dve na razpolago intendantu, ki je moral poiskati in nabrati v kraju hrane. Borba okrog hiše se je čudno razvila, kajti izkazalo se je, da nemški orožniki niso bili vsi v poslopjih postojanke, ampak so bili raztreseni po skednjih okoli. Četa tretjega bataljona se je zvrstila okrog postojanke in prvi strelji so padli. Nemci v skednjih so poskočili, seveda tudi k puškam — in ker v temi ni bilo nikakršnega pregleda, je nastala precejšnja zmeda.

Konec konca se je izkazalo, da so Nemci ujeli enega partizana, partizani pa enega Nemca. Vsi orožniki so se zatekli v postojanko, četa pa je demonstrativno napadala.

V tem času je divizijski intendant že odkril v kraju pri »baumführerju« cigarete in jih skladal v vrečo. Pred največjo trgovino so obstali komisar Tone, komandant Miha, nekaj borcev, med njimi minerci. Metali so kamenje v okna in budili na vse načine. Mine so frčale iz postojanke preko streh. Po dolgem klicanju se v hiši še vedno ni nihče oglasil. Tedaj se komisar Tone ujezi in ukaže minercu:

»Podložil tišale pod prag pol kilograma plastika!
Borec, ne natančen za te stvari, položi kake tri kilograme eksploziva pod prag. Vsi se umaknemo; ko se je dim razkadil, je zazeval v trgovino veličasten vhod, brez vrat, z rimskim okroglim obokom in neometan. Kakor po tekočem traku je šlo blago na vozove, ki so že čakali pripravljene in so takoj odpeljali.

Blede postave so se prikazale na zadnjih vratih v trgovino. Komisar Tone je vprašal debelo gospo:

»Zakaj niste odprli?«

Nato eno izmed deklet: »Zakaj ne?«

Postave so se nemo zgenile in se preplašeno spogledale. Zadaj pa se je prikazala pleša. Gospa se je užaloščena obrnila k možu:

»Vidiš, saj sem ti dejala, da nekdo trka...«

Partizani so tisto noč srečno in dobro založili bolnišnice, delavnice in štab divizije. Divizijski intendant je v mrzlem jutru, ko je vzhajalo sonce, ukazal voznikom:

»Kar po tej poti! Naravnost na Pohorje! Le zadaj trije z brigado!«

Pot navkreber se je vlekla, kolona se je večkrat pretrgala, vozovi so zastali, konji niso mogli več vleči. Komisar Tone pa je imel vsepovsod svoje oči:

tu je ukazal izmenjati konje in vpreči vole. Tam je popisal podatke padlega tovariša, ki so ga izločili s metom za pokop. Spet drugje je urejal kolone in nadziral zvezo. V hišah je prepričeval ljudi, ki so tarnali zaradi sinov, ki jih je brigada sproti mobilizirala.

Tone je bil neutrujen. Kljub temu, da je bil težko bolan in je zelo trpel, je bil pozoren na vse. Bil je, kratko povedano, stari Tomšičevac. Njegova sposobnost in zrelost sta bili tolkšni, da bi mu nihče ne prisodil samo pet gimnazij, še manj pa devetnajst let. Toda Tone je šel s šestnajstim letom v partizane. Njegov oče je bil učitelj. In bolj ko je bila stvar preprosta, ne bi mogla biti: šla sta v partizane, zavedajoč se, da je treba vse storiti, da se tuja rešimo, trdno pripravljena, rajši ne živeti kakor biti suženj! Toneta pa je prekalila in utrdila dobra tradicija Tomšičeve brigade. Premagoval je kljub svoji šibkosti vse napore, neustrašeno jurišal in bistro razumeval smisel borbe. Pred njegovimi očmi in v njegovih rokah so umirali prijatelji in tovariši borci, strahote gorečih in strtih življenj so mu jeklenile srce in utrjevale duha. Zato ni klonil, ampak se je javljal za bombaša in jurišal. Zato tudi težko bolan kot komisar ni zamudil nobene priložnosti, da ne bi s svojo bistrostjo in hrabrostjo skrbel za uspeh svoje brigade.

Ta dan pa so bile bolečine še posebno težke. Toda s stisnjenimi zobmi je šel naprej in z edino mislijo, da brigada srečno doseže kraj počitka.

Vroče avgustovsko sonce je ogrevalo vasico, v kateri so zmučeni in zbiti polegli Tomšičevci po skednjih, po izbah in po tratih okrog hiš. V štabu so razdelili cigarete in jih odnesli po bataljoni. Mamice so se urno obrnile in zamesele iz pripeljane moke polne peharje testa in jih polagale v vroče peči. Borci pa so spali, noge je počasi zapuščala pekoča bolečina, veke so se trdno zaprle ko da bi se nikdar več ne hotele odpreti.

Komandant je odredil zasedo nad vasjo in stražo na koncu vasi. Zbit je legel v hiši in spil kozarec sadjevca. Pravkar je štab pretresel položaj in administratorica Dara je tipkala povelja za bataljone. Tako božansko je gredo sonce, tako se je prilegla cigareta, nato kozarec tolvkova in na trdih deskah se je počivalo tako neizmerno sladko...

Nekdo je prinesel od nekod radijske vesti in jih bral. Takrat so vsi dvignili glave. Rusi prodirajo, prodirajo... In imena mest vedno bolj blizu, vedno bolj blizu... Kmalu bo Beograd, Niš, Budimpešta... Toda...

Ta »toda« je bil vsem v mislih; a zdaj, zdaj so bili vsi predvsem zelo trudni. Tone je ležal na klopi v majhni sobi poleg kuhinje in se zdaj-zdaj ozrl na Dara. V sobo je stopil obeščevalec:

»Spodaj smo opazili dve koloni Nemcev, po kakih dve sto petdeset!«

Tone se je ozrl na komandanta Miha, ki se je dvignil izza klopi in se oprl s komolcem na mizo. Miha je godrnjavo in hripavo dejal:

»Eh, pa naj pridejo! Daj, okrepite zasedo! Straželj Nič, — hudič naj jih vzame! Kar pridejo naj!« In je spet legel ter si pogrnil plašč čez glavo.

Tone je moral čez nekaj časa ven. Šel je v hosto prav nad hišo. A ko je hotel stopiti iz gozda, mu zažvižga nekaj nad glavo: rafal! Tone je mislil bliskovito: zaseda se je spoprijela z nekom! Prav gotovo! Stekel je proti hiši in stopil v izbo:

»Tovariši! Pripravite se, vstanite! Zunaj nekaj poka! Miha! Si videl hudiča?«

»Kaj, kaj?« se zadere Miha.
V tem pa udari rafal v streho, da je letela opeka na vse strani. Od nekod mina. Šipe so zošklepetale v oknih. Na hričku na Bukovi gori, prav nasproti vasi, kake tri kilometre zračne linije, so postavili Nemci težki mitraljez.

V vasi je bilo kakor bi razdražil čmrilje: ženske so se oglasile z vikom in krikom in jokom, komandanti so vpili svojim komandirjem in zavzemali položaj nad vasjo. Ta je oblačil plašč, oni nitalak nogavice, nekdo je lezel pod svinjski kotel, da bi se skrili. Komisar Tone prihiti iz hiše z brzostrelko. Zagleda prav onega pod kotlom. S hitro pomočjo ga je spravil pokonci in k četi.

V tem pa je bila zmeda že popolna: nekateri so zavzemali položaj nad vasjo, drugi so tekli po ozki poti proti Pohorskemu gozdu, drugi so iskali varstva za vogali hiš, se stiskali skupaj in plašili drug drugega.

Miha in Tone nista imela brigade v rokah več ko nekaj dni. Šlo je za biti ali ne biti. Načrt je bil kratek in jasek: vsak po eni strani proti Pohorju. V tem priteče kurir:

»Glej, tamle so, prav pri cerkvi!«

»Zakaj pa ne streljaš?« se zadere Miha in že hiti s svojo »parabello« in z njim nekaj kurirjev navzgor po hribu, prav nad cerkev. Pokanje in eksplozije naraščajo. Tone se požene izza hiše preko čistine, kamor je segal sovražni mitraljez, da je travo kar odnašalo v zrak — in doseže zbegano trumo v jarku ob globoki poti proti Pohorju.

V začetku je bilo slišati le streljanje Nemcev. Zdaj pa so se oglašale brzostrelke partizanov. Borba divja izza dreves, izza zaklonov za skalami in tramovi, rušami — na dvajset metrov. Mine frfotajo kakor smrtonosne ptice prav krog in krog globoko zarezane poti. Pot in jarek sta dober zaklon samo toliko časa, dokler ne pridejo švabi bliže. Toda bliže jih ne smemo pustiti — misli Tone in udarja Miha.

Tone razporeja borce. Nekateri se boje. Komandant bataljona Pakar stoji za drevesom nad potjo in se bori z brzostrelko proti Nemcu, ki stoji na poti

kot pošast — z zavihanimi rokavi in z rezgetajočim šarcem. Pakar stoji za debelo smreko. Ostro meri. Nemeč stoji ko neranjliv. Pomika se bliže. Izza grmovja na levi in desni se zabliskajo rumene kape.

Tone oprežuje na vse strani in ukaže mitraljezcu s šarcem, naj zavzame položaj. Pakar spusti mahoma dolg, trd rafal. Nemca ni več. Padel je preko roba. Je ranjen? Ubij?

Mitraljezec Toneta ne uboga. Tone si vrže brzostrelko čez glavo in preko rame na hrbet. Mitraljezcu iztrga šarca in zakriči:

»Vsi na položaj! Vsi strelci v hosto! Obraz njegov je trd in nepomirljiv... Zažene se preko roba poti v hosto s šarcem v roki in tedaj se začuje pesem partizanskega orožja. Pakar mu pomaga z desne. Vse, kar je prej molčalo v trenutni zmed, se zgane in zatuli.

Rumenih kap ni več na spregled. Pod desnim robom šumi grmovje, nekaj se kotali navzdol. Tonetova vrsta prodira po celem skozi gozd, vzdržema in vedno hitreje. V grapi, kjer teče pot, obvezuje medicince Igor ranjence. Zdaj, zdaj še zarezavska mina nad njim, toda ranjenci so drug za drugim obvezani, hrabra Ančka je z zavoji na mestu in se ne boji.

Vse popade divja jeza in ihta. Nad glavami treska. Zlomljene veje padajo na hrbte, od dreves odletava skorja, v vejah šušti in šumi, kakor bi se splašili divji roji sršenov, zdaj pošastno počije veja in se odlomi, pod nogami borcev se drobri dračje, sklonjen se prime borec za prsi in poklekne, toda Tonetova vrsta gre naprej.

Tam na drugi strani pa je Miha s svojimi kurirji, s komandantom Jernejem, komandirjem Martinom in Miho iz bataljona v srditi borbi z Nemci. Toda sredina, sredina pobočja je prosta. Zdaj poje že bolj partizanske puške. Vedno manj odgovorov s sovražne strani.

Tone je truden. Z Miho se objameta na vrhu pobočja. Takoj pa sta spet vsak pri svojem poslu: Kje so bolničarji? Nosila? Kako je v vasi? Kje je zaseda? Koliko je ranjenih?

Nemci so se utrdili v vasi. Patrola pride skoro do vasi in se udari s stražo, Tomšiči so zbrani. Bataljon je na položaju. Dva čakata in urejujeta svoje vrste. Za ranjence sestavljajo nosila. Določajo nosače. Tone je zdaj tu zdaj tam. Spet ne čuti bolečine. Treba je preiskati gozd, hitro urediti čete in kreniti na pot.

Kolona se kmalu razvije. Močna predhodnica, zaščitnica. Toneta zaboli v trebuhu. Bolj visi kakor sedi na konju. Kako rad bi govoril z Miho. Prevzema ga čustvo neizmerne sreče, hkrati pa se hudeje sam nase: da smo se pustili Tomšiči tako presenetiti!

Seveda, švabe je razjezilo, da smo jim iz srede postojanke odpeljali zaloge. Vedeli so, da se bomo trudni ustavili. Borci so pozaspali. Razdelili smo cigarete. Dali smo peči kruh. Prekletol! Pustili smo ga vsega v pečeh! No, Pakar se je izvrstno boril! A mitraljezec, da ga ni sram! Zopet bo treba politične ure. Tudi Dara je bila boljša od mitraljezca. Skrbno je varovala arhiv, brez besed in mirna. Toda oni pod kotlom? ... Koliko se je neki ljudi izgubilo? Nikdar več se ne smemo dati! ... Toda ... ruska fronta je vedno bliže.

Tonetove misli so raztrgane, bolečina v trebuhu je vedno hujša ... Konj nerodno stopa in se spotika ob kamenje.

Noč s svojo srebrno svetlobo je obsijala smreke Pohorskega gozda, s svojo tišino napolnjuje srca Tomšičevcev, trudnih, trudnih ... Korak je počasen, enakomeren. Na nebu sijajo svetle zvezde, dolg utrinek pada preko neba, kolona je zavila med redke smreke na vrhu Rogle.

Bataljoni ležejo.

Štab se zbere krog majhnega ognja, ki so ga zanetili kurirji. Tonetu je bolje. Z Miho sta spet skupaj. Komandanti bataljonov so prešteli orožje in borce. Izgub skoraj ni. Nekoliko pogrešanih, večina mobiliziranci od danes ...

Miha pa jezno prižge cigareto in s Tonetom se spogledata. Oba mislita isto:

— Le da smo se dali spraviti v takšno zadrego ...

Sonce — naš zdravnik

Ko beremo in poslušamo, koliko sovražnikov našega zdravja preži na nas iz zasede, da nas vrže v postelje, nas prevzame strah in groza. Tisoč in tisoč vrst najmanjših živih bitij (bacilov, bakterij in mikrobov) nas srečuje povsod in nam preti pri prvi priložnosti uničiti zdravje.

Kolikor je to mučno za zdravje, toliko tolažbe nam je dala narava sama. Dala nam je sredstvo, ki nas varuje, da ne morejo vsi škodljivci ogražati zdravja. To sredstvo pa je sonce, vir življenja, a tudi nesreče. Številni znanstveni poizkusi so dognali, da je sonce zares zelo učinkovito sredstvo proti škodljivcem našega zdravja in življenja. Pri našem ljudstvu je že od nekdaj stara navada, da posteljino in obleke, zlasti bolnikov in umrlih nesó na sonce. Seyeda delajo to zato, da bi prezačili posteljino, jo posušili in odstranili iz nje zadah. Preprost poizkus nas prepriča, da je sonce res močno zdravilno sredstvo. Napolnimo dve steklenici z gnilim plinom, ki hudo neprijetno diši, in če eno postavimo na sonce, drugo pa na temen prostor, kmalu izgine iz prve steklenice gnili vonj, dotim se v drugi steklenici še razmnoži, namesto da bi izginil. Da, sonce zares razkužuje, ima ogromno moč pokončevanja povzročiteljev bolezni. Da dezinficira, je prvič dognal s svojimi poizkusi prof. Esmarch. Okužil je obleko in postelje, pohištvo, kožuhe, perilo in podobne predmete z različnimi povzročitelji bolezni, jih potem dal na sonce in vsako uro preiskoval, ali je še kaj povzročiteljev bolezni in koliko jih je približno vsako uro na soncu ostalo živih. Uspeh teh preiskav je bil presenetljivo ugoden. Zlasti so bili na soncu od sončnih žarkov zelo hitro pokončani povzročitelji kolere. Ne samo, da jih je sonce pokončalo na površini, marveč tudi v globljih plasteh posteljnine in pohištva. Prav tako porazno razkuževalno in uničujoče so vplivali sončni žarki na bacile tifusa (trebušnega legarja), na povzročitelje pljučnice, vrančnega presada, jetike in drugih nalezljivih bolezni, čeprav po daljšem času obsevanja. Sončni žarki so se pokazali bolj učinkoviti kakor drugo razkuževalno sredstvo.

Po takem so sončni žarki močno, odlično in brezplačno razkuževalno sredstvo. Sončni žarki pokončujejo tista najmanjša živa bitja, ki povzročajo razkranjanje, gnitje in bolezni. V temnem prostoru se zelo hitro in milijonsko razmnožujejo, sonce in zrak pa sta njihova najhujša sovražnika.

V vsakdanjem življenju je to zelo pomembno. Predvsem moramo dnevno zračiti spalnice in posteljino. Postelje razgrnemo in dobro presonečimo. Ob istem času se na ta način znehmimo neprijetnega zraka, hlapov in plinov, ki se naberejo v sobi, prav tako se dodobra zne-

bimo raznih povzročiteljev bolezni. Pri tem pa moramo odpreti okna in vrata na stežaj, da prodre sveži zrak s preprihkom pod postelje in v vsak kotiček. Učinek svetlobe in žarkov je pri gibajočem se zraku močnejši kakor so dognali poskusi. Zrak v gibanju izsuši povzročitelje bolezni hitreje in jih uniči.

Torej pustimo v sobe, zlasti v spalnice, mnogo sonca, s soncem pa tudi sveži zrak. Zapomnimo si, da moramo postelje, obleke in perilo rešiti vseh bolezenskih kal, povzročiteljev bolezni, ker jih je povsod dovolj. To storimo tako, da jih izpostavimo po več ur sončnim žarkom, tedaj, da jih sončimo. Bolezenske kali, ki se naselijo na teh predmetih tako sproti pokončujemo in se ne morejo razmnožiti v velikih množinah. Zelo dobro bomo storili, če glavnik, krtačo, zobno ščetko, brisačo, krpo za umivanje, spalno srajco in podobno pustimo na soncu na oknu ali na kraju, kjer lahko sonce pokonča morebitne bolezenske kali. Sončni žarki, svetloba in zrak odstranjujejo tudi zatohli duh iz obleke in vlago in bolezenskim kalem odvzamejo zelo ugodna tla, da bi se naselile in se tam gojile.

Zračenje in sončenje je zlasti dobro za nogavice, perilo, spodnje perilo, za notranje dele obleke, copate, čevlje, rokavice, klobuke in čepice. Po sončenju je dobro, če jih izprašimo in s tem izsušene škodljivce bolezenskih kal odstranimo. Če pa ni sonca, moramo vsaj zračiti in predmete delj časa pustiti na dnevni svetlobi.

Če svoje potrebščine sončimo, snažimo, zračimo, se ne bo dogajalo tako pogosto, da bi iznenada in kar na nepojmljiv način v rodbini izbruhnila nalezljiva bolezen. Sončna luč je največja higienska moč, ki stanovanje, obleko in telo obvaruje bolezni. Odprite okna, odgrnite zavese, da v sobo prideta sonce in zrak!

Vsi, ki delajo na progah, mladinci in mladinke, vsi delovni ljudje, sezite za tem čenim zdravilom, pa vas bo še manjše število zbolelo in vam bo utrdilo telo.

Svetloba je moč, svetloba daje življenje! (Bogoja.)

Domače ognjišče

Omaka k polenti. Dan na dan polenta in solata res ne more biti. Lahko pa spremenimo jedilni list, če serviramo k polenti zdaj to zdaj ono omako.

Topla drobnjakova omaka. Iz nekoliko masti in moke napravimo svetlo prežganje, pridenemo sesekljane čebule, jo prepražimo, zalijemo in dodamo, ko se prežganje razpusti, še veliko sesekljane drobnjaka. Omako osolimo, po okusu

okisamo, dodamo malo kisle smetane in prevremo.

Zelenjavna omaka. Iz 2 rumenjakov, 2 žlic olja, 2 žlic kisa in 3 žlic vode napravimo omako, ki jo žvrkljamo na vročem štedilniku, da se zgosti, vendar ne sme zavreti. Osolimo jo in dodamo sesekljanih kaper, sesekljanih kumaric in gorčice. Nato primešamo še sesekljane peteršilja, žlico sesekljane kislice in drobno narezane solate. Vse dobro zmešamo, dodamo po okusu še kisa in serviramo hladno.

Otroka boli trebušček. Matere imajo navado, da položijo otroku na trebušček termofor ali vročo opeko, kadar koli se otrok pritožuje, da ga škčiplje. Pri navadnem prilivu toplota res ne more škoditi. Segrevanje pa je lahko zelo nevarno, če gre za vnetje slepega črevesa. Bolečine v trebuhu, ki jo spremlja bruhanje torej nikar ne zdravimo s toploto, temveč pustimo otroka čimprej zdravniško pregledati!

RADIO

SPORED RADIA LJUBLJANA, MARIBOR IN SLOVENSKO PRIMORJE
569 m — 449 m

Redno so ob delovnih dneh na sporedni oddaji: Ob 6.00 Budnice; ob 6.15 Iz naših časopisov in dnevni spored; ob 6.25 Jutranji koncert; ob 7.15 Napoved časa, poročila, objave in radijski koledar; ob 12.30 Napoved časa in poročila; ob 12.45 Lahka glasba, mali oglasi in objave; ob 14.45 Napoved časa in poročila; ob 19.00 Radijski dnevnik; ob 19.30 Napoved časa in poročila; ob 19.45 Lahka glasba, mali oglasi in objave; ob 22.00 Prenos vesti Zvezne postaje iz Beograda. Ostali spored je od 19. do 25. junija naslednji:

SOBOTA, 19. JULIJA

13.00 Ruski tečaj Društva za kulturno sodelovanje Slovenije s SZ; 13.15 Bosanske narodne in partizanske pesmi; 13.30 V borbi za plan; 13.45 Znana baletna glasba; 19.00 Reportaža s procesa proti Rainerju in soobtožencem; 20.00 Pogovori s poslušalci; 20.15 Tartini: Sonata »Vražji trilček za violino in klavir; 20.25 Nedeljski fizikturni spored; 20.30 Poje moški zbor »Kovinar« z Jesenic pod vodstvom pevovodje Poldeta Ulage; 21.00 Literarna ura; 21.30 Spored italijanske orkestralne glasbe; 22.15 Pisana glasba do polnoči.

NEDELJA, 20. JULIJA

8.00 Nedeljski jutranji spored; 8.30 Napoved časa, poročila, objave in radijski koledar in pregled dnevnega sporeda; 8.45 Nekaj Chopinovih skladb; 9.00 Sindikalna ura; 9.20 Veder dopoldanski spored; 10.00 Literarna ura; 10.30 Iz Haydnove in Schubertove simfonične glasbe; 11.00 Oddaja za podeželje, vmes ob 11.20 Na harmoniko igra Slavko Znidaršič; 12.30 Napoved časa in poročila; 12.45 Lahka glasba, mali oglasi in objave; 13.00 Pol ure za naše najmlajše poslušalce; 13.30 Zabavno glasbo izvajajo veliki orkestri; 14.15 Napoved časa in poročila; 19.00 Šahovska ura; 19.15 Slovenske na-

rodne pesmi poje Andrej Jarc, na harmoniko spremlja Avgust Stanko; 19.30 Napoved časa in poročila; 19.45 Lahka glasba, mali oglasi in objave; 20.00 Popularen spored izjava violinist Albert Dermelj; pri klavirju spremlja Marijan Lipovšek; 20.30 Prenos tedenskega zunanje-političnega pregleda iz Beograda; 20.45 Znani valčki; 21.00 Iz opernega sveta; 22.00 Prenos vesti Zvezne postaje iz Beograda; 22.15 Današnja fizikturna poročila; 22.25 Veseli zvoki.

PONEDELJEK, 21. JULIJA

13.00 Spored orkestralne glasbe; 13.30 Proučimo naše zakone; 13.45 Makedonske partizanske in narodne pesmi; 14.00 Igrajo sovjetski virtuozji; 19.10 Iz Ravelove in Velomove glasbe; 20.00 Literarna ura; 20.30 Nekaj serenad; 20.45 Nastop baritonista Dušana Pertota; pri klavirju spremlja Dana Peruškova; 21.00 Gospodarska oddaja; 21.15 Pojo Fantje na vasi; 21.35 Lahek večerni spored; 22.15 Fizikturna poročila; 22.20 Iz del Friderika Chopina.

TOREK, 22. JULIJA

13.00 Lahko glasbo izjava Mali ansambel Radia Ljubljana; 13.30 Fizikturni pregled; 13.40 Iz slovenskih oper; 14.00 Slovenske narodne pesmi poje altistka Dana Ročnikova, na harmoniko spremlja Avgust Stanko; 18.45 Oddaja Ministrstva za industrijo LRS; 19.10 Igrajo ciganski orkestri; 20.00 Jezikovni pogovori; 20.15 Glasbene slike; 20.30 Koncert pianista Romana Klasičca; 21.00 Gospodarska oddaja; 21.15 Johannes Brahms: Godalni kvartet v a-molu op. 51. Izjava Tržaški godalni kvartet; 21.45 Češka baletna glasba; 22.15 Ruski tečaj Društva za kulturno sodelovanje Slovenije s SZ; 22.30 Plesna glasba.

SREDA, 23. JULIJA

13.00 Oddaja za pionirje; 13.30 Oskar Nedbal: Od pravilice do pravilice; 13.45 Ruski tečaj Društva za kulturno sodelovanje Slovenije s SZ; 14.00 Ruske romance; 19.10 Pesmi italijanskih skladateljev pojo slavni pevec; 20.00 Zdravstvena ura; 20.15 Nastop mešanega zbora železničarskega društva »Tine Rožance« pod vodstvom Vasilija Mirka; 20.45 V borbi za plan; 21.00 Bolgarske narodne pesmi in plesi; 21.25 Slovensko simfonično glasbo izjava Tržaška filharmonija pod vodstvom Jakova Cipelja; 22.15 Zabavna glasba izvajajo sovjetski ansambli; 22.4. Malo po svetu v glasbi.

ČETRTEK, 24. JULIJA

13.00 Pester opoldanski spored izvajajo solisti in veliki orkestri; 13.30 Kulturni pregled; 13.45 Dimitrij Sostakovič: Klavirski trio; 18.45 Oddaja Ministrstva za industrijo LRS; 19.10 Baletna glasba; 20.00 Ruski tečaj Društva za kulturno sodelovanje Slovenije s SZ; 20.15 Poje Slovenski vokalni kvintet; 20.40 Poljudna znanost; 21.00 Chopinove, Debussyjeve in Lisztove skladbe izjava pianistka Laura Ferlanova; 21.30 Pester spored valčkov in polk; 22.15 P. I. Čajkovski: Serenada za godalni orkester; 22.40 V plesnem ritmu

PETEK, 25. JULIJA

12.20 Oddaja Ministrstva za trgovino LRS; 13.00 Violinski koncert Karla Rupla, pri klavirju spremlja Pavel Šivic; 13.45 Gospodarska poročila in uredbi; 13.45 Lahko glasbo izjava Mali ansambel Radia Ljubljana; 19.10 Popularen spored slovenske glasbe izjava pianist Pavel Šivic; 20.00 Mladinska progma Samac-Sarajevo; 20.30 Nastop Tržaškega godalnega kvarteta; 21.00 Križem po svetu; 22.00 Besedi in glasbi; 22.15 Nočni koncert

Večerni RAZVEDRILLO

KRIZANKA (— osa —)

Besede pomenijo: Vodoravno: 1. osnovnošolski učni predmet, 10. nedružaben človek, 12. latinski predlog, 14. orjak, močan mož, 15. okrajšava za glej, 16. ptica, 18. privlačne zunanosti, 19. predlog, 20. mestece v Slavoniji, 22. ovijalka, 23. država v Evropi, 24. menično poročstvo, 25. beseda v molitvi, 26. okrajšava za evropsko denarno veljavo, 27. del posode, 29. nekateri (nepravilna raba), 30. vzklik, 31. težave, skrbi, 33. vzklik bolečine, 34. izdelki iz lesnih ali premogovnih odpadkov, 36. panoga leposlovja.

Navpično: 2. nota, 3. del obleke, 4. mestece v Dalmaciji, 5. zdravstvena ustanova, 6. tako, vendar, 7. ribiška potrebščina, 8. dve črki iz kratice imena naše države, 9. delavec v tekstilni industriji, 11. knjiga za otroke, 13. geološka doba, 15. pritok Drave pri Ptuju, 17. nosi na glavi naravno orožje, 19. morski pojavi, 21. kos lesa, 22. oblika pomožnega glagola, 27. reka v Albaniji, 28. iztisnjen, izoejen, 31. živalski glas, 32. premikati se, 34. okrajšava za brat, 35. oziralni zaimek (narobe).

ZLOGOVNICA (Ivo)

3-5

1.	.....
2.	.....
3.	.....
4.	.....
5.	.....
6.	.....
7.	.....
8.	.....
9.	.....
10.	.....
11.	.....
12.	.....

Sestavi iz zlogov

an — ca — ca — cit — ča — da — dri
— duk — fon — ga — ga — gra — jan
— ka — kal — kro — med — mj — mo
— na — na — ne — ni — ni — ni — ni — ni
— pi — po — pro — ri — sev — sil —
— stor — ška — tra — va — vov — vran

dvanajst besed naslednjega pomena: 1. alkoholna pijača, 2. znamenit objekt na mladinski progji, 3. industrijski kraj v Sloveniji, 4. vrsta premoga, 5. postaja v Sloveniji, 6. ničvredna, črvojed, 7. del

ŠAH

PROBLEM ST. 16

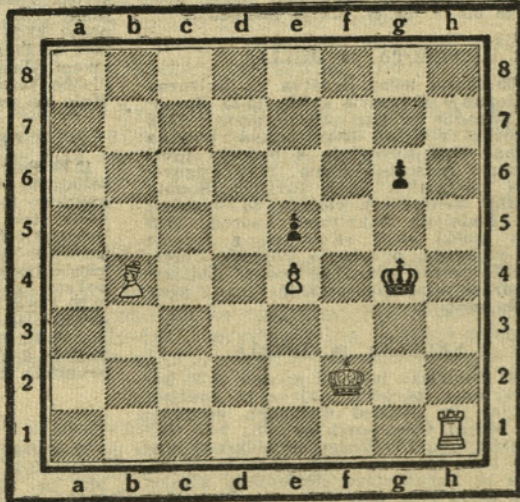
Beli: Kf2; Th1; Lb4; Pe4.
(4 figure.)
Črni: Kg4; Pe5, g6. (3 figure.)

Mat v 3 potezah.

Včasih se po ovinkih krajša pot.

REŠITEV PROBLEMA ST. 15

1. Ld4—h8!, Lc3×h8. Črni lovec nima več stranskih šahov. 2. c2—c3 in 3. Se3—c2 mat.

	1	2	3	4	5	6	7	8	
9		10							11
12	13		14						15
16		17		18					19
20			21					22	
23									
24							25		
26				27		28		29	
30			31				32		33
		34							35
	36								

radijske napeljave, 8. kraški pojav, 9. pokrajina v Španiji, 10. filozof, 11. lepi mladenič v gršč. bajeslovju, 12. vsebina prostora.

V tretji, četrti in peti vrsti boš ob pravilni rešitvi bral ime in priimek bosanskega pisatelja in naslov dveh njegovih del!

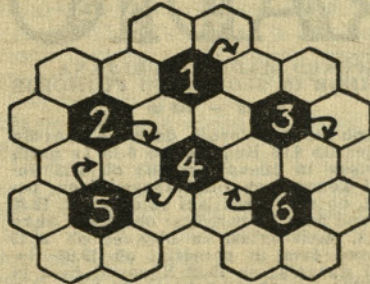
MAGIČNI LIK (L. S. — Ljubljana)

1. 2. 3. 4.
- A A B B
- D D E E H M
- J K K O O O
- O O O O O O
- P P R R T T
- U U V V

Razvrsti gornje črke tako, da boš bral navpično in vodoravno besede naslednjega pomena: 1. okras sobe, 2. brezvestnež, 3. živinorejska potrebščina (posoda), 4. važna osebna potrebščina.

SATOVNICA (zmg)

Besede pomenijo: 1. zdravilno sredstvo, 2. razpredelnice, 3. močnati izdelek, 4. čebela, 5. tropska rastlina (surovina za

izdetovanje papirja, športnih potrebščin in pohištva), 6. fotografska kemikalija.

VREMENSKA NAPOVED ZA JULIJ (Ižanec)

6	8	13	19	17
7	17	13	13	2
8	18	11	4	3
7	19	14	3	19
8	7	17	8	13
9	11	15	7	1
10	9	7	18	15
16	12	5	19	13

Ključ:

- 18 19 11 14 17 15 = zlatarski izdelek
4 5 13 3 13 2 16 15 17 = učni predmet
6 7 1 9 10 17 = vrtnina
8 9 12 17 = del kosila

KURJA IN RACJA JAJCA

(— ru —)

Košarice na sliki so napolnjene z jajci; v nekaterih so samo kurja, v drugih pa samo racja jajca. Koliko jajc je v posameznih košaricah, povedo številke na njih. Če prodam to košarico jajc, premišljuje prodajalec, mi ostane ravno dvakrat več kurjih kakor racjih jajc.

Na katero košarico je mislil prodajalec?

TRI RACUNSKÉ NALOGE (zmg)

1. Pionir Stanko je lovil pajke in hrošče. Ko je prenehal loviti, je imel v skatli 8 živalic, ki so imele skupno 54 nog. Koliko je bilo v skatli pajkov in koliko hroščev?

2. Stric Peter je kupil plašč, klobuk in rokavice in plačal za vse skupaj 1400 din. Plašč stane 900 din več kakor klobuk, a plašč in klobuk skupaj pa 1200 din več kakor rokavice. Koliko stane vsak predmet sam zase?

3. Neko letalo je preletelo razdaljo med mestoma A in B v 1 uri in 20 minutah, za povratek iz B v A pa je porabil samo 80 minut. Kako si je mogoče to razložiti?

REŠITEV UGANK V 24. ŠTEVILKI (konec)

Križanka: Vodoravno: 1. govedoreja, 11. omoti, 15. demobilizacija, 18. kolosi, 19. Ireneji, 20. ar, 22. nad, 23. tujina, 25. tesar, 27. mera, 28. arena, 31. Edo, 32. sonata, 34. en, 35. sonet, 38. diletant, 40. Atena, 42. ime, 44. Epir, 45. tod, 46. Krkonoši, 49. era, 51. lg, 52. bajer, 53. ko, 55. ac, 56. koruza, 57. klobasici, 60. at, 61. dive, 63. ana, 64. lt, 65. Emil, 67. peterboj, 71. snimak, 72. nenavaden. — Navpično: 2. od, 3. vek, 4. Emona, 5. dolar, 6. obod, 7. ris, 8. eliten, 9. ji, 10. Azijati, 11. ocena, 12. minareti, 13. oje, 14. tajan, 16. ari, 17. matematika, 21. red, 24. uraden, 26. so sed, 27. motike, 29. Enare, 30. antracit,

32. se, 33. Aleš, 36. on, 37. nakazila, 39. epika, 41. togoten, 43. krom, 47. rjav, 48. osoren, 50. racije, 52. Budim, 54. oseba, 58. late, 59. Bara, 62. ep, 66. mi, 68. en, 69. ov, 70. od.

Cilji: Mornar, ko najvišji je dan, izmeri daljlo in nebesno stran.

Črkovnica: Razdeli črkovni kvadrat z navpično in vodoravno črto na štiri enake kvadrate (črti potegni med četrto in peto vrsto črk). Brati začneš v spodnjem desnem kvadratu v spodnjem desnem kotu pri črki N, nato dvigneš za eno vrsto, prebereš dve črki vodoravno in eno navpično, se zopet dvigneš, prebereš tri vodoravne in dve navpični črki, nato štiri vodoravne in tri navpične in tako prečitaš prvi kvadrat. Enako nadaljuješ nato v zgornjem desnem, zgornjem levem in zaključiš v spodnjem levem kvadratu. Dobiš: Naprej zastava slave, na boj junaška kri, za blagor očentnjave naj puška govori.

Satovnica: 1. Stalin, 2. aprili, 3. anatom, 4. Milani, 5. Kaimak, 6. ninati, 7. etamin.

V križanki, objavljeni v 24. številki, je pri vodoravni opredelitvi pod 57. izpadla beseda (dvojina), opredeljena pod 64. pa se pravilno glasi okrajšava za evropsko državo.

REŠITEV UGANK V 25. ŠTEVILKI

Križanka: Vodoravno: 1. sto, 4. las, 7. tlak, 9. Meka, 10. razum, 12. fagot, 13. Apel, 15. rasa, 16. tu, 18. Aras, 20. Zola, 21. pa, 22. Eva, 24. ahat, 26. kača, 27. rep, 28. gora, 30. ironiki, 32. mati, 33. zeta, 34. Atina, 35. mize, 36. Mina, 37. Ofelija, 39. telo, 41. eta, 42. gram, 43. Neva, 45. nič, 46. Zi, 47. plen, 48. Na-ma, 50. na, 51. Alah, 52. Lona, 54. napad, 56. skuta, 58. edin, 59. Eton, 60. cis, 61. oni. — Navpično: 1. strateg, 2. tla, 3. oaza, 4. lega, 5. ako, 6. satrapi, 8. kupa, 9. masa, 11. mera, 12. Fala, 14. Lah, 15. roči, 17. uvoziti, 19. sarafan, 20. zakajen, 21. petelin, 23. arena, 25. totem, 26. kinin, 27. razen, 29. ata, 31. Nil, 32. nit, 36. mezinček, 37. oreh, 38. aval, 40. očarani, 42. glad, 44. Amos, 47. plan, 49. Anke, 51. Apis, 53. auto, 55. Adi, 57. ton.

Besedna uganka: golk — molk — polk — volk.

REŠITEV UGANK V 26. ŠTEVILKI

Križanka: Vodoravno: 1. samovar, 6. učen, 8. RF, 10. Er, 11. ko, 12. ara, 14. Diaz, 16. takt, 18. zla, 19. on, 20. en, 22. Ir, 23. plan, 25. prepih, 27. Efez, 29. le, 31. ot, 32. na, 33. Amon, 35. sol, 36. tih, 37. cevi, 38. il, 39. ro, 40. oj, 41. halo, 43. Alabama. — Navpično: 1. Saratov, 2. mu, 3. oče, 4. Verd, 5. An, 7. Kozara, 9. Fran, 11. kali, 13. ak, 15. iz, 17. telefon, 21. napet, 23. pre, 24. niz, 26. zlatca, 28. Galija, 30. Emil, 32. novo, 34. oh, 35. se, 37. cola, 39. Rab, 41. ha, 42. om.

Magični lik: 1. kategorija, 2. Klementina, 3. Argentinec, 4. spontanost, 5. martinarij.

Zlogovnica: 1. sonet, 2. bedak, 3. komet, 4. Pariz, 5. radič, 6. pečat, 7. kotel, 8. perje, 9. žrebe — Semič, Čatež, Tamar, Retje.

Križanka »Satovje«: Vodoravno: 1. do 2. po, 1.—3. por, 4.—7. Riga, 5.—6. Ig, 8.—12. Turek, 9.—11. ure, 10.—12. rek, 13.—16. Omar, 15.—16. ar, 17.—18. pa, 17.—19. Pan. — Poševno: 1.—19. Piran, 1.—5. Pi, 5.—19. Iran, 10.—15. Ra, 2.—16. Oger, 11.—16. Er, 3.—12. rak, 7.—12. ak, 12.—3. kar, 4.—18. Ruma, 9.—14. am, 4.—14. rum, 18.—4. Amur, 8.—17. top, 17.—8 pot, 1.—8. prt, 6. do 14. Grm, 12.—19. Krn.

Dopolnilnica: 1. Grosuplje, 2. postaja, 3. kavarna, 4. pametno, 5. paprika, 6. nadpaznik, 7. puščava, 8. Gorjanci — Partizan.

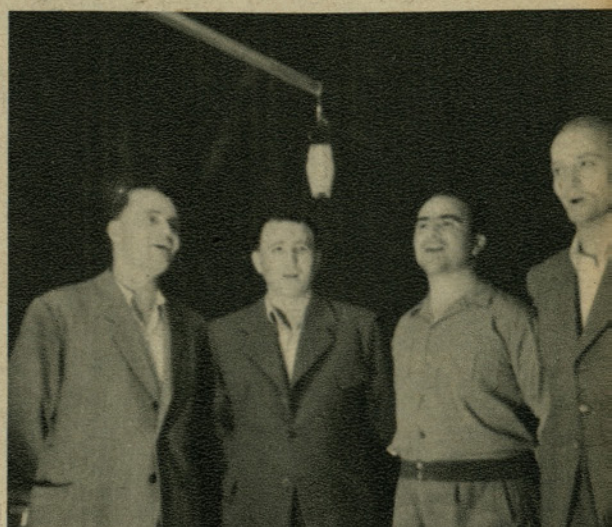
Vrelec sreče: 1. Lovrana, 2. telica, 3. ribiči, 4. jamica — Loterija.

Poročno obvestilo: V Bohinju sta se poročila tovaršica in tovariš, ki sta po poklicu planšarica in elektromonter.

»Kuku, kuku...«, Radio Ljubljana, Maribor in Slovensko Primorje!...«

Stopimo v studio na Cankarjevi cesti v Ljubljani, da spoznamo ljudi, ki nam govore, pojo in igrajo. Levo od zgoraj navzdol: Mali orkester pod vodstvom Rudolfa Stariča. — Vaški kvintet. — Violinist Albert Deirmelj in violist Srečko Zalokar. — Pianist Anton Ravnik. — Ante Gnidovec in Ernest Adamič v pogovoru o preskrbi.

Zgoraj: Napovedovalka Natalija Prohinarjeva:

»Ob udarcu na gong bo ura...«

Spodaj: Napovedovalka Anka Mlakarjeva in napovedovalec France Škrbec, ki vodi pogovore s poslušalci.

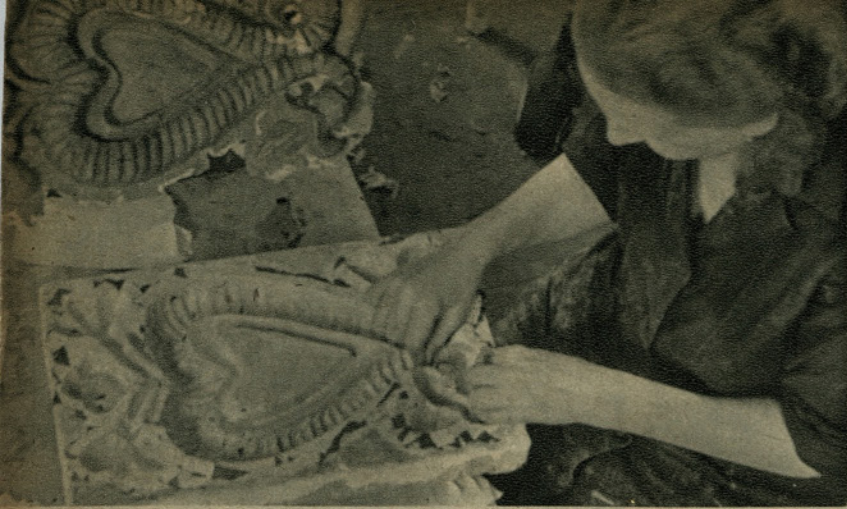
Desno od zgoraj navzdol: Moški pevski zbor Ljudske prosvete četrti Šiška, ki ga vodi Albin Lajovic. — »Fantje na vasi« poje narodne pesmi. — Sopranistka Dana Ročnikova poje narodne pesmi, na harmoniki jo spremlja Avgust Stanko. — Basist Anton Orel poje operne arije ob spremljavi pianistke Dane Peruškove. — Janko Colnar predava o letalstvu, še zlasti o jadralcih.

To je samo nekoliko prizorov iz obsežnega repertoarja našega Radia. Z nadaljnjimi so-trudniki bomo naše čitatelje in poslušalce radia še seznanili.

Foto: Vlastja

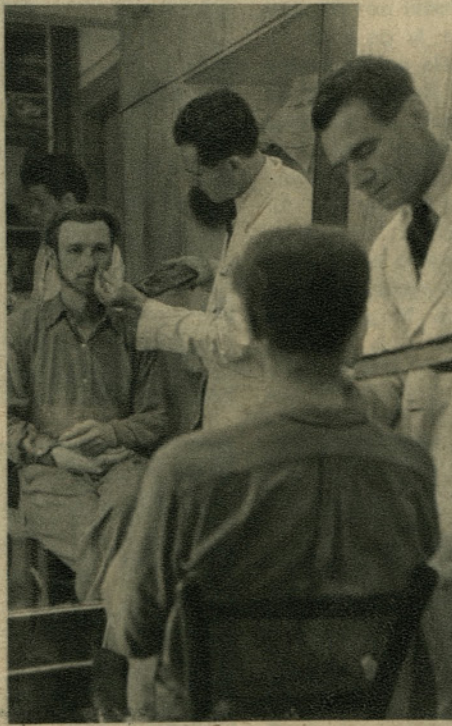
PRI USTVARJALCIH ODRSKEGA SVETA

Zgoraj: V strojni mizarnici se začne rojstvo vsake scene. Za plastične scene gre mnogo več lesa kakor za nekdanje kulise.

Levo: Pogled v kaširnico. Kaširanje je pri nas nov element odrske tehnike, ki je pripomogel k plastičnosti scene, kar je tudi izraz realistične smeri v gledališču. — Fundus — osrednje skladišče kostumov, ki si jih prihajajo izposojati tudi gledališke družine iz podeželskih krajev.

V sredi od leve na desno: Osrednje skladišče kulis ljubljanskega Narodnega gledališča. Tudi kulise že posojajo zunanjim gledališkim družinam, za enkrat v glavnem le v bližnjo okolico. — Gledališki lasuljar tov. Cecič je tudi pravi umetnik v svoji stroki. — V krojačnicah imajo največ dela in skrbi s kostumi preteklih dob. V delu je rokokojski jopič za balet. — Osnutkarica kostumov tov. Mira Jarčeva mora dobro poznati vse mode in značilnosti krojaških stvaritev nekdanjih in sedanjih časov. Spodaj: V slikarnici se šalijo, da so postali pleskarji, odkar prevladuje plastična scena. Vendar jim nikoli ne zmanjka tudi pravega slikarskega dela, ki jim nudi uteho kot umetnikom. — Zanimiv pogled v slikarnico.

Foto: Vlastja

MAKSIMIR

znameniti zagrebški park, privablja dan na dan in zlasti ob nedeljah trume obiskovalcev. Pa ne samo Zagrebčani, tudi vsi gostje, ki le utegnejo, radi obišejo park in ondotni živalski vrt. Največje veselje uživa seveda mladina. Živalski vrt, ki je med vojno močno hiral, je zdaj spet lepo urejen in dobro »obljuden«.

Levo od zgoraj navzdol: Mladi jezdec na osličku. — Največ zabave prirejajo opice. — Lama iz Južne Amerike. Zgoraj: Severni medved se tudi na cementnem ledu prav dobro počuti. — Rjavi medvedje so si skočili v »lase«. Spodaj: Leopard je kljub občudovanju redkokdaj dobre volje. — Maksimirsko jezerce je vedno polno čolnov. Desno od zgoraj navzdol: Paznik in mladi lev sta dobra prijatelja. — Oče lev premišljuje o minljivosti posvetne slave. — Razigrana leviča, ljubljenca mladine.

Foto: Vlastja

DELOVNI LJUDJE V OKREVALIŠČU

V listu obširneje poročamo o življenju naših udarnikov, zgladnih delavcev in rekonvalescentov v okrevališčih z brezplačno oskrbo na Gorenjskem. Zgoraj: Drmski grad, sedaj sindikalni dom Toneta Čufarja v Dvorski vasi pri Begunjah in pogled na ribnik v Grajskem parku, kamor gostje najrajši zahajajo v hlad.

Levo: Florjana Šunko, profesorica iz Lendave, izčrpana po celoletnem pouku, se krepi v starinskem Drmskem gradu v blaženi tišini na gorenjskem soncu.

Desno: Na terasi velikega okrevališča Franceta Rozmana-Staneta v Gozdu-Martuljku si drugujeta največji in najmanjši izmed številne družbe delavcev — gostov iz vse Jugoslavije.

Levo spodaj: Balinanje je med družabnimi igrami v Gozdu zelo priljubljeno. V ozadju Sindikalni dom.

Spodaj: Po udarniškem delu v tovarni se čudovito prileže zasluženi počitek v svežem gorenjskem zraku in ob dobri postrežbi.

Desno spodaj: šah, za katerega je med delom primanjkovalo časa, zbližuje vnete igralce na terasah, v sobah, v gozdu in ob kopališču, ki je oddaljeno od Sindikalnega doma v Gozdu le nekoliko korakov in je ves dan na soncu.

Foto: Vlastja

